acceptera!

Betänkande från den nationella samordningskommittén för Europaåret mot rasism

SOU 1998:99

1997 Europaåret

mot rasism

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2015

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

acceptera!

Betänkande från den nationella samordningskommittén för Europaåret mot rasism

SOU 1998:99

1997 Europaåret

mot rasism

Ref
Occ.

Statens offentliga utredningar
1998:99
Inrikesdepartementet

acceptera!

Betänkande från den nationella samordningskommittén
för Europaåret mot rasism
Stockholm 1998

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: fritzes.order@liber.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.
- En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Regeringskansliets förvaltningsavdelning
Distributionscentralen
103 33 Stockholm
Fax: 08–405 10 10
Telefon: 08–405 10 25

NORSTEDTS TRYCKERI AB
Stockholm 1998

ISBN 91-38-20974-8
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Lars Engqvist

Regeringen bemyndigade den 28 november 1996 statsrådet Leif Blomberg att tillkalla en nationell samordningskommitté för Europaåret mot rasism (In 1996:04). Med stöd av detta bemyndigande förordnades samma datum f.d. statsrådet Mona Sahlin till ordförande.

Den 21 januari 1997 förordnades borgarrådssekreteraren Joe Frans till vice ordförande och följande personer till ledamöter: konsulten Ulf Bergenudd, Sverige 2000, verkställande direktören Bengt Owe Birgersson, SABO, fil. kand. Stéphane Bruchfeld, Svenska kommittén mot antisemitism, journalisten och doktoranden Ylva Brune, Göteborgs universitet, informatören Dilsa Demirbag, Riksteatern, fil. dr. José Alberto Diaz, Uppsala universitet, rektorn Börje Ehrstrand, Rinkebyskolan, förbundsordföranden Magdalena Fransson, Centerns ungdomsförbund, konsulten Greger Hatt, prefekten Britt Hultén, Stockholms universitet, ordföranden Syrene Hägelmark, Ungdom mot rasism, riksdagsledamoten Eva Johansson, (s), avtalssekreteraren Hans Karlsson, LO, förbundsordföranden Lars-Åke Lagrell, Svenska fotbollförbundet, författaren Rawia Morra, konsulenten Helene Müller, Sveriges kristna råd, journalisten Thabo Motsieloa, förbundsordföranden Inger Ohlsson, TCO, fil. dr. Anne Sofie Roald, Lunds universitet, professorn C. G. Sandberg, SAF, programchefen Marlene Terkowsky, Utbildningsradion, verkställande direktören Tjia Torpe, Enter AB, och generalsekreteraren Peter Örn, Röda Korset. Rawia Morra entledigades den 31 maj 1997, Peter Örn den 30 september 1997 och Hans Karlsson den 19 oktober 1997. Till nya ledamöter utsågs enhetschefen Lars Carlsson, Röda Korset, den 1 oktober 1997 samt utredaren Jan Edling, LO, den 20 oktober 1997.

Den 21 januari 1997 förordnades till sakkunnig kanslirådet Göran Lindqvist, Inrikesdepartementet, och till experter kanslichefen Erland Bergman, Socialvetenskapliga forskningsrådet, sekreteraren Karl-Axel Johansson, Svenska kommunförbundet, förhandlingsdirektören Staffan Lundin, Arbetsgivarverket, läraren Christer Mattsson, byrådirektören Anne-Marie Norén Offerman, Statens invandrarverk, Diskriminerings-ombudsman Frank Orton, överstelöjtnanten Ulf Siverstedt, Försvarsmakten, och Elcim Yilmaz, Elevorganisationen.

Därtill förordnades den 18 februari 1997 till expert informationsdirektören Björn Malmberg, Stockholms läns landsting.

Experten Anne-Marie Norén Offerman entledigades den 14 augusti 1997 och ersattes den 15 augusti av byrådirektören Bitte Konrad, Statens invandrarverk.

Till huvudsekreterare förordnades den 1 februari 1997 Per Almqvist. Denne ersattes den 9 augusti 1997 av Pontus Ringborg. Till kommittésekreterare förordnades Ingela Håkansson den 1 januari 1997 och Annika Rosing den 12 december 1996. Ingela Håkansson ersattes av Gordana Berjan den 1 april 1997. Till informationssekreterare förordnades Helene Almqvist den 1 april 1997 och till assistent Gonzalo Cifuentes Valdés den 1 april 1997. Den senare ersattes av Emir Efendic den 22 januari 1998.

Den nationella samordningskommittén för Europaåret mot rasism överlämnar härmed betänkandet *acceptera!* (SOU 1998:99) jämte bilagan *Är rasismen slut nu?* (SOU 1998:100). Kommitténs uppdrag är härmed slutfört.

Stockholm den 30 juni 1998

Mona Sahlin
Joe Frans

Ulf Bergenudd
Stéphane Bruchfeld
Lars Carlsson
Dilsa Demirbag
Börje Ehrstrand
Magdalena Fransson
Syrene Hägelmark
Lars-Åke Lagrell
Thabo Motsieloa
Anne Sofie Roald
Marlene Terkowsky

Bengt Owe Birgersson
Ylva Brune
José Alberto Diaz
Jan Edling
Greger Hatt
Britt Hultén
Eva Johansson
Helene Müller
Inger Ohlsson
C. G. Sandberg
Tjia Torpe

/Pontus Ringborg

Innehåll

Förord 3

Sammanfattning 5

Summary 15

1 Bakgrund 25

1.1 Sverige 25
1.2 EU 26

2 Uppdrag 29

3 Några allmänna utgångspunkter för arbetet 31

4 Kommitténs verksamhet 35

4.1 Arbete 35
4.2 Skola/utbildning 42
4.3 Boende 45
4.4 Kultur/idrott 47
4.5 Medier 51
4.6 Opinionsbildning 55
4.7 Övrigt 57

5 Arbetet mot rasism på EU-nivå 63

6 Diskussion och förslag 67

6.1 Arbete 67
6.2 Skola/utbildning 74

6.3 Boende ... 82
6.4 Kultur/idrott ... 87
6.5 Medier ... 90
6.6 Kampen mot vardagsdiskrimineringen ... 94
6.6.1 Mobilisera organisations-Sverige ... 96
6.6.2 Det offentliga Sveriges ansvar ... 99
6.7 Det offentliga samtalet ... 110
6.8 Sverige i EU ... 115

7 Ett antal stafettpinnar till Integrationsverket ... 119

Bilaga 1 Kommittédirektiv ... 123

Bilaga 2 Kommitténs sammansättning ... 129

Bilaga 3 Arbetsplan ... 131

Bilaga 4 Förteckning över publikationer ... 149

Bilaga 5 Förteckning över "Joes samtal" ... 153

Bilaga 6 Redovisning av användningen av vissa särskilda medel ... 155

Bilaga 7 Resolution utfärdad av Europeiska rådet ... 157

Förord

Alla dessa år för och emot olika saker, kan ge ett lite märkligt intryck. Som om grundläggande samhällsproblem kunde åtgärdas med ett års opinionsbildande arbete. Så enkel är förstås inte verkligheten. Europaåret mot rasism är på många sätt ett evigt projekt. Arbetet mot rasism, främlingsfientlighet och antisemitism berör frågeställningar som är centrala för oss alla – men är samtidigt något ganska okomplicerat och självklart. Att acceptera! Acceptera att vi är olika vi människor. Olika till kön, ålder, utseende, hudfärg, bakgrund, åsikter. Vi är olika – men lika mycket värda.

Jag har fått många tankeställare under det här årets arbete. Delvis har jag kommit att se ett annat Sverige. Ett Sverige där det finns så mycket rädsla och okunskap och så mycket fördomar – men också ett Sverige där det sjuder av lust och engagemang att förändra och söka komma till rätta med passivitet och intolerans.

Vad de ledande skikten i samhället gör och säger är därför så viktigt. Att alltid i ord och handling stå upp mot diskriminering och för mångfald. Där brister det idag – i alla fall i handling. Väldigt mycket behöver göras av myndigheter, av politiska partier, av massmedier och av näringsliv och fackföreningsrörelse. Kampen mot rasismen förutsätter att mångfaldstänkandet blir en del av vardagsarbetet i alla delar av makt-Sverige. Så är det inte idag.

Den svenska samordningskommittén för Europaåret mot rasism har under sitt arbete försökt att koncentrera sina insatser på arbetsformer och projekt som kan ge erfarenheter och idéer i det fortsatta arbetet. Vi ville inte bli bara en flashig kampanj som blinkade förbi under ett år. Om vi lyckats eller ej får andra avgöra – men något tror vi att vi bidragit med.

Slutintrycket är att det är bråttom. Alltför många lider av rasismens och intoleransens följder i vårt land. Sverige kan fortfarande gå från segregation till mångfald, och visa att det är en rikedom, och inte en kostnad, att ha så många olika människor i vårt land.

Att acceptera! Det är vad det handlar om. Så enkelt – men ändå så svårt...

Mona Sahlin

Förord

Alla dessa är för oss ganska olika saker, som är att betraktas som en grundläggande samhällsproblem kunde åtgärdas med en ärlig optimeringsbarhet arbete. Så enkel är förstås inte verkligheten. Europarådet mot rasism, främlingsfientligheten och antisemitism berör frågeställningar som är centrala för oss alla – men är samtidigt mycket svårbelagda och komplicerat och självklart. Att accept mal Accepterar att vi är olika vi människor. Olika till kön, ålder, utseende, bakgrund, religion. Vi är olika – men lika mycket värda.

Jag har tänkt mycket under det här årets arbete. Delvis har jag kommit att se en annat Sverige. Ett Sverige där det finns så mycket radarlös och olösenhet och så mycket fördomar – men också ett Sverige där det finns av det av det engagemang att förändra och som kommer till rätta med problemen och motsatsen.

Vad de lediande skälen i samhället gör och säger är det för så viktigt. Att ställa i ord och handling så upp mot diskriminering och för mångfald. Det brister det idag – i alla fall i handling. Vårdigt mycket behöver göras av arbetsgivare, av politiska partier, av bostadsföretag och av näringsliv, och fackföreningsrörelse. Kampen mot rasismen förutsätter att mångfaldsarbetet blir en del av vardagsarbetet i alla delar av mänskliga Sverige. Så är det inte idag.

Den svenska samordningskommittén för Europarådet mot rasism har under sitt arbete försökt att koncentrera sina insatser på arbetsformer och projekt som kan ge erfarenheter och idéer i det förestående arbetet. Vi ville inte bli bara en tråkig kampanj som blinkade förbi under ett år. Om vi lyckats eller ej får andra avgöra – men något tror vi att vi bidragit med.

Slutmålet är att det är bättre. Alltför många lider av rasismens och intolerancens följder i vårt land. Sverige kan lättfärdiga gå från segregation till mångfald, och visa att det är en riktdom, och inte en kostnad, att ha så många olika människor i vårt land.

Att accepterar! Det är vad det handlar om. Så enkelt – men ändå så svårt...

Åsnan Sahlin

Sammanfattning

Den 23 juli 1996 antog EU en resolution om att 1997 skulle vara "Europaåret mot rasism". Syftet var att visa att rasism och främlingsfientlighet hotar grundläggande mänskliga rättigheter, uppmuntra till diskussion och främja erfarenhetsutbyte. Varje medlemsstat uppmanades att tillsätta en nationell samordningskommitté.

Den svenska kommittén för Europaåret mot rasism inriktade sin verksamhet på konkreta åtgärder som skulle kunna leva vidare efter Europaårets slut. Detta skulle inte få bli en kortlivad och på sikt verkningslös "kampanj".

Kommitténs verksamhet

En lång rad aktiviteter har genomförts inom ramen för det svenska Europaåret mot rasism. Här är några exempel:

Mångfald & Möjligheter – ett mångfaldsmagasin som sänts till samtliga arbetsplatser med fler än 50 anställda.

"Vardagens Dramatik" – tillsammans med Utvecklingsrådet för den statliga sektorn har kommittén tagit fram en teaterföreställning om etniska relationer och vikten av mångfald i arbetslivet.

"Hur är läget" – studiematerial för skolan som sänts till samtliga grund- och gymnasieskolor.

Pow-Wow – lokala rådslag mot rasism på 25 olika skolor från norr till söder.

En stipendiefond som ger journalister möjlighet att öka sina kunskaper om invandrares och minoriteters villkor har instiftats på initiativ av kommittén.

Samarbete med bostadsföretag för att bryta segregationen och skapa lokalt engagemang mot främlingsfientlighet i områden med typiska "miljonprogramsproblem".

Nils Holgersson – ett samarbete med bl.a. Riksteaterns mångkulturella ensemble Shikasta kring en föreställning om Nils resa genom ett nytt Sverige.

"Starta vågen" – tillsammans med Riksidrottsförbundet har kommittén finansierat projekt som ska motverka rasism och främja integration inom idrottsrörelsen.

En quick response-funktion kommer att inrättas under huvudmannaskap av Röda Korsets ungdomsförbund på initiativ och med ekonomiskt stöd av kommittén.

Opinionsbildning i form av nyhetsbrev, pressbearbetning och debattartiklar.

Ett stort antal *konferenser, seminarier, work-shops och personliga samtal* har genomförts under året om bl.a. mångfald i arbetslivet, lärarutbildningen, diskrimineringslagstiftningen och bilden av Sverige i medierna.

Diskussion och förslag

Kommittén har inte haft något uttryckligt uppdrag att lägga förslag. I sitt arbete har man dock inte kunnat undvika att se behov av en rad åtgärder. Vissa av de förslag kommittén presenterar är konkreta, andra mer visionära. Men samtliga är viktiga steg på vägen mot ett mångkulturellt samhälle där varje individ respekteras oberoende av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse.

Arbete

Ett arbete innebär egen försörjning och självkänsla. Ett arbete innebär också möten som kan skapa förståelse och kunskap. Därför är arbetslivet av central betydelse när det gäller att minska segregation och motverka rasism och främlingsfientlighet. Arbetet för ökad mångfald – hos regering, myndigheter, kommuner, företag och organisationer – måste intensifieras. Kommittén ser fyra viktiga steg på vägen mot en etniskt jämställd arbetsmarknad:

1) Ge alla samma chans – ingen får diskvalificeras på grund av till exempel språklig brytning eller annorlunda namn.
2) Arbeta i mångfald – övervinn rädslan för etniskt blandade arbetsmiljöer.
3) Se lönsamheten i olikheterna – den som har invandrat från ett annat land har värdefull kulturell och språklig kompetens.
4) Skapa dynamisk mångfald – verklig integration – där alla anställda påverkas positivt av den etniska mångfalden.

Kommittén har stora förhoppningar på arbetsmarknadens parter och deras nybildade råd för etnisk mångfald. Sverige 2000 är också ett viktigt initiativ – genom ett medlemsskap tar företag offentlig ställning

och kan utbyta erfarenheter. Institutet för Kvalitetsutveckling (SIQ) bör kunna få en ännu mer framträdande roll i arbetet för etnisk mångfald genom att till exempel införliva mångfaldsaspekten i sina kvalitetskriterier. Den offentliga sektorn, från regering till enskilda stadsdelsnämnder, måste i större utsträckning leva upp till sitt ansvar som förebild.

Förslag:

- Alla arbetsplatser bör utse mångfaldsansvariga.
- Alla arbetsgivare bör ha en plan för hur man ska hantera fall av etniska trakasserier eller rasistiska tillmälen.
- Sverige 2000 bör erbjuda företag en handlingsplan för mångfald.
- Inrätta en mångfaldsutmärkelse för företag och organisationer – SIQ och Sverige 2000 kan ta initiativet.
- Öka den etniska mångfalden i de statliga myndigheterna – använd regleringsbreven.
- Sprid information om yrkesnätverk för personer med utländsk bakgrund.
- Sammanjämka diskrimineringslagstiftningen avseende diskriminering på grund av kön, etnicitet, funktionshinder respektive sexuell läggning.

Skola/utbildning

Ett interkulturellt synsätt måste genomsyra all verksamhet i skolan, även lärarutbildningarna. Ett sådant synsätt utgår från att alla elever är olika, med skilda erfarenheter och bakgrunder, och tydliggör vilka nationella och internationella omständigheter som formar den enskildes liv och möjligheter. Centrala begrepp är mänskliga rättigheter, tolerans och demokrati. Först när detta perspektiv är en självklar grund för undervisningen kan man på allvar ta itu med främlingsfientlighet, rasism och antisemitism bland elever, föräldrar, lärare och övrig skolpersonal.

För att klara det mångkulturella samhällets krav måste kompetensen öka hos lärarna. Lärarkåren måste avspegla befolkningens etniska sammansättning och lärarutbildningarna måste ta fram strategier för hur det interkulturella synsättet ska få genomslag i utbildningen. Lärarna behöver också fler och bättre konkreta, pedagogiska redskap som stöd i sitt dagliga arbete. Läromedlen bör ses över och en kunskaps- och idébank inrättas.

Förslag:

- Öka andelen studerande med utländsk bakgrund på lärarutbildningarna.
- Erbjud kompletterande ettårig utbildning till lärare med utländsk utbildning.
- Ålägg lärarutbildningarna att ta fram policydokument som visar hur de arbetar för att ett interkulturellt synsätt ska få genomslag i den utbildning de erbjuder.
- Utveckla och sprid arbetssättet i projektet Pow-Wow, med lokala rådslag i skolan mot rasism och främlingsfientlighet.
- Se över bilden som läromedlen ger av andra länder, religioner och kulturer.
- Skapa en kunskaps- och idébank för skolan om rasism, främlingsfientlighet och antisemitism.
- Avsätt kommunala medel till skolanknutna organisationer, t.ex. Hem & Skola och Elevorganisationen, för att utvärda hur det interkulturella perspektivet präglar undervisningen.

Boende

Det är mycket som saknas i storstädernas utsatta förortsområden; arbetstillfällen, social och kommersiell service, riskkapital, utbildningsmöjligheter m.m.. Socialbidragsberoende, kriminalitet och tomma lägenheter är samtidigt alltför vanligt. Åtgärder är angelägna för att hejda utvecklingen mot ett klassamhälle med etniska förtecken.

Dessa områdens styrka är dynamiken, kraften och givetvis deras geografiska läge i tillväxtregioner. Näringslivet borde kunna hitta ut i förorterna med rätt lockbeten. En möjlighet är att låta de stödformer som finns för särskilt prioriterade glesbygdsområden också omfatta utsatta bostadsområden, något som bl.a. skulle kunna innebära slopade arbetsgivaravgifter.

Stat och kommun måste också se över den offentliga servicen i de utsatta bostadsområdena med kravet på jämlikhet för ögonen. Hög kvalitet i skola, vård och omsorg höjer ett områdes attraktionskraft och kan vända en nedåtgående spiral.

Förslag:

- Ställ högre krav på jämlikhet vad gäller offentlig service (skola, barnomsorg, post, apotek m.m.).

- Undersök möjligheten att sänka de sociala avgifterna och slopa arbetsgivaravgifterna i de mest utsatta bostadsområdena.
- Utlokalisera statlig och kommunal verksamhet.
- Utveckla modeller för att räkna ut samhällsekonomisk vinst vid förebyggande arbete i utsatta bostadsområden.

Kultur/idrott

Genom kulturen, idrotten och religionen möts hundratusentals människor varje dag på sin fritid. Alla dessa positiva möten måste tas tillvara på ett bättre sätt i integrationsarbetet.

Statens bidragsgivning måste återspegla den etniska, religiösa och kulturella mångfalden i befolkningen. I dag är t.ex. den europeiska konstmusiken överrepresenterad inom det offentligt stödda musiklivet. Indelningen i "vanlig" kultur och "världskultur", dvs. all kultur som inte är västerländsk, är olycklig.

Ingen folkrörelse engagerar fler ungdomar än idrottsrörelsen. Integrations- och antirasistarbetet inom idrotten måste därför få särskilt stöd – en uppgift för det nyinrättade Integrationsverket. Kulturellt och idrottsligt utbyte med länder från vilka många människor invandrat till Sverige måste underlättas.

Religionen spelar en stor roll för många som invandrat. Därför behövs mer information, diskussion och reflektion om andra religiösa inriktningar och religionens roll i det relativt sekulariserade Sverige.

Förslag:

- Kartlägg de kommunala musikskolornas verksamhet i relation till det mångkulturella Sverige.
- Säkerställ att de statliga kulturinstitutionerna – inte minst nationalscener som Operan och Dramaten – har ett utbud som speglar mångfalden i Sveriges befolkning.
- Verka för att de konstnärliga högskolorna gör särskilda insatser för att öka andelen lärare och elever med invandrarbakgrund.
- Se över den offentliga bidragsgivningen så att den bättre återspeglar den etniska, religiösa och kulturella mångfalden i befolkningen.
- Inrätta en särskild enhet inom Statens invandrarverk som handlägger ansökningar om visum och uppehålls- och arbetstillstånd från kulturutövare och idrottsmän.

Medier

Alltför ofta saknas mångfaldsperspektivet i mediernas världsbild. Människor med utländsk bakgrund tillfrågas sällan när allmänna samhällsfrågor skildras. Rapporteringen innehåller generaliseringar och stereotyper. En förklaring är bristen på kunskap hos journalistkåren i frågor som rör invandring och etniska relationer. Utbildningen behöver fler inslag om mångfald och etniska relationer för att kompetensen ska öka. Dessutom är det viktigt att komma till rätta med den tydliga etniska – såväl som sociala – snedrekryteringen till journalistyrket.

Förslag:

- Verka för att journalistutbildningarna gör särskilda insatser för att öka andelen studenter med invandrarbakgrund.
- Verka för att arbetsgivarna på mediaområdet anställer fler journalister med utländsk bakgrund.
- Vidta åtgärder för att stimulera till diskussion och reflektion inom medierna om rapporteringen i frågor som rör invandring och etniska relationer.
- Inrätta särskilda högskolekurser för journalister om invandring, etniska relationer, rasism och främlingsfientlighet.
- Ge medel till forskning om mediernas roll och deras skildring av det mångkulturella Sverige.

Kampen mot vardagsdiskrimineringen

I Sverige 1997 händer sådant vi förknippar med apartheid eller amerikanska södern. Människor får sina ansökningshandlingar returnerade olästa, vägras inträde till restauranger, nekas socialbidrag och uppmanas att åka hem av främmande människor på gatan – enbart på grund av sin hudfärg eller hårfärg eller sitt etniska ursprung. Det talas mycket om vit-makt-musik och nynazistiska demonstrationer, men vardagsdiskrimineringen är på sikt på många sätt en större fara för stabiliteten i samhället.

Mobilisera organisations-Sverige

Ny lagstiftning är på väg, liksom ett Integrationsverk som ska arbeta långsiktigt mot rasism, främlingsfientlighet och diskriminering. Men vi måste göra mer. Facket måste bli bättre på att identifiera och åtgärda fall av etnisk diskriminering. Företag och branschorganisationer måste

ta offentlig ställning och ingripa mot etnisk särbehandling. Möjligheten att inrätta lokala antidiskrimineringsbyråer drivna av ideella organisationer bör prövas.

Anpassa den offentliga verksamheten

Det finns många exempel på hur god vilja slår fel – elever med invandrarbakgrund särbehandlas, arbetsförmedlingar hänvisar alla med utländsk bakgrund till särskilda tider och särskilda tjänstemän. Vi tenderar att klumpa ihop människor med vitt skilda erfarenheter och förutsättningar under begreppet "invandrare". Offentliga institutioner måste se individen och anpassa sin verksamhet till det nya, mångkulturella Sverige. Och den offentliga sektorn måste också ställa krav på det omgivande samhället, t.ex. i samband med upphandling av varor och tjänster, men också i samband med offentliga stödåtgärder i vid bemärkelse. Skattemedel skall inte finansiera verksamhet i vilken etnisk diskriminering förekommer!

Tillämpa lagen!

Det finns tydliga brister i hur polis och åklagare hanterar utredningar rörande brottet olaga diskriminering. Och det är få fall av diskriminering som polisanmäls. En orsak är att de drabbade upplever att anmälningar inte leder någonvart. Samtidigt är ett fungerande rättsväsen en förutsättning för att vi ska kunna stävja vardagsdiskrimineringen. Åtgärder av olika slag, bl.a. en översyn av hur den aktuella lagstiftningen tillämpas samt utbildningsinsatser riktade mot hela rättsväsendet, är angelägna.

Förslag:

- Pröva möjligheten att inrätta lokala antidiskrimineringsbyråer.
- Driv frågan om antidiskrimineringsklausuler i samband med offentlig upphandling.
- Utred möjligheten att beakta frågan om etnisk diskriminering och mångfald i samband med offentliga stödåtgärder.
- Prioritera brottsutredningar om olaga diskriminering.
- Se över lagstiftningen om olaga diskriminering.
- Ge polis-, åklagar- och domstolsväsende utbildning i frågor som rör etnisk diskriminering, rasistiskt våld m.m.

Det offentliga samtalet

Det viktigaste redskapet i försvaret för demokratiska värden är den öppna diskussionen. Men hur undviker vi att grupper med öppet främlingsfientliga åsikter får parlamentariskt inflytande? De folkvalda, från statsministern till kommunpolitiker, måste ta offentlig ställning mot varje kränkning av mänskliga rättigheter. De politiska partierna bör ha ett genomtänkt förhållningssätt till främlingsfientliga krafter i samhället. Partierna måste också rekrytera fler med utländsk bakgrund och släppa fram dem i sina organisationer.

Mediernas ansvar är uppenbart. Kommittén har anslagit medel för att Röda Korsets ungdomsförbund ska kunna inrätta en "quick response-funktion". Målet är att nyansera debatten i frågor som rör rasism och främlingsfientlighet genom att snabbt förse massmedier, opinionsbildare och organisationer med fakta och bakgrundsinformation när felaktiga eller onyanserade uppgifter sprids i debatten. För att quick response-funktionen på sikt ska kunna fortleva och utvecklas krävs ekonomiskt stöd från regeringen.

Förslag:

- Stöd den nyinrättade "quick response-funktionen" ekonomiskt.

Det fortsatta arbetet mot rasism och främlingsfientlighet

Det finns mycket för många att ta tillvara på i det arbete som bedrivits i samband med Europaåret mot rasism. Arbetet mot rasism och främlingsfientlighet måste fortsätta på alla plan, överallt i samhället. Vi har alla ett ansvar!

På nationell nivå har det nya Integrationsverket en central roll. Det är viktigt att verket blir den offensivt arbetande och pådrivande kraft som tanken varit. Det är också viktigt att kunskaper och uppgifter inte faller mellan stolarna i den omstrukturering av arbetet mot rasism och främlingsfientlighet som nu pågår.

På EU-nivå gjordes under Europaåret viktiga landvinningar som måste förvaltas. Efter toppmötet i Amsterdam innehåller fördragstexten numera en allmän artikel om förbud mot diskriminering, artikel 13. Ett europeiskt centrum för övervakning av rasism, främlingsfientlighet och antisemitism har inrättats. Och ett nätverk för NGO:s inom EU har bildats med stöd från Europeiska kommissionen. Mot bakgrund av de resultat som uppnåtts under Europaåret lade kommissionen i mars 1998

fram en handlingsplan för att bekämpa rasismen inom EU fram till millennieskiftet.

Kommittén menar att regeringen, inför och under Sveriges ordförandeskap i EU 2001, bör spela en aktiv roll. Det är viktigt att man stödjer den kontaktgrupp som bildats av svenska NGO:s, vars uppgift bl.a. är att följa vad som händer på EU-nivå. Kommittén föreslår också att regeringen under första halvåret 2001 anordnar en stor, europeisk konferens som följer upp och utvärderar Europaåret mot rasism 1997 och det arbete som blivit följden av den av kommissionen framlagda handlingsplanen.

Summary

On 23 July 1996, the EU adopted a resolution that 1997 was to be designated "European Year Against Racism". It was to show that racism and xenophobia threaten fundamental human rights, to encourage discussion and to promote the exchange of experience. Each member state was encouraged to appoint a national co-ordinating committee.

The Swedish Committee for the European Year Against Racism wanted to concentrate on concrete measures that would continue after the Year ended. It was not to be just another short-lived and in the long run ineffective "campaign".

Committee activities

A large number of activities have taken place within the framework of the European Year Against Racism. The following examples illustrate their range:

Mångfald & Möjligheter (Diversity and Opportunities)– a magazine about diversity distributed to all workplaces with more than 50 employees.

"Vardagens Dramatik" ("The drama of everyday life") – a joint production for the theatre about ethnic relations and the importance of diversity in working life, commissioned by the Committee in collaboration with the Development Council for the Public Sector.

"Hur är läget" ("How's things?") – study materials for schools distributed to all compulsory 9-year schools and all upper secondaries.

Pow-Wow (Pow-Wow) – local teach-ins and workshops against racism in 25 different schools throughout Sweden.

A grant fund was set up on the initiative of the Committee to provide journalists with the opportunity of improving their knowledge of immigrants' and minorities' living conditions.

Cooperation with housing companies and associations to break down segregation and to involve local people in activities to combat xenophobia in areas with typical problems associated with the mass urban housing development schemes of the 1970s.

Nils Holgersson (Nils Holgersson) – a collaboration with groups including the Swedish National Touring Theatre's multicultural ensemble Shikasta on a production of Nils Holgersson's journey through a new Sweden.

"Starta vågen" (Start the wave) – projects funded jointly with the Swedish Sports Confederation to counteract racism and promote integration within the Swedish sports movement.

A quick-response function will be set up under the aegis of the youth association of the Red Cross on the initiative of and with economic support from the Committee.

Moulding public opinion by way of newsletters, using the press and publishing articles on various aspects of the drive against racism.

A large number of conferences, seminars, workshops and personal conversations have been conducted during the year concerning such issues as diversity in working life, teachers training, legislation relating to discrimination and the image of Sweden generated by the media.

Comments and proposals

The Committee was not explicitly commissioned to draw up proposals. In its work, however, it could not fail to see a number of measures that needed to be implemented. Certain of the proposals presented by the Committee are concrete, while others are more visionary in character. But all of them represent significant steps on the path to a multicultural society without segregation.

Employment

A job means being able to support yourself. It also involves encounters which can create opportunities for understanding and knowledge. For these reasons the labour market is of decisive significance in the battle to reduce segregation and to counteract racism and xenophobia. Efforts to increase diversity – in government, agencies, local authorities, companies and organizations – must be intensified. The Committee sees four important steps that need to be taken in the creation of a labour market with ethnic equal rights:

1) Everyone must be given the same opportunities – no one should be disqualified on the basis of such things as an accent or an unusual name.

2) Work-environment diversity – fears of ethnically mixed work environments must be conquered.

3) The profitability in difference must be made visible – immigrants from other countries have valuable cultural and linguistic competence.

4) Dynamic diversity – real integration – must be created, a situation with positive effects for all employees.

The Committee places great hopes on employers and unions and their newly-started Council for Ethnic Diversity. Sweden 2000 is also an important initiative – by becoming members, companies take a public stand and are enabled to exchange experience. The Institute for Quality Development (SIQ) should be able to play an even more prominent role in the national effort to promote ethnic diversity by such means as introducing diversity aspects into its quality criteria. The public sector, from the government to individual municipal district committees, must better live up to its responsibilities in providing a social model.

Proposals:

- All workplaces should appoint diversity officers.
- All employers should have a plan for dealing with cases of ethnic harassment or racist abuse.
- Sweden 2000 should offer companies an action plan for diversity.
- A diversity award for companies and organizations should be founded – it would be appropriate for SIQ and Sweden 2000 to take the initiative in this.
- The government should put pressure on agencies to increase their ethnic diversity – letters of spending authority are suitable instruments for this.
- Disseminate information on professional networks of persons with foreign backgrounds.
- Harmonize legislation on discrimination with respect to gender, ethnic origin, disability or sexual preference.

Education

An intercultural perspective must pervade all activities in the education sector including teachers training. Such a perspective regards it as axiomatic that all students are different, with different experiences and backgrounds, and clarifies the national and international circumstances that shape an individual's life and opportunities. Central ideas in this respect are human rights, tolerance and democracy. Not until this perspective forms a natural foundation for all teaching will it be

possible to tackle racism and xenophobia among students and parents or teachers and other school employees.

It is necessary to enhance the competence of teachers to meet the demands made by a multicultural society. The teaching community must reflect the ethnic composition of the population and teachers training must develop strategies to ensure that the intercultural perspective takes root in future educators.

Teachers also need more and better educational tools to support them in their daily work in the classroom. Teaching materials should be reviewed and a knowledge bank of ideas and expertise should be set up.

Proposals:

- Increase the proportion of students with foreign backgrounds in teachers training.
- Offer supplementary one-year programmes to teachers with foreign training.
- Make it compulsory for teachers training colleges to produce policy documents showing how they intend to ensure the effective impact of intercultural perspectives in the programmes they offer.
- Develop and disseminate the Pow-Wow approach, with local teach-ins and workshops for school students on racism and xenophobia.
- Review and revise the images of other countries, religions and cultures presented in educational materials.
- Create a knowledge bank for ideas and expertise about racism and xenophobia.
- Earmark local authority funding for school-linked organizations for parents, teachers and students to evaluate the extent to which intercultural perspectives characterize teaching.

Housing

There are far too many shortcomings in the hard-pressed suburbs of Sweden's big cities: employment opportunities, social and commercial services, venture capital, educational opportunities and so on. At the same time, crime, empty flats and dependence on social security allowances are all far too common.

The strength of these areas is to be found in their dynamism, the power they generate and of course their geographical situation in growth regions. The business community should be able to find its way into the suburbs with the right inducements. One possibility is to let

forms of support available for high-priority sparsely populated areas also embrace vulnerable and hard-pressed urban housing estates, an approach that might include such measures as exemption from employer's contributions.

Central and local government must also review the public services available in vulnerable housing areas with an eye to equality requirements. High quality in educational and health and community care provision enhances the attractiveness of an area, and can reverse a downward spiral.

Proposals:

- Make greater demands in relation to equality in public services such as education, child care, postal services, pharmacy provision, etc., in hard-pressed and vulnerable housing areas in the big cities.
- Study the feasibility of reducing or eliminating social security or employers contributions in vulnerable housing areas.
- Relocate central and local government offices to vulnerable housing areas.
- Develop models for calculating the profit to the community generated by preventive work in vulnerable housing areas.

Culture and sport

Culture, sport and religion bring hundreds of thousands of people into contact every day during their leisure time. All of these positive encounters must be utilized better in our integration efforts.

State funding must reflect the ethnic, religious and cultural diversity among the population. At the moment, for instance, European art music is overrepresented in publicsector-funded music activities. The distinction between "ordinary" culture and "world culture", that is all culture that is not Western, is unfortunate.

No popular grassroots movement attracts more youngsters than the sports movement. Special support should therefore be given to integration and antiracist efforts in sport – a task for the newlyestablished Integration Agency.

Religion plays an important part in the lives of many immigrants, and therefore there is a need for more information, discussion and reflection about other religious tendencies and about the role of religion in Sweden's relatively secularized community.

Proposals:

- Survey the activities of municipal music schools in relation to Sweden's multicultural character.
- Ensure that statefunded cultural institutions – not least national stages like the Royal Opera and the Royal Dramatic Theatre – have a repertoire that reflects the diversity of Sweden's population.
- Encourage colleges of fine arts to make special efforts to increase the number of teachers and students from immigrant backgrounds.
- Review public funding and revise it to better reflect the ethnic, religious and cultural diversity in the population.
- Create a special unit within the Swedish Immigration Board to process applications for visas and work permits by cultural workers and sportsmen and women.

The media

Far too often the diversity perspective is missing from the picture of the world presented by the media. People with foreign backgrounds are seldom asked their opinion when general issues concerning society and the community are discussed. Reports contain generalizations and stereotypes. One explanation is that journalists lack knowledge about issues such as immigration and ethnic relations. Their training needs more focus on diversity and ethnic relations to enhance the general level of journalistic competence. It is also important to deal with the obvious ethnic – and social – biases to be found in recruitment to the journalistic profession.

Proposals:

- Encourage colleges of journalism to make special efforts to increase the proportion of students with a foreign background.
- Encourage employers in the media field to employ more journalists with a foreign background.
- Take measures to stimulate discussion and reflection within the media on immigration and ethnic relations.
- Create special college- and university-level courses for journalists on immigration, ethnic relations and racism and xenophobia.
- Provide funds for research into the role of the media and the way they depict multicultural Sweden.

The battle against everyday discrimination

In 1997 things are happening in Sweden that we associate with apartheid or the American South. People get applications returned unread, they are refused entry to restaurants, denied social security benefits and told to go back where they came from by strangers in the street – purely on account of the colour of their skin or their hair or because of their ethnic origin. There is a lot of talk of White Power music and neo-Nazi demonstrations, but in many ways everyday discrimination represents a greater longterm threat to the stability of society.

Mobilize all Swedish organizations

New legislation is on its way, as is an Integration Agency that is to combat racism, xenophobia and discrimination. But we must do more. The trade unions must get better at identifying and dealing with cases of ethnic discrimination. Companies and sectoral organizations must take a public stand against singling people out for special treatment for ethnic reasons. The possibility of establishing local anti-discrimination offices run by voluntary organizations should be examined.

Adjust public sector activities

There are many examples of good will alone being inadequate to solve this kind of problem. School students with immigrant backgrounds receive discriminatory treatment, employment offices refer everyone with a foreign background to special times and special officials. We tend to categorize people with widely differing qualifications and experience crudely together under the label of "immigrants". Public institutions must start seeing the individual behind the label and adjust their activities to the reality of a new multicultural Sweden. And the public sector must also make demands on the community in general, for instance in its purchasing of goods and services, but also in connection with measures of public support in a broad sense. Tax money must not be allowed to fund activities in which ethnic discrimination occurs!

Apply the law!

There are clear shortcomings in the way the police and public prosecutors manage inquiries into crimes involving illegal discrimination. And few cases of discrimination are ever reported. One reason is that victims feel that their reports will not lead anywhere. At the same time a smoothly-functioning legal system is one of the central prerequisites for tackling and reducing everyday discrimination. Concrete measures of various kinds, such as a review of the way in which the law is applied and a training programme targeting the whole legal system, have become an urgent necessity.

Proposals:

- Examine the possibility of setting up local anti-discrimination offices.
- Try and introduce anti-discrimination clauses into public purchasing instructions.
- Study the possibility of taking the issue of ethnic discrimination and diversity into account in connection with the provision of public funding.
- Review the legislation relating to illegal discrimination.
- Give higher priority to criminal investigations concerning illegal discrimination.
- Provide training for the police, the public prosecutor's office and the judiciary in issues concerning ethnic discrimination, racist violence, etc.

Public debate

The most important instrument for the defence of democratic values is open debate. But how are we to prevent groups with openly xenophobic views from obtaining parliamentary influence? Elected politicians, from the prime minister to local councillors, must take a stand against every violation of human rights. Political parties need a well-thought-out approach to counter xenophobic forces in society. They must also start recruiting more people with foreign backgrounds and promoting them in their organizations.

The media bear a great and obvious responsibility in these questions. The Committee has allocated funds permitting the youth association of the Red Cross to set up a quick response function. The goal is to moderate public debate in issues involving racism and

xenophobia by rapidly providing the media, organizations and moulders of opinion with facts and briefing materials as soon as false information is disseminated in the debate. If the quick response function is to survive and develop in the long term, financial support from the government will be needed.

Proposals:

- Provide financial support for the quick response function.

Continuity in the battle against racism and xenophobia

There are a lot of things that a lot of people can make good use of in the work that has already been done in connection with the European Year Against Racism. The battle against racism and xenophobia must continue at all levels throughout society. All of us share a responsibility for this!

At national level the new Integration Agency will have a central role. It is important that the agency becomes the powerhouse of initiative and energetic action that it was intended to be. It is also important that knowledge and tasks do not fall between two stools in the restructuring of efforts against racism and xenophobia currently in progress.

At EU-level significant progress was made during the European Year Against Racism, and this must now be consolidated. After the Amsterdam summit the treaty text now contains a general article on the prohibition of discrimination, article 13. A European centre for the surveillance of racism, xenophobia and anti-semitism has been set up, and a network for NGOs in the EU has been created with the backing of the European Commission. Given the results achieved during the European Year Against Racism, the Commission presented an action plan in March 1998 for combating racism within the EU up to the turn of the millenium.

It is the Committee's view that the government, before and during Sweden's presidency of the EU in 2001, should play an active role in these issues. It is important to support the newly-formed contact group of Swedish NGOs whose tasks include the monitoring of developments at EU-level. The committee also proposes that the government should organize a large-scale european conference during the final six months of the year 2001 to follow up and evaluate the European Year Against Racism 1997 and the work resulting from the action plan presented by the Commission.

1 Bakgrund

1.1 Sverige

I regeringsförklaringen från mars 1996 sägs bl.a: "Arbetslösheten, segregationen och rasismen är de mest oroande problemen i dagens samhälle. Om vi inte lyckas befästa idén om människors lika värde riskerar samhället att brytas sönder av inre motsättningar. Därför måste hela Sverige mobiliseras för att medverka till en ökad integration".

Under senare år har det i Sverige bedrivits arbete mot rasism och främlingsfientlighet och för tolerans och goda relationer mellan människor med olika etnisk bakgrund. Bl.a. har Statens invandrarverk, Skolverket, Ungdomsstyrelsen och Statens kulturråd på uppdrag av regeringen under tre år i början av 1990 arbetat för att långsiktigt påverka ungdomars attityder och förhållningssätt till invandring, invandrare och etniska minoriteter. Arbetet har bl.a. inneburit att olika typer av praktiskt arbete för goda etniska relationer har initierats, getts stöd och dokumenterats.

Vidare bedrevs under åren 1994-1995 kampanjen "Ungdom mot rasism" som var en del av Europaårets "Plan of Action" som våren 1993 antogs av rådsstaternas regeringschefer. Kampanjens syfte var bl.a. att uppmuntra ungdomar till ett aktivt arbete på lokal nivå mot rasism och främlingsfientlighet.

Enligt regeringens uppfattning borde emellertid arbetet mot rasism och främlingsfientlighet kunna intensifieras och bli mer strukturerat och målmedvetet. Inte minst gäller detta dem som arbetar i företag, folkrörelser, myndigheter och kommuner. Utgångspunkten i arbetet måste emellertid vara förhållandena i det enskilda företaget eller den enskilda organisationen och det måste för att kunna leda till verklig förändring engagera de människor som är närmast berörda.

1.2 EU

1995 lade Europeiska kommissionen fram ett meddelande om rasism, främlingsfientlighet och antisemitism, i vilket man beskrev den verksamhet som dittills bedrivits på området och fastställde de viktigaste områdena för den framtida verksamheten. Den strategi som formulerades omfattade hur befintliga politiska verktyg skulle utnyttjas i kampen mot rasismen och olika nya initiativ som skulle tas.

Meddelandet var viktigt i två avseenden. För det första lyfte det upp debatten kring rasism, främlingsfientlighet och antisemitism till europeisk nivå och innebar en ram för diskussion kring EU:s insatser. För det andra innebar det början på den process som skulle leda till Europaåret mot rasism.

Det var den 23 juli 1996 som EU:s ministerråd, och företrädarna för medlemsstaternas regeringar församlade i rådet, antog en resolution om att år 1997 skulle vara "Europaåret mot rasism".

I resolutionen hänvisas till den plattform som tidigare EU-initiativ kring arbetet mot främlingsfientlighet, rasism och segregation utgör. Enligt resolutionen skall syftet med Europaåret 1997 mot rasism vara att:

– betona det hot som rasism, främlingsfientlighet och antisemitism utgör för respekten för de grundläggande rättigheterna och för den ekonomiska och sociala sammanhållningen i gemenskapen
– uppmuntra till eftertanke och diskussion om de åtgärder som krävs för att bekämpa rasism, främlingsfientlighet och antisemitism i Europa
– främja erfarenhetsutbyte och sprida information om fungerande metoder och effektiva strategier som utarbetats på lokal, nationell eller europeisk nivå för att bekämpa rasism, främlingsfientlighet och antisemitism.

Varje medlemsstat uppmanas att tillsätta en nationell samordningskommitté som kan företräda samtliga organisationer som engagerar sig i kampen mot rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och intolerans.

I resolutionen framhålls vidare att dessa fenomen måste angripas på lokal och nationell nivå. Riktlinjerna för det nationella arbetet är vaga, men bl.a. föreslås följande:

– projekt och manifestationer, på regional eller nationell nivå, som anknyter till teman för Europaåret
– informations- och annonskampanjer som inbegriper samarbete med medierna

– tävlingar som belyser de framsteg som gjorts i kampen mot rasism, främlingsfientlighet och antisemitism
– att Europaårets gemensamma logotyp och slogan används under "medvetandegörandekampanjer" och i samband med de olika nationella manifestationerna.

2 Uppdrag

Kommitténs uppdrag har varit att initiera, leda och samordna de svenska aktiviteterna under EU:s Europaår mot rasism. Syftet har varit att på "bredast möjliga sätt förebygga och motverka rasism, främlingsfientlighet och antisemitism samt verka för goda relationer mellan människor med olika etnisk bakgrund och för att den etniska mångfalden, som är en självklar och ständigt närvarande del av det svenska samhället, skall respekteras i det dagliga livet". Kommittén skall enligt direktiven, som återges i sin helhet i bilaga 1, arbeta med:

- opinionsbildning
- främjande av lokala aktiviteter
- främjande av nya arbetsformer och förhållningssätt
- åtgärder för att uppmuntra företag, folkrörelser, myndigheter och kommuner att överväga och ta ställning till hur man bör förhålla sig till och agera i det mångkulturella samhället
- utarbetande och spridning av material
- spridning av idéer och erfarenheter

Kommitténs verksamhet skall utvärderas.

Uppdraget skiljer sig från ett traditionellt kommitteuppdrag genom att det i allt väsentligt är inriktat på konkreta åtgärder av olika slag. Detta förhållande avspeglas av naturliga skäl i den följande framställningen.

3 Några allmänna utgångspunkter för arbetet

Kommittén antog i februari 1997 en arbetsplan (bilaga 3). I arbetsplanen formuleras ett antal utgångspunkter för kommitténs verksamhet. Andra utgångspunkter formulerades i de principiella diskussioner som initialt fördes i kommittén.

Enligt direktiven har kommittén haft uppdraget att verka "för att den etniska mångfalden, som är en självklar och ständigt närvarande del av det svenska samhället, skall respekteras i det dagliga livet". I arbetsplanen uttrycks det som att Sverige "de facto" är mångkulturellt. Det innebär att även om Sverige från och med i dag helt stängde sina gränser för invandring skulle Sverige förbli ett mångkulturellt land. Det är något som var och en som bor i Sverige måste acceptera, oavsett om man tycker det är bra eller ej.

I direktiven sägs vidare uttryckligen att inriktningen på aktiviteterna skall vara sådan att "de i största möjliga utsträckning kan ses som ingående i ett kontinuerligt arbete som skall fortsätta efter Europaåret". En utgångspunkt i kommitténs arbete har därför varit att i första hand stödja redan pågående aktiviteter eller processer och bygga på tidigare erfarenheter i olika delar av samhället.

En annan utgångspunkt för kommittén, nära relaterad till ovannämnda, har varit att det svenska Europaåret inte skall vara någon "kampanj" i den meningen att den skall kännetecknas av produktion av affischer, pins, klistermärken m.m. eller av isolerade manifestationer av olika slag. Kommittén har, för att citera framlidne integrationsminister Leif Blomberg, velat undvika att "bara bli en raket" och hela tiden reflekterat över hur aktiviteter och processer som initierats eller givits stöd ska kunna drivas vidare och fortgå efter Europaårets slut.

Kommittén har haft en ambition att – i samråd med myndigheter, organisationer och enskilda med kunskap och engagemang på området, men samtidigt relativt självständigt – identifiera mer generella behov av åtgärder på olika samhällsområden och mot bakgrund därav inrikta och koncentrera sina insatser. Denna ambition har bl.a. inneburit att kommittén haft en mycket restriktiv policy vad gäller inkomna bidragsansökningar (jfr. s. 62).

Kommittén har inte gjort någon djupgående målgruppsanalys utan utgått ifrån direktivens formulering om att uppdraget innebär att på "bredast möjliga sätt förebygga och motverka rasism, främlingsfientlighet och antisemitism...". I någon mening utvecklas emellertid detta resonemang i arbetsplanen. Dels slås där fast att kommittén ser som sin uppgift att söka vägar för att påverka "den institutionaliserade och strukturbärande främlingsfientligheten", dels konstateras att det är den stora grupp människor som åsiktsmässigt befinner sig "i mitten" på en skala när det gäller synen på människor med annan etnisk bakgrund som är "potentialen för framtida förändring".

I arbetsplanen lyfts bl.a. också fram att det för kommittén rent allmänt är "mindre angeläget...att arbeta med frågeställningar som rör invandringsregleringen eller flyktingpolitiken". Frågan om hur en stats invandringspolitik förhåller sig till dess integrationspolitik och strävan att slå vakt om alla invånares lika rättigheter och skyldigheter är komplicerad. Självklart finns det kopplingar. Men trots detta menade kommittén att det finns en viktig principiell skillnad mellan, å ena sidan, den internationellt sett accepterade särbehandling av andra länders medborgare som en reglerad invandring innebär, å andra sidan, den fientlighet, den särbehandling och det våld som människor är utsatta för i det svenska samhällslivet på grund av sitt etniska ursprung.

I arbetsplanen står vidare att kommittén i sitt arbete vill söka ha den "drabbades perspektiv". Det konstateras att terminologi och definitioner i detta perspektiv är av underordnad betydelse och att det är handlingen i sig som är förkastlig och förnedrande, men att en diskussion om begrepp och uppsåt förstås ändå kan vara av värde vid val av strategi och för att kunna få gehör för en ståndpunkt i olika grupper i samhället.

Kommittén gjorde inledningsvis det valet att verkligen ta fasta på formuleringen i direktiven om att man inte enbart skulle motverka utan även "förebygga" rasism och främlingsfientlighet. I ett samhälle där människor med olika etnisk bakgrund aldrig möts, där boende, utbildningsväsende, arbetsliv och kulturliv präglas av segregation, och där marginaliseringen av grupper tilltar finns en grogrund för rasism och främlingsfientlighet. Och i det perspektivet ansåg man att vissa projekt som syftade till att mer allmänt främja integration också var angelägna och väl motiverade för kommittén att satsa på.

Under det senaste två åren har inom Inrikesdepartementet en arbetsgrupp arbetat med att föreslå åtgärder för att ”motverka och förebygga rasistiskt och annat etniskt relaterat våld”. Arbetsgruppen presenterade i juni 1998 sina slutsatser i en rapport. Under 1997 arbetade vidare Utredningen om översyn av lagen mot etnisk diskriminering vilket i december resulterade i slutbetänkandet "Räkna med

mångfald" (SOU 1997:174). Dessa båda utredningsuppdrag har kommittén beaktat då man beslutat om inriktningen på sitt arbete.

4 Kommitténs verksamhet

I enlighet med direktiven delade kommittén in sig i ett antal olika arbetsgrupper med ansvar för frågor rörande olika delar av samhällslivet. Till en början var det fyra arbetsgrupper, nämligen "Arbete", "Skola/utbildning", "Boendemiljö/kultur" samt "Medier", men ganska snart beslöts att av arbetsgruppen ”Boendemiljö/kultur” göra två arbetsgrupper, "Boende/fritid" respektive Kultur/idrott". Sammansättningen av de olika arbetsgrupperna framgår av bilaga 2.

Mycket av diskussionerna om vad kommittén skulle göra på respektive område fördes i arbetsgrupperna, även om de slutliga ställningstagandena gjordes av kommittén. Den följande redovisningen av kommitténs verksamhet har, som framgår, i stor utsträckning styrts av arbetsgruppsindelningen.

4.1 Arbete

Utgångspunkter

Mer morot än piska; så kan det principiella vägval som kommittén inledningsvis gjorde när det gällde aktiviteter på arbetslivets område beskrivas. Att till arbetsgivare och andra sprida kunskap om de fördelar som en större mångfald på arbetsplatsen kan föra med sig och söka påverka dem att arbeta aktivt på området framstod för kommittén som den mest framkomliga vägen när det gällde att generellt motverka främlingsfientliga attityder och etnisk diskriminering i arbetslivet. För kommittén var det viktigt att framhålla vidden i begreppet "mångfald", att det kunde inrymma såväl etnicitet, kön, ålder, sexuell läggning, social bakgrund osv.. Samtidigt var det av naturliga skäl den etniska dimensionen i begreppet som stod i fokus för kommitténs intresse.

Att arbete för större etnisk mångfald i arbetslivet redan bedrevs på olika håll i samhället var kommittén medveten om, men man menade ändå att anledning fanns att koncentrera insatser till detta. Kommittén

ville söka komma vidare, bortom vällovliga men till intet förpliktigande uttalanden om mångfaldens fördelar, något som bl.a. innebar att betona att det för att man ska kunna dra nytta av en ökad etnisk mångfald på arbetsplatsen krävs såväl särskilda kunskaper som särskilda insatser.

Dessutom menade kommittén att uppmärksamheten kring och kunskapen om behovet av arbete med etnisk mångfald, trots allt, fortfarande var relativt begränsad. Och att det särskilt i tider av nedskärningar och omstruktureringar då det kunde vara svårt för arbetsgivare att mäkta med att tänka nytt, långsiktigt och strategiskt fanns ett behov av åtgärder för att öka intresset för att arbeta med frågorna.

För kommittén stod det klart att den offentliga sektorn hade ett särskilt ansvar i sammanhanget. Förutom de rent verksamhetsmässiga vinsterna man i olika typer av offentlig verksamhet kan göra genom att ha anställda med olika etnisk bakgrund är det uppenbart att det också finns viktiga förtroende- och demokratiaspekter. Det torde dessutom var mycket svårt för det offentliga Sverige att med trovärdighet försöka påverka privata företag i riktning mot större etnisk mångfald i personalstyrkan i det fall man själv inte går i bräschen rent konkret. Företagen gör knappast, i en fråga som denna, som staten säger utan – i bästa fall – som staten gör.

Samtidigt som kommittén menade att resurser måste satsas på kunskapsspridning rörande de positiva aspekterna med etnisk mångfald och att nya former måste prövas i detta arbete såg kommittén ett behov av att öka kunskapen om den etniska diskrimineringen i arbetslivet. Bakgrunden till detta var inte minst den diskussion som med jämna mellanrum blossar upp om huruvida sådan diskriminering faktiskt förekommer eller ej.

Skrift om mångfald i arbetslivet

I början av juni 1998 presenterade kommittén skriften "Mångfald & Möjligheter". Skriften är utformad så att den ska vara praktiskt användbar på i första hand medelstora arbetsplatser, såväl privata som offentliga.

Skriftens första del innehåller ett antal "goda exempel" samt intervjuer med människor i olika funktioner på arbetsmarknaden som argumenterar för mångfald på arbetsplatsen och beskriver sina erfarenheter av mångfaldens effekter. I denna del ges också en bild av hur man i andra länder som USA och Storbritannien arbetar med mångfald. Skriftens andra del innehåller en "mångfaldguide" med fakta om hur det ser ur på den svenska arbetsmarknaden i dag samt tips och

idéer om vart man kan vända sig om man är intresserad av att konkret arbeta med mångfald på sin arbetsplats.

Skriften presenterades i samband med kommitténs avslutningskonferens och har distribuerats till personalcheferna på samtliga arbetsplatser i Sverige med över 50 anställda. Därutöver har kommittén spritt skriften inom såväl arbetsgivar- som arbetstagarorganisationer samt, särskilt, till företag och organisationer som under kommitténs verksamhetstid visat intresse för frågan och deltagit i arrangemang inom ramen för Europaåret.

Broschyr om yrkesnätverk för personer med invandrarbakgrund

En generell iakttagelse efter de informella samtal med näringslivsföreträdare som kommittén genomfört och de kontakter man haft med företrädare för den offentliga sektorn (se nedan) var att det fanns ett stort behov av att sammanställa information om den resurs som högutbildade – och tyvärr alltför ofta arbetslösa – personer med invandrarbakgrund utgör. Mot den bakgrunden har företrädare för kommittén sammanträffat med representanter för olika yrkesnätverk för högutbildade med invandrarbakgrund och för intresseorganisationer för yrkesverksamma invandrare. Vidare har kommittén producerat en broschyr i vilken befintliga yrkesnätverk för personer med invandrarbakgrund presenteras. I juni distribuerades broschyren till bl.a. arbetsförmedlingar, rekryteringsföretag och arbetsgivarorganisationer.

Insatser riktade mot sociala nätverk

Skriften "Mångfald & Möjligheter" har alltså spritts mycket brett. Erfarenheten säger dock att en förhållandevis liten del av sådana breda utskick verkligen når och läses av den målgrupp man vill nå. Som ett kvalitativt inriktat komplement till spridningen av skriften har kommittén under hösten 1997 sökt närma sig olika nätverk och kontaktnät av personer på arbetsmarknaden. Målet har varit att komma i direkt kontakt med personer i nyckelposition i företag och organisationer och hos dem söka sätta igång processer av "självreflektion" genom att få dem att se att arbete med mångfaldsfrågor kan utgöra en affärsstrategi och att fundera över såväl svårigheter som möjligheter med att öka mångfalden på deras respektive arbetsplatser.

I november och december 1997 hölls möten med företrädare för små och mellanstora företag samt rekryteringsföretag. Ett 30-tal företagare deltog vid varje träff. Kommittén har kommit i kontakt med

intresserade företagare genom olika företagarorganisationer. Vid samtalen medverkade bl.a. kommitténs ordförande Mona Sahlin, ledamöter från arbetsgruppen, Johan Hiller, VD för Sverige 2000, Rafael Bermejo, VD för Internationella Företagarföreningen samt Bo Granqvist från Handelskammaren Södertörn.

Vid samtalen framkom att många företagare vill göra något konkret, men man efterlyste kunskap, information och redskap i arbetet. Okunskapen om hur det verkligen ser ut på arbetsmarknaden för arbetssökande med utländskt ursprung var stor. Vad gäller små-företagen var bilden att dessa knappast tycker att de har resurser och kraft för att tänka i termer av ökad mångfald. En mening som många uttryckte var att skatter och regleringar allvarligt försvårar för företag som vill göra något på området.

Ett motsvarande möte genomfördes i samarbete med Föreningen Sveriges Executive Search Konsulter med företrädare för olika headhuntingföretag. Syftet var att få sådana som rekryterar på hög nivå att ta med mångfaldsaspekten i sitt arbete. Förutom kommitténs ordförande Mona Sahlin medverkade också kommittéledamoten Inger Ohlsson, ordförande i TCO, samt Björn Wolrath, dåvarande ordförande i Intressentföreningen Sverige 2000.

Erfarenheterna från detta möte var delvis desamma som vid ovannämnda möten. Här fanns emellertid fler tecken på att en "självreflektionsprocess" faktiskt kom till stånd. Det diskuterades hur man bland headhuntingföretagen egentligen arbetar i den egna organisationen, hur rutiner och utnyttjandet av sociala nätverk i sig exkluderar vissa människor.

Möjliga åtgärder som diskuterades var bl.a. att man borde anställa fler "headhunters" och också fler "researchers" – dvs. de som sköter de första stegen av rekryteringsarbetet – med invandrarbakgrund. En möjlighet som också aktualiserades var om företagen skulle kunna ha som policy att vid varje presentation av kandidater för en uppdragsgivare presentera en kandidat med utländskt påbrå.

Headhuntingföretagarna visade sig särskilt intresserade av mer kunskap om olika yrkesnätverk för högutbildade personer med invandrarbakgrund samt av möjligheterna att på Högskoleverkets hemsida hitta värderingar av utländska betyg och examina.

Seminarier/kunskapsöversikter

Kommittén har anordnat ett antal seminarier/konferenser på temat mångfald i arbetslivet. Detta har skett i samarbete med olika företag och organisationer som redan arbetar med frågan.

Tillsammans med The Body Shop AB anordnades i oktober 1997 en konferens om mångfald och företagens sociala ansvar. Målgruppen var främst företagare, vilka emellertid inte dök upp i någon större utsträckning. I stället var det framför allt offentliganställda som deltog. Konferensen hölls i Stockholm och bland de medverkande fanns företrädare för ett antal utländska och svenska företag som praktiskt arbetar med mångfald, bl.a. Levi´s, The Body Shop och Stockholm Energi.

I december 1997 anordnades en konferens med rubriken "Den offentliga sektorns ansvar i och för det mångetniska Sverige". Syftet var att fokusera den offentliga sektorns särskilda ansvar att arbeta aktivt mot större etnisk mångfald. Vid konferensen diskuterades både mer övergripande frågor som t.ex. förutsättningarna för aktivt mångfaldsarbete i tider av ekonomisk åtstramning, och mer specifika frågor som t.ex. det särskilda behovet av ökad mångfald inom socialtjänst och polisväsende. Medverkade gjorde bl.a. den dåvarande integrationsministern Leif Blomberg samt kommitténs ordförande Mona Sahlin.

Som en uppföljning till denna konferens anordnades i mitten av maj 1998 ett expertseminarium vid vilket diskuterades olika juridiska aspekter på användande av s.k. antidiskrimineringsklausuler i samband med offentlig upphandling (se också s. 97 f.).

I mars 1998 anordnade kommittén tillsammans med Rådet för arbetslivsforskning (RALF) och Institutet för Framtidsstudier två konferenser på temat etnisk diskriminering respektive "diversity". Vid konferenserna presenterades nya kunskapsöversikter på dessa områden.

Docenten Sten Höglund vid sociologiska institutionen på Umeå universitet har i en studie försökt systematisera kunskapsläget om diskrimineringen av invandrare i svenskt arbetsliv. Höglund konstaterar bl.a. att vi i stor utsträckning saknar underlag för att bedöma hur stor omfattning som diskrimineringen har, men att tillgängliga data gör det sannolikt att åtminstone den ”indirekta diskriminering”, som hänger samman med nätverksrekrytering, har ökat under senare år eftersom nätverksrekryteringens roll har ökat och invandrare samtidigt exkluderats från nätverken. Vad gäller den ”direkta” diskrimineringen och det Höglund kallar för ”statistisk diskriminering” saknas data för att göra en bedömning av huruvida den ökat eller ej.

Höglunds översikt slutar i en genomgång av på vilka områden ytterligare forskning behövs, för att vi ska kunna säga mer om omfattningen av och karaktären på den etniska diskrimineringen i svenskt arbetsliv.

Den amerikanska professorn Lois Wise har i en omfattande studie kartlagt den forskning som har utförts om mångfald i arbetslivet. Kartläggningen visar att det finns starkt stöd för att arbetsgruppers

produktivitet och förmåga att lösa problem ökar om de är könsblandade istället för enkönade. Motsvarande stöd för att ökad etnisk mångfald skulle öka produktivitet etc. är svårare att påvisa, men det finns inte heller stöd för att hypotesen skulle kunna avvisas. Däremot finns entydiga resultat som visar att deltagande i arbetsgrupper präglade av etnisk mångfald ökar människors tolerans gentemot grupper som upplevs som avvikande.

Lois Wise efterlyser ny forskning om mångfald i arbetslivet. Det behövs fler studier som kan ligga till grund för praktiska rekommendationer om hur mångfalden ska kunna ökas. Likaså behövs fler studier om hur effektiviteten påverkas av ökad mångfald.

En skrift som tar sin utgångspunkt i vad som framkom vid de båda konferenserna och som bl.a. kommer att innehålla populariserade sammanfattningar av de båda kunskapsöversikterna är under produktion och beräknas föreligga i början av hösten.

I slutet av april 1998 anordnade kommittén tillsammans med Mångfald och Dialog samt Röda Korsets idé- och utbildningscenter en konferens på temat "Lokala anti-diskrimineringsbyråer i Sverige?". Utgångspunkten för konferensen var hur man i Nederländerna, genom organisationen "Landerjlijk Bureau ter Bestrijding van Rassendiscriminatie" (LBR) och dess nät av antidiskrimineringsbyråer, valt att arbeta mot etnisk diskriminering på lokal nivå. Men huvudfrågan var förstås vilket behov av, och vilka förutsättningar för, ett sådant lokalt arbete som finns i Sverige. Vid konferensen deltog bl.a. företrädare för LBR och lokala antidiskrimineringsbyråer, kommitténs ordförande Mona Sahlin, Diskrimineringsombudsman Margareta Wadstein och Jämställdhetsombudsman Lena Svenaeus.

Diskussionen vid konferensen kom huvudsakligen att kretsa kring vikten av att på alla områden och alla nivåer arbeta för att motverka etnisk diskriminering. Arbetslivsområdet lyftes emellertid fram som särskilt betydelsefullt. Många efterlyste ett närmare samarbete mellan de i dag existerande ombudsmannafunktionerna med uppgift att motverka diskriminering av olika slag och menade samtidigt att lokala antidiskrimineringsbyråer borde ses som värdefullt ett komplement till dessa ämbeten.

Forumteater om mångfald i arbetslivet

Tillsammans med Utvecklingsrådet för den statliga sektorn har kommittén finansierat produktionen av en forumteaterföreställning att använda i arbetet för att motverka etnisk diskriminering i arbetslivet och få arbetsgivare att inse vikten av etnisk mångfald i den egna

organisationen. Produktionen inryms inom ramen för Utvecklingsrådets satsning "En statsförvaltning som speglar Sverige".

Kommittén menade att frågornas komplexitet och inte minst det förhållande att känsloupplevelser ofta är det effektivaste sättet att få människor att ifrågasätta invanda föreställningar och värderingar motiverade denna mer okonventionella satsning.

Föreställningen, som utformats av teatergruppen Vardagens Dramatik, kommer i första hand att erbjudas de sex statliga arbetsgivare som ingår i Utvecklingsrådets projekt, bl.a. Vägverket, CSN och Kriminalvårdsstyrelsen, men den är utformad för att fungera även i privata organisationer.

Föreställningen framfördes i samband med kommitténs avslutningskonferens i juni 1998.

Enkät om kommunernas arbete

Under perioden april till juni 1998 genomförde kommittén tillsammans med Högskolan i Örebro/Novemus en enkätundersökning om hur landets kommuner, bl.a. i deras egenskap av arbetsgivare, arbetar med, och förhåller sig till, frågor om mångfald, rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering.

Förutom att få reda på hur det verkligen ligger till i landets kommuner i de aktuella avseendena var syftet med enkäten att hos kommunala befattningshavare söka initiera processer av "självreflektion", med förhoppningen att detta förstås i förlängningen skall leda till konkret och konstruktiv handling, samt att, om möjligt, sprida tips och idéer om arbets- och förhållningssätt på området till kommunerna.

Undersökningens resultat finns tillgängliga i rapporten ”Etnisk mångfald, delaktighet och diskriminering. En enkätstudie av kommuner med över 16 000 invånare". Av den framgår bl.a. att andelen anställda med invandrarbakgrund i de undersökta kommunerna generellt sett är låg. I synnerhet gäller detta, kanske inte så överraskande, andelen med utomeuropeisk invandrarbakgrund i chefspositioner. Också när det gäller kommunernas beredskap och benägenhet att vidta åtgärder för att motverka rasism, främlingsfientlighet och diskriminering framgår att mer borde kunna göras. Det område där kommunerna visar störst aktivitet är skolområdet.

Rapporten kommer till hösten att genom Svenska kommunförbundets försorg spridas till landets samtliga kommuner och resultaten har också särskilt förmedlats till det nyinrättade Integrationsverket.

4.2 Skola/utbildning

Utgångspunkter

Vikten av att skolans arbete mot rasism och främlingsfientlighet och för tolerans och uppfattningen om alla människors lika värde är kontinuerligt och integrerat i den reguljära ämnesundervisningen kan inte nog understrykas. I detta perspektiv bedömde kommittén att det avgörande var att försöka få igång ett långsiktigt lokalt arbete på de enskilda skolorna. Kommittén menade nämligen att det endast är lokalt, på den enskilda skolan, som ett genuint förändringsarbete kan komma till stånd. Det är, menade kommittén, de personer som är verksamma inom skolan – elever, lärare och övrig skolpersonal – som kan förändra den.

För att förändra synen inom skolan på rasism och främlingsfientlighet och därtill relaterade frågor menade kommittén att det krävdes dels vidareutbildning för verksamma lärare jämte obligatoriska kurser i den reguljära utbildningen för blivande lärare, dels bra pedagogiskt material som ett konkret stöd i lärarens dagliga arbete. Vidare såg man ett stort behov av att bättre söka ta tillvara det engagemang som finns bland eleverna genom att utveckla metoder för hur dessa på sin skola ska kunna initiera arbete mot rasism och främlingsfientlighet.

Studiematerial till landets samtliga skolor –"Hur är läget?"

I oktober 1997 skickade kommittén ut studiematerialet "Hur är läget" till landets samtliga grund- och gymnasieskolor, skolstyrelser och elevråd. Materialet hade tagits fram i samarbete med Tidningen i Skolan Stockholm (TiS), men bakom det stod dessutom Lärarnas Riksförbund, Lärarförbundet, Skolledarna, Hem & Skola samt Elevorganisationen.

Syftet med projektet är att få igång ett lokalt och långsiktigt arbete mot främlingsfientlighet, rasism, antisemitism och mobbning. Det viktiga är att ett arbete inleds och att en dialog kring dessa, ofta mycket svåra, frågor kommer igång. Förhoppningsvis kan materialet ge idéer och inspirera till ytterligare aktiviteter.

"Hur är läget?" består av ett diagnos- eller diskussionsunderlag, ett metodmaterial med tillhörande lärarhandledning samt ett referensmaterial (litteraturförslag, tips på annat pedagogiskt material, förslag på

organisationer man kan vända sig till m.m.). En del i materialet, "Jag tänker på en familj", tar upp en judisk familjs öde under andra världskriget och bygger på en självbiografisk bok av Benny Grünfeld. Kommittén har samarbetat med projektet "Levande Historia" inom Statsrådsberedningen och Utbildningsradion kring "Jag tänker på en familj".

"Hur är läget" kan liknas vid en verktygslåda ur vilken läraren väljer olika delar beroende på tid till förfogande och elevgruppens ålder och sammansättning. Materialet är utformat så att det ska vara användbart flera år framöver.

En svårighet med "Hur är läget?" har varit att man inte kunnat se i vad mån materialet faktiskt kommit till användning. Många skolor har dock hört av sig till kommittén och velat beställa ytterligare exemplar av materialet. Under våren 1998 spreds kunskap om "Hur är läget" genom annonser och affischer – ideellt framtagna av reklambyrån Rififi. Annonserna fick stort gensvar och beställningarna av materialet ökade påtagligt.

I mars 1998 gick en utvärderingsenkät ut till samtliga rektorer. Syftet med enkäten var dels att sprida kunskap om och puffa för användning av "Hur är läget?", dels att försöka se om metoden att nå ut till skolorna slagit väl ut. Bearbetning av enkäten sker inom ramen för den övergripande utvärderingen av kommitténs arbete som skall vara färdigställd senast den 1 september 1998.

Pow-Wow – rådslag mot rasism på skolor landet runt

Om förhoppningen med "Hur är läget" var att det skulle verka på bredden så har projektet "Pow-Wow" – nordamerikas indianer kallar sina rådslag så – gått mer på djupet. Pow-Wow har bedrivits i samarbete med riksorganisationen Ungdom mot rasism och syftat till att ge engagerade elever på 25 högstadie- och gymnasieskolor runt om i landet ett forum där de aktivt kan arbeta med frågor som rör rasism och främlingsfientlighet.

En särskilt anställd projektledare har besökt samtliga skolor, som är spridda över landet från Gällivare i norr till Simrishamn i söder, och genomfört rådslagen.

Målsättningen har varit att arbetet skall resultera i en handlingsplan som utgår från förhållandena på den enskilda skolan. Projektet har dokumenterats i skriften "Pow-Wow – en handbok för rådslag mot rasism", och förhoppningen är att de skolor där arbetet slagit väl ut ska kunna tjäna som exempel för elever och skolor som vill ta tag i dessa frågor.

En uppföljningskonferens hölls på Barnens Ö i maj 1998. Då fick elever från samtliga deltagande skolor tillfälle att träffas, utbyta erfarenheter och diskutera hur man kan arbeta vidare med de aktuella frågorna.

Arbetet med Pow-Wow har visat att det behövs ett ökat elevinflytande på skolorna. Elever har ofta ingen eller liten möjlighet att påverka sin vardagliga situation. Elever som på eget initiativ vill arbeta praktiskt mot rasism och främlingsfientlighet möter inte sällan hinder, det kan t.o.m. förekomma att man passivt motarbetas av skolpersonalen. Självklart finns det dock samtidigt många goda exempel som visar på motsatsen.

När handlingsplaner tas fram på den enskilda skolan är det viktigt att alla inom skolan involveras i arbetet med den. Rådslagen har fungerat bäst i skolor där det redan funnits ett intresse och ett engagemang för att arbeta med demokratifrågor och där rådslaget varit, eller blivit, en del i ett större sammanhang. Det är också på sådana skolor som rådslaget har lett till fortsatt verksamhet. Eleverna som deltagit i projektet har framhållit vikten av samarbete mellan klasser på den egna skolan och mellan olika skolor. Man menar att samarbetet tydliggör skillnader och likheter och ger möjlighet till konstruktivt erfarenhetsutbyte. Ett problem har varit kommunikationen inom skolorna, att eleverna helt enkelt inte fått nödvändig information om projektet.

Massmediabevakningen av Pow-Wow har varit god. Lokala medier har så gott som vid varje genomfört Pow-Wow uppmärksammat händelsen, något som bl.a. fungerat som en uppmuntran för de elever som engagerat sig.

Konferens om lärarutbildningen

I december 1997 anordnade kommittén en konferens på temat "lärarutbildning med ett interkulturellt perspektiv". Konferensen arrangerades i samarbete med Pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet. Samtliga ansvariga lärarutbildare bjöds in att diskutera vad som faktiskt görs och vad som borde göras på området inom lärarutbildningen i Sverige idag. De flesta av de universitet och högskolor som erbjuder lärarutbildning deltog. Deltog i konferensen gjorde också Lärarutbildningskommittén (LUK).

Enligt ett riksdagsbeslut 1985 skall lärarutbildningen genomsyras av ett interkulturellt perspektiv. Deltagarna på konferensen var eniga om att det måste finnas en större tydlighet och konsekvens i utbildningsinstitutionernas arbete med att förverkliga detta. Som

skrivningen i examensordningen för lärarutbildningen är i dag är det möjligt att i praktiken i hög grad bortse från det interkulturella perspektivet. Och det sker också ofta genom att de kurser som erbjuds på området är frivilliga för studenterna och sällan särskilt omfattande. Dessutom finns dessa kurser inte vid alla utbildningsinstitutioner. Det är också viktigt, menade man, att särskilt betona vikten av att det interkulturella perspektivet skall gälla i alla ämnen och i all undervisning. Och det är alltså inte så att det enbart är t.ex. ett ämne som svenska som andraspråk som berörs.

Vad som kom fram vid konferensen, inklusive de "papers" som presenterades, finns samlade i rapporten "Lärarutbildning med ett interkulturellt perspektiv".

4.3 Boende

Utgångspunkter

Också på detta område var kommitténs utgångspunkt att aktiviteterna måste ha en långsiktig prägel och bygga på lokalt engagemang samt dessutom att de måste utgå från förhållandena i det enskilda bostadsområdet.

Det var vidare naturligt att utnyttja den kontakt kommittén hade med SABO genom dess VD Bengt Owe Birgersson, tillika ledamot i kommittén. Härigenom kunde man bygga på den kunskap som redan fanns inom SABO:s organisation genom det reguljära arbete företaget under längre tid bedrivit på området.

Samarbete med SABO

Tillsammans med SABO valde kommittén ut fem bostadsföretag verksamma i bostadsområden i olika delar av landet i syfte att där söka få igång ett lokalt förankrat arbete mot främlingsfientlighet och rasism. Man har strävat efter att skapa mötesplatser för de boende och de som är verksamma i respektive område samt att få igång en samverkansprocess. Kommun, skola, daghem, företagare och föreningar i respektive område har aktivt involverats och målet har förstås varit att få fram ett antal goda – eller dåliga – exempel att dra lärdom ifrån.

De fem bostadsföretag som deltagit är:

Bostadsföretag	Område
AB Hälsingborgshem	Högaborg och Närlunda (Helsingborg)
Kommunfastigheter	Råbergstorp och Lagersberg (Eskilstuna)
Gårdstensbostäder	Gårdsten (Göteborg)
Bostads AB Vätterhem	Råslätt (Jönköping)
AB Nynäshamns Bostäder	Backlura (Nynäshamn)

De flesta av de bostadsområden som ingått i projektet uppvisar den problematik som är typisk för miljonprogramsområden runt om i Sverige – fattigdom, arbetslöshet, utanförskap och bidragsberoende. Projekten i de fem olika områdena har främst syftat till att försöka ta tillvara och bygga på de möjligheter som finns lokalt, både i området som sådant och hos människorna som bor där. Utvecklingsarbetet i de olika områdena har kommit olika långt och man har haft vitt skilda "angreppssätt", men i de flesta fall har sysselsättningen varit i fokus.

I Backlura har ett framgångsrikt ungdomsarbete initierats och i Råslätt har man drivit ett projekt kallat "Jobb istället för bidrag". Gårdestensbostäder försöker stödja de boende att starta egna företag och arbetar med självförvaltning och i Lagersberg och Råbergstorp har man bl.a. byggt upp en träffpunkt i området med datortek och café. I Närlunda och Högaborg har man inte kommit lika långt som i övriga områden utan där pågår fortfarande disksusisioner kring den konkreta inriktningen på arbetet.

Projektledare och representanter för bostadsföretagen har haft två erfarenhetsutbytesträffar under 1997 respektive 1998 och sådana träffar kommer att genomföras även efter det att Europaåret mot rasism har avslutat sin verksamhet.

Projektet har dokumenterats i en rapport som kommer att distribueras bl.a. till samtliga SABO-anslutna företag och landets samtliga kommuner.

4.4 Kultur/idrott

Utgångspunkter

I det svenska samhället saknas alltför ofta naturliga arenor där människor med olika etnisk bakgrund kan mötas. I det perspektivet menade kommittén att såväl kulturlivet som idrottsrörelsen har en oerhört viktig roll att spela. Kultur kan utgöra en plattform där nyfikenhet väcks, förutsättningar för förståelse skapas och möten sker. Och idrottens internationella karaktär och dess inneboende förmåga att svetsa samman ett kollektiv i kamp för att nå ett gemensamt mål gör att också den på ett särskilt vis kan främja gemenskap mellan människor oavsett etnisk bakgrund.

En ytterligare utgångspunkt för kommittén var att konst inte uppstår i ett vakuum – det är naturligt att konsten i ett föränderligt samhälle söker nya uttryck och målgrupper. En oundviklig fråga i det perspektivet var emellertid hur det svenska kulturlivet egentligen har påverkats av de stora förändringar som ägt rum i fråga om den svenska befolkningens etniska sammansättning.

Religionens betydelse för många av dem som på senare tid invandrat till Sverige är omvittnad. Kommittén såg mot den bakgrunden ett behov av ytterligare insatser för att dels till majoritetsbefolkningen sprida kunskap om andra religioner, dels tillsammans med företrädare för sådana religiösa riktningar som många nyhitkomna omfattar fundera över vilken roll religionen kan ha i det förhållandevis sekulariserade svenska samhället.

Samarbete kring teaterföreställningen "Nils Holgersson"

Kommittén beslutade i april 1997 att samarbeta med Riksteatern kring det stora tältteaterprojektet "Nils Holgersson". Förutom Riksteatern och deras mångkulturella ensemble Shikasta, är Västanå Teater, Samiska Teatern och "Stockholm – Europas kulturhuvudstad 98" involverade. Pjäsen Nils Holgersson har sagan och myten som utgångspunkt och ansluter till Selma Lagerlöfs berättelse, men Nils resa genom geografin blir här en resa i det nya Sverige där frågor om människans förhållande till naturen och individens förhållande till sina medmänniskor står i centrum.

Kommittén har bidragit med resurser till produktionen av en särskild bilaga till ungdomstidningen Chili och till ett aktivt publikarbete under

hösten 1997 och våren 1998. Publikarbetet har bl.a. syftat till att locka fler med utländsk bakgrund till teatern.

Tidningen Chili delas ut på landets alla gymnasieskolor med fler än 100 elever, på samtliga universitet och vissa folkhögskolor samt i landets alla JC-butiker. Den är gratis för eleverna och upplagan på runt 75 000 exemplar beräknas nå minst det dubbla antalet läsare. Chili gör regelbundet bilagor som tar upp frågor som är brännande för en ung generation.

Den aktuella Chilibilagan, "Nisses Magazine", publicerades i maj 1998 och behandlar mot bakgrund av föreställningen Nils Holgersson frågor om möten mellan olika kulturer och människor. Att såväl föreställningen som tidningsbilagan berör samisk kultur och samernas förhållande till majoritetssamhället har särskilt värdesatts av kommittén.

Med början i maj 1998 kommer Nils Holgersson att under fem månader turnera landet runt och spelas på femtio olika orter. Sammanlagt räknar man med att mellan 30 000 och 40 000 personer kommer att se föreställningen. Chilibilagan kommer att finnas tillgänglig för teaterbesökarna under turnén.

Kommittén har delvis finansierat samarbetet med Riksteatern med vissa särskilda medel som regeringen genom beslut i maj 1997 gett kommittén dispositionsrätt över. Medlen har varit öronmärkta för insatser syftande till att öka barns och ungdomars kunskaper om andra kulturer och religioner. En samlad redovisning av dessa medels användning ges i bilaga 6.

Seminarium för högre konstnärliga utbildningar

I mars 1998 arrangerade kommittén ett seminarium för företrädare för samtliga högskolor i landet som erbjuder högre konstnärlig utbildning. Syftet med seminariet var att uppmuntra högskolor med konstnärlig inriktning att vid utformningen av olika utbildningar beakta dels det förhållande att Sverige idag är mångetniskt, dels den potential som ligger i konstnärligt skapande när det gäller att ge möjligheter till identifikation och möten mellan människor. M.a.o., att sätta igång den process av "självreflektion" som efterlyses i kommitténs direktiv. Vid seminariet medverkade bl.a. Marco Helles, Röda korsets idé- och utbildningscentrum, och Gillis Herlitz, författare och kulturvetare.

Under seminariet diskuterades främst rekrytering till de högre konstnärliga utbildningarna. Få personer med utländsk bakgrund söker till dessa utbildningar. En del menade att förklaringen var klassmässig, andra framhöll betydelsen av att få unga med utländsk bakgrund söker sig till de kommunala kulturskolorna som främst har ett traditionellt

västerländskt musikaliskt utbud. Att ämnen som musik, bild och teater har fått stryka på foten i tider av nedskärningar i skolan, vilket inneburit att rekryteringsbasen till de högre konstnärliga högskolorna generellt minskat, var ytterligare något som nämndes.

Samarbete med Riksidrottsförbundet/"Starta vågen"

Inom ramen för Riksidrottsförbundets pågående satsning "Starta vågen" har kommittén finansierat ett projekt syftande till att motverka rasism och främlingsfientlighet genom att bl.a. öka andelen aktiva, funktionärer och domare med invandrarbakgrund inom idrotten. Fyra specialidrottsförbund – Svenska bordtennisförbundet, Svenska innebandyförbundet, Svensk basket och Svenska boxningsförbundet – har valts ut och utifrån sina respektive förutsättningar börjat arbeta med olika projekt.

Svenska bordtennisförbundet kommer att revidera befintliga "handledningar" för instruktörsutbildningarna på de två första av fyra "utbildningssteg" och infoga ett avsnitt om kulturmöten. En fråga som särskilt uppmärksammats av Bordtennisförbundet är hur man "tar tillvara" invandrarungdomar i verksamheten. Bakgrunden är att många flickor med invandrarbakgrund i undersökningar uppgett att bordtennis är den sport de helst ägnar sig åt, vilket emellertid inte är något som avspeglar sig bland de aktiva i föreningarna. De nya utbildningsmaterialen beräknas kunna börja användas under hösten 1998.

Också Svenska Innebandyförbundet inriktar sitt arbete på att revidera det utbildningsmaterial som används i tränarutbildningarna. Frågor om rasism, främlingsfientlighet och etniska motsättningar skall integreras i det "etikblock" som skall ingå i de grundläggande utbildningarna för såväl tränare som domare. Redan i dag föreligger det material som ska användas på tränarutbildningarna.

Svensk Basket vill med sitt arbete bl.a. förbättra kunskapen om olika etniska grupper, anpassa det "utestängande" regelverket, visa på "goda exempel" såväl inom den egna idrotten som inom andra samt helt få bort disciplinärenden "som bottnar i etniska motsättningar". Som stöd i arbetet har man bildat en referensgrupp med företrädare från bl.a. invandrarföreningar. Materialproduktion är påbörjad och arbetet kommer bl.a. också att innebära särskilda insatser i samband med skolturneringar och andra tävlingar.

Boxningen är en sport där andelen utövande med utländsk bakgrund är mycket hög, utan att man för den skulle vidtagit några särskilda åtgärder för att "bredda rekryteringen". Svenska boxningsförbundet kommer emellertid nu att i olika sammanhang särskilt uppmärksamma

vikten av att aktiva med utländsk bakgrund i större utsträckning blir delaktiga i den demokratiska processen i föreningarna.

Samtal med företrädare för ortodoxa kyrkor respektive muslimska organisationer

Syftet med samtalen var att erbjuda ett forum för reflektion över förutsättningarna för samexistens i Sverige. Därutöver fanns en förhoppning om att de religiösa ledarna genom sin särskilda ställning, i än högre grad än vad som nu är fallet, skulle kunna spela en attitydpåverkande och kunskapsförmedlande roll i olika sammanhang. Under perioden september till november 1997 anordnades tre olika samtal. Bl.a. sammanträffade kommittén med företrädare för ett antal shiitiska organisationer och församlingar. Härvid framkom att shia som grupp i olika avseenden upplever stora svårigheter i Sverige.

Sammanträffandet är ett exempel på hur viktigt det är att staten initierar – och förstås helst också upprätthåller – en dialog även med grupper av relativt nyinvandrade vilka saknar starka riksomfattande organisationer som kan föra deras talan. Här bör det nya Integrationsverket ta ett aktivt ansvar.

Distributionsstöd avseende skriften "Sveriges Judar"

Med de särskilda medlen för insatser för att öka barns och ungdomars möjligheter att lära känna andra kulturer och religioner än sin egen (jfr. bilaga 6), har kommittén gett Judiska Muséet i Stockholm ett distributionsstöd för spridande av skriften "Sveriges Judar", om judar i Sverige och deras historia, tro och traditioner.

Skriften är producerad av muséet och den har tack vare kommitténs stöd kunnat tillställas samtliga högstadie- och gymnasieskolor i landet.

Stöd till utgivningen av en nyöversättning av Koranen

Kommittén har också med de ovan nämnda särskilda medlen stött utgivningen av en nyöversättning av Koranen. Den senast utgivna svenska översättningen av Koranen är från 1917. Mot bakgrund av okunskapen om, och de fientliga attityderna som förekommer mot, islam och muslimer i det svenska samhället har kommittén sett ett stort behov av en tidsenlig översättning av Koranen för användande inte minst inom utbildningsväsendet, men även t.ex. inom massmedierna, på myndigheter och i socialt arbete av olika slag.

Särskilt positivt med den aktuella översättningen är, enligt kommittén, den omfattande notapparaten som sätter in Korantexten i ett historiskt och socialt sammanhang.

4.5 Medier

Utgångspunkter

Utgångspunkten för kommitténs arbete inom medieområdet har varit att det inom medierna – för att dessa ska kunna klara sin uppgift att på ett rättvisande sätt spegla samhället – krävs mångkulturell kompetens och medvetenhet. Därför har man valt att arbeta efter två huvudlinjer. Dels genom utbildningsinsatser riktade mot journalistkåren och journaliststuderanden, dels genom att söka påverka rekryteringen till mediautbildningar och till redaktioner.

På utbildningsområdet menade kommittén att det förutom en bredare och fördjupad kunskap och medvetenhet om olika kulturer och det mångkulturella samhället och om företeelser som främlingsfientlighet och rasism behövdes en starkare professionell medvetenhet om *effekterna* av att på olika sätt att skildra invandrare, flyktingar och samhällets etniska mångfald.

Bakom kommitténs intresse för rekryteringsfrågorna låg bl.a. en föreställning om att en journalistkår som speglade befolkningens etniska sammansättning förbättrar möjligheterna för medierna att erbjuda befolkningen gemensamma identifikationspunkter och referensramar.

Kommittén hade alltså ambitionen att med sina aktiviteter täcka in såväl den reguljära utbildningen på området som vidareutbildningen av redan yrkesverksamma journalister samt att stimulera till självreflektion och debatt inom journalistkåren.

"Samtal", seminarier m.m.

I syfte att uppmärksamma frågeställningar som rör medier och det mångkulturella samhället har kommittén medverkat i eller arrangerat flera diskussioner och seminarier. I november 1997 anordnades en workshop tillsammans med Sveriges Radio på temat "Väljer vi bort mångfalden". I januari 1998 genomfördes ett seminarium tillsammans

med Föreningen för Svensk Medie och Kommunikationsforskning (FSMK) på temat "Främlingssynen i journalistiken".

I juni 1998 arrangerades tillsammans med Svenska Journalistförbundet (SJF) ett seminarium där frågorna delvis tacklades ur ett politiskt perspektiv. Seminariets överrubrik var "Är mediernass Sverigebild demokratisk?" och mer specifika frågor som diskuterades var: "Har människor med invandrarbakgrund möjlighet att göra sig hörda i medierna?", "Vilket ansvar tar politikerna för att etniska minoriteter kan delta i det offentliga samtalet?" och "Följer de etniska minoriteterna svenska tidningar, tv och radio?".

I september 1998 kommer Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet att med stöd av kommittén anordna ett seminarium där företrädare för utbildningen och olika medier kommer att diskutera hur man konkret kan arbeta för att bredda rekryteringen till journalistutbildningar och redaktioner.

Stöd till stipendiefond

Kommittén har initierat stiftandet av, och bidragit ekonomiskt till, en stipendiefond som ger journalister möjlighet att öka sina kunskaper om invandrares och minoriteters villkor, om kulturella betingelser och förändringar samt om fenomen som rasism och främlingsfientlighet. Stipendiefonden förvaltas av Publicistklubben (PK). För att garantera en lång "livslängd" på stipendiet, och också för att understryka den breda samhälleliga uppslutningen i arbetet mot rasism och främlingsfientlighet, har Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet involverats. Med även deras bidrag till fonden så kommer stipendiet att kunna delas ut i många år framöver. Stipendiefonden instiftades i oktober 1997 och i januari 1998 erhöll en journalist anställd på Svenska Dagbladet det första stipendiet ur fonden.

Vidareutbildning för yrkesverksamma journalister

För att lyfta fram frågor om främlingsfientlighet, det mångetniska samhället och journalistiken kring detta har kommittén i samarbete med Fojo (Fortbildning för journalister) i Kalmar arrangerat två mindre seminarier i Göteborg respektive Linköping. Fojo är landets enda utbildningsinstitut på högskolenivå för yrkesverksamma journalister.

Vid vardera tillfället samlades mellan tjugo och trettio journalister och redaktörer från såväl tidningar, tv och radio. ”Rubriken för seminarierna var "Rasism som journalistiskt dilemma". Genom

diskussion och analysövningar med utgångspunkt i konkreta fall försökte man höja medvetenheten och väcka insikt om de särskilda svårigheterna i det journalistiska arbetet vid rapporteringen kring invandrare, kulturmöten, främlingsfientlighet m.m..

Med kommitténs stöd kommer också Fojo att till hösten arrangera ett internseminarium för de egna kursledarna för att uppmärksamma de aktuella frågeställningarna. Förhoppningen är att seminarier av det slag kommittén finansierat ska kunna bli en del av den reguljära verksamhet som Fojo bedriver vid institutet i Kalmar.

Projektstöd till insatser inom journalistik och medieutbildningar

Landets alla journalistutbildningar på universitet och folkhögskolor, samt högskolelinjer och program inom ämnesområdet medie och kommunikationsvetenskap fick i maj 1997 en inbjudan att söka bidrag till arbete med frågor som knyter an till den etniska mångfalden i samhället, rasism och främlingsfientlighet. En rad universitet och folkhögskolor inkom med ansökningar för genomförande av i huvudsak kurser på det aktuella temat. I mitten av oktober 1997 beviljade kommittén bidrag för genomförandet av följande verksamhet:

– Kursen "Journalistik i ett mångkulturellt samhälle", Institutionen för Journalistik, Medier och Kommunikation (JMK) vid Stockholms universitet.
– Projektet "Kulturöverskridande journalistik", också JMK.
– Journalistisk studie av "andrahandsgenerationssvenskarna" i bostadsområdet Råslätt i Jönköping, Journalistlinjen vid Södra Vätterbygdens Folkhögskola.
– Kursen "Journalistik i ett mångkulturellt samhälle", Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet.

Nämnas särskilt kan JMK:s projekt "Kulturöverskridande journalistik", inom ramen för vilket en seminarieserie under rubriken "Medier och mångkultur" arrangerats för studenter och lärare. Bl.a. deltog Mats Eric Nilsson, nyhetschef på Svenska Dagbladet, som talade om hur tidningens policy är när det gäller publicerandet av känsliga uppgifter om rasister och diskriminering, Ylva Brune, kommittéledamot och medieforskare, som talade om den "koloniala" synen på flyktingar i medierna och om hur mediers sätt att hitta kulturella förklaringar till beteenden är ett sätt att undvika de verkliga problemen, Héctor Barajas, Östgöta Correspondenten, som talade om invandrares svårigheter att såväl få som kunna utföra ett journalistiskt jobb, samt Jan Lewenhagen,

chef för DN Stockholm, som talade om hur en "mångkulturell nyhetsbevakning" kan ge nya läsare och annonsörer.

Utgivning av antologi

En antologi på temat "Journalistik i ett mångkulturellt samhälle" med bidrag från medieforskare och verksamma journalister kommer att publiceras hösten 1998. Carlsson Bokförlag ger ut boken, för vilken kommittéledamoten Ylva Brune är redaktör. Medverkande skribenter är Ylva Brune, Christian Catomeris, Håkan Hvitfelt, Bosse Lindquist, Anna-Lena Lodenius och Mats Wingborg, Birgitta Löwander, Oivvio Polite och Per-Markku Ristilammi.

Stöd till tidskriften Expo

Tidskriften Expo, som utkom mellan åren 1995 och 1997, spelade en betydelsefull roll när det gällde att sätta frågor kring organiserad rasism och främlingsfientlighet samt – inte minst – det "vardagliga" rasistiska våldet mot enskilda invandrare på dagordningen.

Expo hade mer eller mindre permanenta ekonomiska problem och under hösten 1997 blev dessa akuta. Kommittén beslutade då att dels stödja tidningen ekonomiskt för att försöka säkra utgivningen året ut och ge Expos redaktion ett andrum och en möjlighet att finna en mer långsiktig lösning, dels tillskriva regeringen med förslag om att den skulle ge Expo ytterligare, mer långsiktigt ekonomiskt stöd. Kommittén åtog sig också att distribuera Expos oktobernummer till landets samtliga högstadie- och gymnasieskolor och allmänna bibliotek med en uppmaning till dem att prenumerera på tidskriften.

Tyvärr lyckades emellertid inte Expo klara ut sin ekonomiska situation utan i februari 1998 meddelade redaktionen att tidskriften inte längre skulle komma ut i pappersupplaga. Expo har dock sedan dess fortsatt att arbeta med sitt arkiv och med research. Visst material har också publicerats på Internet.

Diskussioner pågår om det på något sätt skulle kunna vara möjligt att åter ge ut en papperstidning.

4.6 Opinionsbildning

Flera av kommitténs olika projekt har i sig syftat till att bilda opinion. Inte sällan har de varit inriktade mot särskilda, strategiskt utvalda grupper i samhället. Därutöver har emellertid ett löpande, mer traditionellt opinionsbildande arbete, i första hand via massmedier, bedrivits.

Nyhetsbrevet

Kommittén har under sin verksamhetstid givit ut tre stycken nyhetsbrev. I dessa har funnits kortfattad, löpande information om kommitténs arbete samt tankeväckande bidrag från krönikörer. Nyhetsbreven har haft en mycket bred spridning. Runt 4 000 exemplar av varje nummer har nått medier, myndigheter, kommuner, organisationer och privatpersoner m.fl..

Övrig information till massmedier

Inför samtliga av kommitténs anordnade evenemang, såsom seminarier, konferenser, möten m.m. har pressreleaser skickats ut såväl till rikstäckande medier som till större lokala medier. Detta har också skett i anslutning till andra typer av verksamhet och särskilda händelser av olika slag, t.ex. utgivningen av skrifter, annonskampanjstarten, uppsatstävlingen, instiftandet av stipendiet, nyheter på hemsidan, särskilda uttalanden av kommittéledamöter och vissa arrangemang inom ramen för Europaåret mot rasism på europeisk nivå.

En arrangemangslista över alla kommittéaktiviteter som varit nära förestående har vidare spridits till större medier vid ett antal tillfällen.

Inför vart och ett av de tjugofem "Pow-Wow – rådslag mot rasism", som hållits runt om i landet, har också riktade pressreleaser till lokala medier gått ut, något som gett mycket god respons.

Debattartiklar

Den 18 april 1997 publicerade Aftonbladet en debattartikel av kommitténs ordförande Mona Sahlin. Den tog sin utgångspunkt i att kommittén nu på allvar dragit igång sitt arbete (invigningsceremonin hölls dagen därpå, den 19 april 1997). Huvudtesen kan beskrivas med ett citat; "Sverige är ett mångkulturellt land! Det är dags för oss alla att

dra slutsatser av det. Att varje framropat eller fegt viskat 'svartskalle' är ett slag i magen på oss alla!".

Den 30 september 1997 publicerade Dagens Nyheter en debattartikel av Mona Sahlin och kommitténs huvudsekreterare Pontus Ringborg. I artikeln uppmärksammades rättsväsendets oförmåga att tackla den utbredda diskrimineringen i samhället. Flera konkreta exempel gavs på den brist på engagemang och insikt som präglade polis respektive åklagarväsendets hantering av utredningar rörande brottet olaga diskriminering. Artikeln väckte mycket uppmärksamhet och såväl Mona Sahlin som Pontus Ringborg deltog dagarna efter publiceringen flitigt i massmedier diskuterandes dessa frågor.

Den 3 februari 1998 återkom Mona Sahlin och Pontus Ringborg med en debattartikel i Dagens Nyheter i vilken man pekade på konsekvenserna av rättsväsendets likgiltighet och framhöll att regeringen har det yttersta ansvaret för att få till stånd en förbättring av situationen.

Den 1 mars 1998 publicerades en debattartikel av Mona Sahlin i Dagens Nyheter som lyfte fram den ofullständiga bild som medier ger när de utesluter "invandrare" ur den offentliga debatten och den allmänna samhällsbeskrivningen.

Den 15 juni, i anslutning till kommitténs avslutningskonferens, infördes ytterligare en debattartikel av Mona Sahlin och Pontus Ringborg i DN. I denna fokuserades behovet av att anpassa den offentliga verksamheten i stort till mångfalden i vårt lands befokningen. Olika exempel gavs på hur "invandrare" som kollektiv särbehandlades hos myndigheter och i regelverk samt på bristande "etnisk kompetens" inom myndigheterna.

Enskilda kommitteledamöter, bl.a. Ylva Brune, José Alberto Diaz och Anne Sofie Roald, har härutöver publicerat debattartiklar under året i olika ämnen och i olika tidningar.

Samarbete med P3

Sveriges Radio, P3, kontaktade på ett tidigt stadium kommittén för ett ev. samarbete kring en särskild kampanjvecka, under vilken alla inslag under dagtid i P3 på skilda sätt skulle ta upp frågor om rasism och främlingsfientlighet. Kampanjveckan, som genomfördes 1723 mars 1997, kom att bli ett slagkraftigt arrangemang, dels genom de sända inslagen, dels genom en telefonlinje som hölls öppen för intresserade lyssnare där man både kunde få vädra sina åsikter och få råd och idéer av en expertpanel.

I panelen medverkade, förutom representanter för kommittén samt dåvarande integrationsministern Leif Blomberg, företrädare för bl.a. Ungdom Mot Rasism, Amnesty International, tidskriften Expo, Adoptionscentrum, Ungdomens IT-råd och DO. Enligt Telia registrerades 1250 samtal till telefonslussen, vilket är en något högre siffra än normalt i kampanjsammanhang i svensk radio. Som jämförelse kan nämnas att brittiska BBC 1, med sina 10 miljoner lyssnare, fick ca 1000 samtal under en motsvarande kampanjvecka, "Listen without prejudice", som de hade vid samma tid.

Kommittén bidrog med resurser till den öppna telefonlinjen och för tryckningen av en broschyr som skickades ut till alla som hörde av sig.

4.7 Övrigt

Invigning och avslutning

Den 19 april 1997 arrangerade kommittén en något senkommen ”invigningsceremoni” på biografen Skandia i Stockholm. Syftet var att inför medier och de olika intressenter som arbetar mot främlingsfientlighet och rasism synliggöra Europaåret, dess syfte och verksamheter. Huvudtalare var kommitténs ordförande Mona Sahlin, EU:s dåvarande "High Representative" i Bosnien Carl Bildt, justitieminister Laila Freivalds samt kommitténledamoten Thabo Motsieloa. Ca 200 av drygt 400 inbjudna mötte upp, varav ett trettiotal journalister bidrog till en mycket god press och etermedietäckning av evenemanget.

Den 15 juni 1998 gick kommitténs avslutningskonferens av stapeln. Syftena med denna var två. Dels var den ett tillfälle till erfarenhetsutbyte med sikte på framtiden för aktiva på området, dels ville kommittén få tillfälle att till medier sprida kunskap om de förslag som återfinns i detta betänkande.

Offentliga framträdanden

Företrädare för kommittén, och då i första hand dess ordförande, har under kommitténs verksamhetstid gjort ett hundratal offentliga framträdande runtom i landet. Det har varit allt från midnattsgudstjänst i Uppsala domkyrka "för ett mångkulturellt Uppsala" till

Länsarbetsnämnden i Stockholms län som samlade samtliga anställda vid arbetsförmedlingar, arbetsmarknadsinstitut och Länsarbetsnämnden för att vid två tillfällen diskutera "det mångkulturella Sverige".

Också vid arrangemang som olika institutioner "självständigt", dvs. utan att kommittén har varit involverad, anordnat med anledning av Euopaåret mot rasism har företrädare för kommittén medverkat. Bl.a. har Kommunförbundet i Kronoberg respektive Kalmar län arrangerat varsin temakonferens.

Kontakter med NGO:s

Kommitténs vice ordförande, Joe Frans, genomförde under 1997 under rubriken "Joes samtal" ett tjugotal samtal med företrädare för invandrarorganisationer, andra ideella organisationer verksamma i arbetet mot rasism och främlingsfientlighet samt fristående debattörer (se bilaga 5). Samtalen var offentliga, men det primära syftet var att personer med kunskap och engagemang i de aktuella frågorna skulle få möjlighet att inför representanter för kommittén sammanhängande utveckla sin syn på arbetet mot rasism och främlingsfientlighet.

Under våren 1998 vidareutvecklades kommitténs kontakter med de ideella organisationerna. Två större möten ägde rum, i februari i ABF-huset med ett sjuttiotal deltagare och i maj i kommitténs lokaler då ett 40-tal personer deltog.

De centrala frågeställningar som avhandlades var hur arbetet mot rasism och främlingsfientlighet skulle gestalta sig efter årets slut, om det finns ett behov av mer samordning och samarbete mellan organisationer aktiva på området, hur en sådan samordning i så fall skulle se ut samt vilken roll Europaåret kunde spela i denna process. Det framgick i dessa diskussioner tydligt att flera NGO:s ansåg att kommittén mer aktivt borde stödja de ideella organisationerna i deras arbetet mot rasism, såväl moraliskt som ekonomiskt. Det framfördes bland annat kritik mot den svaga representationen i kommittén från frivilligorganisationernas sida – något som ju kommittén i sig inte har något ansvar för, och också mot kommitténs policy vad gällde projektbidrag. Man menade dessutom att kommittén tidigare borde ha inlett en mer organiserad dialog med de ideella organisationerna.

Vid det avslutande rundabordssamtalet i maj bildades en kontaktgrupp med uppgift att främja dels samarbete mellan svenska NGO:s i deras arbete mot rasism m.m., dels erfarenhetsutbyte mellan svenska NGO:s och NGO:s i EU:s övriga medlemsstater inom ramen för det NGO-nätverk som bildats på EU-nivå (se också s. 109 f.).

Vid kommitténs kontakter med ideella organisationer föddes också en idé om att etablera en "quick response-funktion" inriktad på att snabbt bemöta uttryck för rasism eller främlingsfientlighet i den offentliga debatten. Kommittén tog så småningom kontakt med Röda Korsets ungdomsförbund som åtog sig att ansvara för att inrätta och administrera en sådan funktion mot att kommittén initialt bidrog ekonomiskt (se vidare s. 106 f.f.).

"Tankar inför drakens tid"

Inom ramen för kommitténs kontakter med NGO:s fördes även samtal med ordförandena i de politiska ungdomsförbunden. Samtalen resulterade i en skrift, "Tankar inför drakens tid", i vilken samtliga ordförande för riksdagspartiernas ungdomsförbund ger sin syn på det framtida mångkulturella Sverige.

Inte minst värdefullt med denna skrift var just att de ledande företrädarna för det unga politiska Sverige, oavsett politisk färg, gemensamt manifesterade sitt engagemang i arbetet för att skapa ett samhälle för alla, oberoende av ras, hudfärg eller etniskt ursprung.

Utnyttjande av informationsteknologin i arbetet mot rasism och främlingsfientlighet

Kommittén hade redan från början en uttalad vilja att utveckla arbetet mot rasism och främlingsfientlighet genom att utnyttja den nya informationsteknologin. Ambitionen var att på Internet skapa en plats där kunskap och idéer skulle kunna samlas och vara lättillgängliga för den intresserade och också att bygga upp ett nätverk för enskilda och organisationer som arbetar aktivt på området. Under våren 1997 kom kommittén i kontakt med Den Digitala Salongen (DDS), som med sitt projekt Den Mångkulturella Salongen (DMS) visade sig ha mycket näraliggande ambitioner. Mot denna bakgrund inledde kommmittén ett samarbete med DDS.

Syftet med DMS är effektivisera arbetet för att motverka rasism, främja mångkultur och underlätta integration genom ett mer organiserat IT-användande bland dem som är engagerade på området. DMS har byggt upp en gemensam resurs på Internet, samt genomfört regelbunden utbildning på ett tiotal orter i Sverige.

DDS medverkade även aktivt i arrangemanget av kommitténs avslutningskonferens den 15 juni 1998. Bl.a. utnyttjades det nätverk DDS byggt upp för information och kommunikation inför konferensen

och under konferensen gavs tillfälle att aktivt kommunicera med intresserade på andra orter i landet. Allmänheten erbjöds även möjligheten att direkt under eftermiddagen "chatta" med kommitténs ordförande Mona Sahlin.

Internationell konferens på temat "Racism, Ideology and Political Organisation"

Den 5-7 december 1997 anordnade kommittén i samarbete med Centrum för invandringsforskning (CEIFO) vid Stockholms universitet en internationell konferens på temat "Racism, Ideology and Political Organisation". Konferensen bestod av en akademisk del till vilken ett mindre antal framstående internationella forskar hade inbjudits och en allmän del med deltagande av företrädare för Europeiska kommissionen, nationella samordningskommittér i andra EU-länder och olika NGO:s verksamma på området. De båda sessionerna var delvis integrerade då ett syfte med konferensen just vara att skapa tillfälle till kontakter och kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan forskare och praktiker. Sammanlagt deltog runt 120 personer. En dokumentation från konferensens allmänna del har producerats. De akademiska "papers" som presenterades vid den akademiska delen av konferensen har dessutom CEIFO, med ekonomiskt stöd av kommittén, låtit trycka i en separat volym.

Uppsatstävling för studenter vid universitet och högskolor

Kommittén har genomfört en uppsatstävling för högskolestuderande, öppen för alla som ännu inte avlagt sin grundexamen. Syftet med tävlingen var att uppmuntra unga människor att reflektera över, och ta ställning till, frågor om rasism, främlingsfientlighet m.m. samt att på högskolor och universitet uppmärksamma vikten av kunskap i dessa frågor. Information om uppsatstävlingen spreds till samtliga universitet och högskolor i Sverige samt till alla studentkårer.

En jury bestående av skådespelerskan Bibi Andersson, journalisten och översättaren Yukiko Duke, chefredaktören Arne Ruth, professor Charles Westin samt kommitténledamoten José Alberto Diaz utsåg tre pristagare. De tre prisbelönade bidragen samt ytterligare fyra uppsatser har publicerats i antologin "Unga tankar om rasism".

"Respekt" – webtidning om krogdiskriminering

Den utbredda etniska diskrimineringen i samhällslivet är ett problem som engagerat kommittén mycket (jfr.avsnitt 6.6). Särskilt synlig och uppmärksammad är den diskriminering som förekommer i restaurangbranschen. Rättsliga åtgärder för att stävja denna är nödvändiga men det är uppenbart att det krävs kompletterande insatser.

Kommittén har tillsammans med företrädare för Kulturkrogen K, inom restaurangkoncernen Hannas Krogh (SRM), initierat projektet "Respekt". "Respekt" skall bli ett slags webtidning om krogvärlden samt om musik och film, genomsyrad av en diskussion om olaga diskriminering. Målgruppen är folk som går, eller arbetar, på krogen, inklusive krogägare. Projektet syftar till att få igång en debatt bland allmänheten och skapa en medvetenhet hos krogbesökare, krogpersonal och krogägare om den diskriminering som förekommer och om att diskriminering är såväl olagligt som oacceptabelt rent mänskligt.

"Mångfald och jämställdhet"

På initiativ av ARUF Arbetsmarknads- och utbildningsförvaltningen i Stockholm har boken "Mångfald och jämställdhet givits ut på svenska. Boken är skriven av Khalid Salimi som under flera år varit chef på Antirasistiskt Senter i Oslo. Bakom utgivningen står även Stockholms läns landsting och Europaåret mot rasism.

Enligt författaren är syftet med "Mångfald och jämställdhet" att "öppna en väg till djupare kunskap om rasism och därvid förhoppningsvis bidra till en mer nyanserad debatt – och inte minst till handling". Kommitténs bidrag har utgjorts av att kommitténs vice ordförande Joe Frans, tillsammans med Ove Rådberg vid ARUF, svarat för textbearbetningen. Boken har spritts i stora upplagor till skolelever i Stockholm. Den finns också till försäljning i bokhandeln.

Samtal med skivbolagsföreträdare

Ett samtal med företrädare för olika skivbolag ägde rum i juni 1997. Syftet med samtalet var att få skivbolagen att mer medvetet fundera över vilken betydelse musik och musiker kan ha när det gäller rasism och främlingsfientlighet, samt att informera om förekomsten och utbredningen av den s.k. vit makt-musiken. Kommitténs initiativ mottogs positivt av de som mötte upp.

Ett uppföljande samtal med flera inbjudna planerades men genomfördes aldrig på grund av bristande intresse. Erfarenheten säger

emellertid att denna typ av "civila" motåtgärder ofta är mycket effektiva varför kommittén anser att idén att vända sig till såväl producenter som distributörer i musikbranschen bör tas tillvara i det framtida arbetet mot den mera extrema rasistiska rörelse för vilken musiken är så viktig.

Kommitténs hantering av projektbidragsansökningar

Redan tidigt antog kommittén riktlinjer för hanteringen av inkomna ansökningar om projektbidrag. Dessa innebar att man inte annat än undantagsvis skulle tillstyrka stöd till sådana. Bakgrunden härtill var främst den ovan redovisade ambitionen att insatserna från kommitténs sida i första hand skulle bestämmas av de mer generella behov av insatser som kommittén kunde identifiera på olika områden av samhällslivet.

Icke desto mindre har ett stort antal projektbidragsansökningar inkommit till kommittén, vilka tagit en hel del tid i anspråk att hantera.

Det är tydligt att institutioner av det slag Europaåret mot rasism varit av allmänheten inte sällan ses som i första hand en bidragsgivare. Värd att nämna i sammanhanget är också den svårighet som alltid ligger i att på central nivå rättvist bedöma inkomna ansökningar om stöd till lokala projekt och på ett bra sätt följa upp användningen av eventuellt beviljade medel.

5 Arbetet mot rasism på EU-nivå

Europaåret mot rasism har inneburit att frågor om rasism, främlingsfientlighet och antisemitism fått en betydligt mer framskjuten plats på den politiska dagordningen inom EU.

Efter toppmötet i Amsterdam innehåller fördragstexten numera en allmän artikel om förbud mot diskriminering, artikel 13. Den ger rådet möjlighet att, på grundval av förslag från kommissionen, "vidta lämpliga åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning". Artikeln är inte på något vis bindande till sin karaktär men kommissionen bedömer att den kommer att erbjuda betydande möjligheter att förstärka EU:s insatser på området.

Kommissionen har också antagit ett förslag om ändring av förordning (EEG) nr 1408/71. Syftet med ändringsförslaget är att utvidga EU:s samordning av de sociala trygghetssystemen till att omfatta även medborgare från länder utanför EU som är lagligen bosatta inom EU, och härigenom säkerställa lika behandling av migrerande arbetstagare.

Det arbete som utförts av den, av Europeiska rådet i juni 1994 bildade, rådgivande kommissionen om rasism och främlingsfientlighet har vidare lett till att rådet antagit en förordning om inrättande av ett europeiskt centrum för övervakning av rasism, främlingsfientlighet och antisemitism. Dess främsta uppgift är att undersöka rasismens, främlingsfientlighetens och antisemitismens utbredning samt att analysera tendenser, bakomliggande orsaker och konsekvenser. Resultaten av verksamheten skall offentliggöras i en årlig rapport. Centrumet, som skall försöka samordna sin verksamhet med Europarådets, har lokaliserats till Wien.

Mot bakgrund av de resultat som uppnåtts under Europaåret lade kommissionen i mars 1998 fram en handlingsplan för att bekämpa rasismen inom EU fram till millennieskiftet. Med handlingsplanen vill man "befästa Europeiska unionens roll i kampen mot rasism på medellång sikt och utvidga kommissionens samarbete med medlemsstaterna och Europaparlamentet". Den är också avsedd att "bana väg för lagstiftningsförslag före slutet av 1999".

I handlingsplanen föreslår kommissionen ett antal åtgärder som man menar skall lägga grunden för framtida och mer ambitiös verksamhet för att bekämpa rasism på europeisk nivå, särskilt inom ramen för de nya bestämmelserna om förbud mot diskriminering i fördraget.

En övergripande utgångspunkt i handlingsplanen är att arbetet ska bedrivas i "partnerskap". Det innebär att kommissionen vill förena "samtliga berörda" – medborgare, nationella och lokala myndigheter, ickestatliga organisationer, arbetsmarknadens parter, medier och idrottsorganisationer – i kampen mot rasism i Europeiska unionen. I planen ges konkreta exempel på hur detta arbete i "partnerskap" kan gestalta sig på olika områden och på olika nivåer.

Handlingsplanen är annars indelad i följande fyra områden:

Lagstiftning

Utgångspunkten är här Amsterdamfördragets artikel 13 om förbud mot diskriminering. Kommissionen avser att omgående initiera en omfattande debatt om hur artikeln skall kunna tillämpas. Särskild tyngdpunkt kommer att läggas vid frågan om "rasdiskriminering". Kommissionen kommer att anordna eller stödja ett antal seminarier och konferenser på nationell eller europeisk nivå, särskilt i samarbete med Europaparlamentet och de länder som innehar ordförandeskapet för EU. Kommissionens avsikt är att lägga fram ett förslag till lagstiftning om bekämpning av rasdiskriminering före slutet av 1999, förutsatt att det nya fördraget ratificeras.

Att lyfta kampen mot rasism (mainstreaming)

Kommissionen avser att "aktivt utveckla en metod för att lyfta kampen mot rasism och diskriminering och främjandet av integrering inom alla berörda sektorer, särskilt när det gäller sysselsättningen, Europeiska strukturfonderna, utbildnings- och ungdomsprogrammen, politiken för offentlig upphandling, forskningen, de yttre förbindelserna, informationsverksamheten samt initiativen för kultur och idrott". En grupp med företrädare från olika avdelningar inom kommissionen kommer att bildas för att driva på denna process. Kommissionen slår i detta avsnitt också fast att man fortsättningsvis helt och fullt kommer att ta hänsyn till principer för icke-diskriminering i sin egen rekrytering och befordringspolitik. En särskild konferens där alla relevanta aktörer inom EU ska delta kommer att anordnas för att utvärdera resultaten av försöken att integrera de aktuella frågorna i den allmänna politiken.

Att utveckla och utbyta nya modeller

Inom ramen för befintliga budgetmedel kommer kommissionen att stödja flera olika pilotprojekt och nätverk som uppvisar nytänkande i kampen mot rasism och som aktivt främjar erfarenhetsutbyte på europeisk nivå. Projekt som bygger på "goda exempel" och på "mångsidiga partnerskap" på lokal, regional eller nationell nivå kommer särskilt att prioriteras. En central princip är vidare att invandrare eller etniska minoritetsgrupper aktivt ska delta i planeringen, utvecklingen och genomförandet av projektet. Närmare uppgifter om vad som gäller för att man ska kunna erhålla stöd kommer att framgå av den inbjudan att lämna projektförslag som kommer att publiceras i Europeiska gemenskapernas officiella tidning.

Att förstärka information och kommunikation

Att öka medvetenheten om rasismens faror, menar kommissionen, är grunden för en enhetlig strategi för bekämpning av rasism. Genom att bygga på det informationsarbete som inleddes under Europaåret mot rasism vill man att kampen mot rasism på europeisk nivå ges en klar och igenkännbar identitet, med logotyp, mediahändelser, en Internetsida, publikationer och priser. Härutöver vill kommissionen vidareutveckla sitt samarbete med olika parter inom medierna för att främja goda sedvänjor bland journalister, redaktörer och reklamföretag.

Kommissionen avser att ge ut en rapport om de framsteg som gjorts, med en bedömning av effekterna av handlingsplanen, senast i slutet av 1999.

6 Diskussion och förslag

Nedan följer en redovisning, samhällsområde för samhällsområde, av de huvudsakliga iakttagelser kommittén har gjort i sitt arbete. Därpå följer tre avsnitt av mer allmän karaktär. I det första tas ett generellt grepp kring den utbredda etniska diskrimineringen i samhällslivet och ett antal förslag till åtgärder på olika plan presenteras, i det andra diskuteras den offentliga debatten om rasism och främlingsfientlighet och redovisas ett mycket konkret initiativ syftande till att höja kvalitén på denna debatt och i det tredje presenteras några tankar om hur Sverige bör förhålla sig i arbetet mot rasism på EU-nivå.

Kommittén har inte haft något egentligt uppdrag att presentera förslag. Emellertid har det varit naturligt för kommittén att utifrån de brister man uppmärksammat diskutera lösningar och ett antal förslag till åtgärder lämnas därför. Kommittén gör inte anspråk på att ha gjort någon allomfattande inventering av möjliga och önskvärda åtgärder. Emellertid är det kommitténs övertygelse att de åtgärder som förslås är angelägna, i vissa fall helt nödvändiga.

6.1 Arbete

Att arbeta i mångfald

Kommittén har kommit fram till att det bästa sättet att motverka rasism och främlingsfientlighet är att bekämpa diskriminering och stimulera etnisk mångfald. Arbetsplatsen är en viktig arena i sammanhanget. Där kan möten ske och kunskap om och förståelse för människor med annan etnisk bakgrund växa. Det är vidare som anställd eller egenföretagare som den som invandrat eller flytt till Sverige kan göra sig mer oberoende av de offentliga trygghetssystemen. Och det är genom en större etnisk mångfald på företag och myndigheter som fler kunder och brukare kan känna igen sig och känna förtroende.

Mångfald på arbetsmarknaden är ett betydelsefullt bidrag till minskad segregation. Därför anser kommittén att arbetet för mångfald – hos regeringen, enskilda, företag, organisationer, kommuner – måste intensifieras. Nya lösningar bör prövas.

Kommittén vill dock undvika kvotering i bokstavlig bemärkelse, främst beroende på svårigheten att mäta och utvärdera. Att på så sätt eftersträva en jämn könsfördelning mellan män och kvinnor bygger på att kategorierna är självklara. Att kategorisera efter etnisk bakgrund är inte bara mer komplicerat definitionsmässigt, utan dessutom motstridigt rätten att själv få välja sin etniska identitet. En etnisk kategorisering måste vara frivillig. Den slentrianmässiga hänvisningen av ungdomar med ena föräldern född utomlands till särskilda tjänstemän på arbetsförmedlingen är ett exempel på motsatsen.

Kommittén har också funnit att indelningen i "svenskar" och "invandrare" snarare försvårar än förenklar analysen av problemen på arbetsmarknaden. Det är olika sorters diskriminering som drabbar av olika skäl, som är viktiga att angripa var och en för sig:

- Den som är född i Sverige av utländska föräldrar, men som på grund av fördomar sållas bort på ett tidigt stadium i tillsättningsförfarandet på grund av ett utländskt klingande namn. Här kan begreppet ”invandrarbakgrund” var relevant, men blir då ändå för trubbigt, eftersom det också inkluderar de som har traditionella svenska eller nordiska namn.
- Den som får höra rasistiska tillmälen på sin arbetsplats. Här synes begreppet ”utomeuropeisk invandrare” vara närmaste relevanta kategori, men då omfattar denna även vita amerikanska direktörer som antagligen inte blir utsatta för rasistiska trakasserier.
- Den som är född utomlands och har utländska betyg och inte får dem riktigt värderade. Inte heller här finns någon gängse kategori som är användbar, eftersom ”utrikes född” kan vara både någon som föddes i Norge för åttio år sedan och någon som kommit som krigsflykting från Somalia under det senaste året.

"Varje problem ropar på sitt eget språk," skriver Tomas Tranströmer i sin dikt Om historien. Varje särskild bortstötningsmekanism med etniska förtecken behöver en särskild analys, av orsak och av vilka det egentligen är som drabbas – oavsett hur den officiella svenska statistiken ser ut.

Dessa analytiska svårigheter får dock aldrig tas till intäkt för att det inte skulle gå att öka den etniska mångfalden på arbetsplatserna i Sverige.

I en alltmer internationaliserad och kunskapsbaserad ekonomi finns allt mindre utrymme för att utestänga eller stöta bort någon enskild på grund av kön, etnicitet, funktionshinder, sexuell läggning eller något annat irrelevant för arbetsuppgifterna som skall utföras. Den riskminimering som många rekryterare och personaltillsättare uppenbarligen tror att de åstadkommer genom att välja konservativt, utesluter en stor del av den kompetens som finns. Tillsammans utgör de grupper som omotiverat sållas bort en mycket stor del av det möjliga underlaget.

Många av utsorteringsmekanismerna på arbetsmarknaden är likartade för kvinnor, homosexuella och funktionshindrade. Därför menar kommittén att de olika i dag existerande diskrimineringslagarna bör sammanjämkas.

Det är hög tid att hela den svenska arbetsmarknaden – både den privata och den offentliga – lär av goda exempel i Sverige och utomlands. Det finns inga enkla knep eller lagstiftningslösningar som i ett trollslag skulle åstadkomma mångfald. Istället är det en ökad medvetenhet som behövs inför de många små – och ibland alls icke illasinnade – beslut som ändå idag gör att många på grund av sin hudfärg och eller sin etniska identitet diskrimineras på den svenska arbetsmarknaden.

Vad behöver göras?

Kommittén anser att det är fyra steg som behöver tas mot en etniskt jämställd arbetsmarknad. De kan ses som fyra faser till integration. Först, i steg ett, skapas mångfald i en yttre bemärkelse, genom att fler invandrare anställs. Sedan, i steg två, hanterar man de problem som kan uppstå. I steg tre tas de speciella möjligheter som det innebär att arbetsplatsen tillförs en ytterligare dimension bättre tillvara. Slutligen i fas fyra sker en verklig integration.

Steg 1 - chansen att visa vad man går för

Det första är att alla skall ha samma chans att komma ifråga för studier och arbete. De ibland dolda hinder som finns måste synliggöras och motverkas. Synen på det talade språket är en viktig faktor. En "brytning" betraktas tyvärr ofta som diskvalificerande, medan en "dialekt" snarare ses som en merit. Kunskap om andra språk än det svenska och de stora europeiska, värderas inte tillräckligt. Alltför många arbetstillfällen förmedlas endast genom informella nätverk, och

en formell meritvärdering och jämförelse sker inte, eller sker utifrån ett mycket litet och likartat urval sökande.

Möjligheter att säkerställa att etnicitet eller kön inte spelar någon roll i anställningsförfarandet bör prövas, t.ex. genom att ansökningar behandlas utan att namnen finns med. Det är vidare angeläget med en bättre tillgång till meritvärdering och internationella jämförelser. Sökanden bör hos en potentiell arbetsgivare kunna begära att få sina meriter "översatta" till motsvarande svenska och värderade därefter. I sammanhanget ska nämnas den värdefulla service som Högskoleverket redan via sin hemsida ger när det gäller "ekvivalering" av olika utländska utbildningar.

Framför allt finns kanske behov av fler kontaktytor mellan de nätverk där informella tillsättningar inleds, och de arenor där personer med invandrarbakgrund finns. Viktiga aktörer i detta perspektiv är t.ex. headhuntingföretag och sammanslutningar som Internationella företagarföreningen.

Kommittén föreslår att Integrationsverket eller Arbetsmarknadsstyrelsen får i uppdrag att tillhandahålla och sprida information om yrkesnätverk för personer med utländsk bakgrund.

Steg 2 - att arbeta i mångfald

Ofta finns en överdriven rädsla för vilka speciella spänningar och problem som kan dyka upp i en etnisk blandad arbetsmiljö. Det finns gott om konflikter på mycket homogena arbetsplatser. Miljöer där exempelvis det ena könet dominerar kan vara nog så hårda.

Alla arbetsgivare – statliga och privata – bör ha en plan för hur man ska hantera fall av etniska trakasserier eller rasistiska tillmälen. Alla större arbetsorganisationer bör vidare ha en särskild mångfaldsansvarig som får – och ger – återkommande utbildning.

Steg 3 - de lönsamma olikheterna

Det finns en särskild kompetens i att ha invandrat från ett annat land, eller ha en annan etnisk identitet. Det finns ett språk till. Det finns också en kultur och en referensram till, som tillför något ytterligare. Och framför allt finns erfarenhet av att röra sig mellan språk och kulturer, att lära sig nya koder och normer och att förstå det främmande, alltsammans ovärderliga tillgångar i en modern arbetsorganisation.

Arbetsmarknaden måste bättre ta vara på språkkunskaper, på kunskaper om andra kulturer samt på den särskilda kompetens som det innebär att ha fötts in i en kultur, och sedan lärt sig en annan.

Steg 4 - den dynamiska mångfalden

En verklig integration sker först när alla anställda och hela organisationen påverkas positivt av den etniska mångfalden.

Blandade arbetsgemenskaper och beslutsfattargrupper återspeglar en större bredd av erfarenhet. Därför är de i längden mer effektiva. Detta bör återspeglas i andras bedömningar – det kan gälla exempelvis hur företag värderas och hur samhällets och näringslivets styrelser sätts samman – och bör integreras i det ordinarie kvalitetsarbetet.

Vem skall göra det?

Arbetsmarknadens parter

Kommittén fäster stora förhoppningar vid parternas nybildade råd för etnisk mångfald. Det är huvudsakligen parterna som har nyckeln till en framtida mångfald på arbetsmarknaden. Kommittén hoppas att rådet för etnisk mångfald skall komma att vara pådrivande i den svenska debatten och också när det gäller t.ex. att föra in internationella exempel i Sverige och att använda den sociala dialogen inom EU för att bekämpa etnisk diskriminering i arbetslivet.

I sitt reguljära arbete har parterna ett ansvar för att, t.ex. genom utbildning av lokala företrädare, skapa förutsättningar för den nya lagen mot etnisk diskriminering i arbetslivet att verka.

Sverige 2000 och Institutet för Kvalitetsutveckling (SIQ)

Sverige 2000 är ett värdefullt initiativ som bör utvecklas. Varje gång som ett företag ansluter sig till Sverige 2000 är det en positiv signal i arbetet för ökad etnisk mångfald i det svenska arbetslivet. Det vore ett stort steg framåt om ett medlemskap i Sverige 2000 också kunde innebära mer konkreta ställningstaganden för mångfald.

Här kunde den verksamhet som den partssammansatta stiftelsen Lika Villkor bedriver för att förändra arbetsgivares attityder till funktionshindrade kunna vara en förebild. Lika Villkor erbjuder företag som ansluter sig ett tjänstepaket, innehållande bl.a. rådgivning,

skräddarsydd internutbildning och marknadsföring. Företagen förbinder sig i gengäld att bl.a. ta emot en funktionshindrad praktikant, ge sina funktionshindrade anställda samma möjligheter till vidareutbildning som övrig personal och informera personal och dess företrädare om anslutningen till Lika Villkor.

En institution som redan värdefullt bidrar i arbetet för ökad etnisk mångfald, men som kommittén menar skulle kunna spela en än mer framträdande roll, är Institutet för kvalitetsutveckling (SIQ). Kommittén tror att det vore mycket värdefullt om SIQ i högre grad skulle kunna beakta mångfaldsaspekten och lyfta fram goda förebilder på området. Något som också skulle ha stor betydelse vore om SIQ införlivade ett avsnitt om mångfald i sina kvalitetskriterier. Detta borde inte vara oförenligt med inriktningen på kriterierna, vilka i hög grad handlar om affärsidéer och ledarskap.

Kommittén är övertygad om att graden av engagemang från det privata näringslivets sida när det gäller frågan om etnisk mångfald – vare sig det tar sig uttryck inom ramen för Sverige 2000, genom SIQ eller i annat sammanhang – har stor betydelse när statsmakten ska ta ställning till krav på kvotering och normativ positiv särbehandling. Krav på sådana åtgärder har redan förekommit i debatten och de kommer sannolikt att få fler förespråkare framöver.

Kommittén uppmanar Sverige 2000 att, med utgångspunkt i det arbete stiftelsen Lika Villkor bedriver, erbjuda företagen handlingsplaner för mångfald, och regeringen att ekonomiskt stödja ett sådant arbete.

Kommittén uppmanar vidare SIQ och Sverige 2000 att överväga möjligheten att inrätta en mångfaldsutmärkelse efter förebild av SIQ:s "Utmärkelsen Svensk Kvalitet". Till denna utmärkelse är en nationell tävling kopplad. Såväl SIQ som Sverige 2000 torde vara väl rustade för att sköta både urvalet och arrangemangen runt utdelandet av en sådan utmärkelse som – det är viktigt – förstås måste ges stor dignitet.

Den offentliga sektorn

Kommittén anser att den offentliga sektorn har ett stort ansvar för att motverka diskriminering och öka den etniska mångfalden. Det är ett ansvar som den offentliga sektorn – alltifrån regeringen till enskilda stadsdelsnämnder – alltför lite lever upp till.

Som myndighetsutövare är det utomordentligt viktigt att ha en trovärdighet hos hela befolkningen. Därför är en större mångfald inom exempelvis rättsväsende, socialtjänst o. dyl. särskilt angelägen.

Som stor producent av tjänster – inom vård, skola och omsorg – är det viktigt för kvaliteten att såväl ledningen som personalen i övrigt har en etnisk sammansättning som återspeglar samhällets.

Som arbetsgivare kan den offentliga sektorn föregå med gott exempel. En skattefinansierad verksamhet har rimligen en större möjlighet att göra den långsiktiga investering som ett mångfaldsarbete innebär, och kan dessutom väga in de samhällsekonomiska fördelarna i sitt beslutsunderlag.

Som upphandlare kan den offentliga sektorn beakta mångfaldsaspekten hos leverantörer av varor och tjänster (se vidare s. 97 f.).

En sammansättning på beslutsfattare och arbetskraft som återspeglar bland annat den etniska mångfalden i befolkningen är den bästa – och kanske till sist enda – garanten för ett offentligt Sverige som fungerar likvärdigt för alla dess invånare. Myndigheter måste noga beakta sitt ansvar för trovärdigheten, effektiviteten och objektiviteten i sin myndighetsutövning. Där stora brister i etnisk mångfald föreligger bör beslut att huvudsakligen rekrytera för mångfald fattas, och särskilda motiveringar göras när så inte sker.

Regeringen bör använda det styrinstrument som man har i regleringsbreven för att driva på myndigheterna i deras arbete för att nå en större etnisk mångfald i personalstyrkan.

Regeringen bör också inom ramen för den Europeiska Unionens sysselsättningsarbete driva på erfarenhetsutbytet avseende arbetet mot etnisk diskriminering – som de holländska antidiskrimineringsbyråerna – och bättre villkor för internationella företagare – såsom den Internationella företagarföreningen i Sverige. Det förestående svenska ordförandeskapet är ett tillfälle att föreslå ett gemensamt europeiskt agerande. Kommittén tror att lokala antidiskrimineringsbyråer (jfr s. 99 f.) skulle fylla en särskilt viktig funktion just på arbetslivsområdet.

Förslag

Kommittén föreslår:

- att alla arbetsgivare – statliga och privata – bör ha en plan för hur man ska hantera fall av etniska trakasserier eller rasistiska tillmälen.

- att alla större arbetsorganisationer bör ha en särskild mångfaldsansvarig som får – och ger – återkommande utbildning.

- att Arbetsmarknadsstyrelsen eller Integrationsverket ges uppdraget att tillhandahålla och sprida information om yrkesnätverk för personer med utländsk bakgrund.

- att diskrimineringslagstiftningen avseende diskriminering på grund av kön, etnicitet, funktionshinder respektive sexuell läggning sammanjämkas.

- att Sverige 2000 överväger att, med det arbete för funktionshindrade som stiftelsen Lika Villkor bedriver som förebild, erbjuda företagen en handlingsplan för mångfald.

- att SIQ och Sverige 2000 överväger möjligheten att inrätta en mångfaldsutmärkelse efter förebild av SIQ:s "Utmärkelsen Svensk Kvalitet".

- att regeringen inför det svenska ordförandeskapet i EU initierar ett europeiskt samarbete om mångfald på arbetsmarknaden, med redskap som t.ex. den Internationella företagarföreningen och lokala antidiskrimineringsbyråer.

- att regeringen använder det styrinstrument som man har i regleringsbreven för att driva på myndigheterna i deras arbete för att nå en större etnisk mångfald i personalstyrkan.

6.2 Skola/utbildning

I arbetet mot främlingsfientlighet, rasism, antisemitism och för tolerans och uppfattningen om alla människors lika värde är skolan ett av samhällets viktigaste redskap. En utgångspunkt för kommitténs arbete är att alla, inte minst inom skolans värld, tydligt måste ta ställning i dessa frågor. Arbetet kan aldrig avslutas utan måste ingå som en naturlig del i skolans dagliga arbete. Skolans skyldighet på området finns nu också sedan december 1997 fastslagen i skollagen. Där sägs att "...den som verkar inom skolan är skyldig att aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden".

Inte sällan kan man emellertid, enligt kommitténs uppfattning, i skolan se en osäkerhet om vad som kan och bör göras när det gäller konkreta åtgärder mot främlingsfientlighet och rasism. Ofta reagerar man inte från skolans sida förrän något särskilt inträffar. Till en del kan

detta bero på en ovilja att se problemen innan de faktiskt står för dörren och en rädsla för att diskutera vad det finns för attityder på skolan, bland elever, lärare och övrig skolpersonal. Något som inte gjort arbetet i skolan med denna typ av problem lättare är säkert också de senaste årens ekonomiska nedskärningar inom skolan som fått konsekvenser för personaltätheten, lokaler, utrustning m.m..

I sammanhanget är det viktigt att betona att skolan inte är någon sluten värld med problem och utmaningar som i huvudsak skulle vara unika i förhållande till omvärldens. Skolan är en del av samhället, med allt vad det innebär. Och skolan måste förändras i takt med det omgivande samhället.

Kommitténs bestämda uppfattning är att ett interkulturellt synsätt måste genomsyra all verksamhet i skolan samt också lärarutbildningen och lärarfortbildningen. Ett interkulturellt synsätt tar sin utgångspunkt i att alla elever är olika och har olika erfarenheter och bakgrund samt visar på vilka nationella och internationella omständigheter som formar den enskildes liv och möjligheter. Centrala begrepp är mänskliga rättigheter, tolerans och demokrati. Först när ett sådant perspektiv är en självklar grund för all undervisning kan man på allvar ta itu med den främlingsfientlighet och rasism som finns bland elever, lärare, övrig skolpersonal och föräldrar.

Skolans styrning

De nationella styrdokumenten för skolan utgörs av skollagen samt läro- respektive kursplaner. Skollagen innehåller de grundläggande bestämmelserna om utbildningen inom olika skolformer och anger övergripande mål för utbildningen samt övergripande riktlinjer för hur verksamheten skall utformas.

Läroplanerna som fastställs av regeringen styr tillsammans med skollagen verksamheten i skolan. I läroplanen anges bl.a. skolans uppgift, vem som är ansvarig för vad och de värden som ska ligga till grund för undervisningen. Kursplaner för varje enskilt ämne kompletterar läroplanen.

Dessa dokument kompletteras på kommunal nivå av skolplaner samt på den enskilda skolan av en lokal arbetsplan. Ytterst är det sedan en fråga för rektor och lärare att i samarbete med eleverna ge skolarbetet på den enskilda skolan struktur och innehåll.

Som nämnts ovan står numera uttryckligen i skollagen att "...den som verkar inom skolan är skyldig att aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden". I maj 1998 beslutade vidare regeringen om förändringar i läroplanen som

bl.a. innebär att varje rektor har ansvaret för att ett lokalt handlingsprogram mot kränkande behandling som mobbning och rasistiska beteenden utarbetas.

Kommittén noterar dessa förändringar med stor tillfredsställelse, men menar samtidigt att mycket återstår att göra. Läroplanerna och kursplanerna är fortfarande otydliga. Av läroplanen bör framgå att en av skolans viktigaste uppgifter är att verka för ett öppet och inkluderande samhälle där den kulturella och språkliga mångfalden är en tillgång – en interkulturell skola. Det bör vidare av kursplanerna framgå hur undervisningen i varje enskilt ämne kan präglas av ett interkulturellt perspektiv.

Det är också viktigt, menar kommittén, att den ovannämnda förändringen i skollagen får konsekvenser i kommunernas skolplaner. I skolplanen bör tydligt redovisas ambitionsnivå och prioriteringar i arbetet mot främlingsfientlighet och rasism. Också när det gäller frågan om vikten av ett interkulturellt perspektiv i undervisningen måste skolplanerna bli tydligare. Det ska framgå hur kommunen vill att de egna skolorna konkret skall arbeta.

Något som enligt kommitténs uppfattning är angeläget för att öka skolans beredskap när det gäller att hantera rasism och främlingsfientlighet är att förbättra skolledarens arbetssituation. Det kan bl.a. ske genom utbildning. I nuläget erbjuder Skolverket kurser för rektorer. Vissa högskolor har även fortbildning för verksamma rektorer. Men det finns ingen grundläggande utbildning för skolledare. Kommittén ser därför mycket positivt på det förslag till utbildning för skolledare som regeringen presenterat. Det är dock viktigt att utbildningen bl.a. omfattar frågan om skolledarens roll i arbetet mot främlingsfientlighet, rasism och antisemitism.

Rekryteringen till läraryrket

Det är alldeles uppenbart att det inom den svenska skolan i dag behövs mer av mångkulturell kompetens för att den bättre ska kunna möta de nya krav som ställs. Många elever med utländsk bakgrund saknar dessutom förebilder i vardagen, människor som språkligt och socialt befunnit sig i samma situation som de själva men som utbildat sig och etablerat sig i samhällslivet.

Mot denna bakgrund är det av avgörande betydelse att lärarkåren blir mer mångetnisk. Målet måste vara att lärarkåren skall avspegla befolkningens etniska sammansättning. Och för att det målet ska kunna nås måste fler unga med utländsk bakgrund uppmuntras att söka sig till läraryrket. Det kan t.ex. ske genom introduktionsutbildning och

praktikplatser. Men det behövs också en förändrad rekrytering till lärarutbildningarna och ett bättre utnyttjande av den resurs som lärare med utländsk lärarutbildning utgör.

En möjlighet skulle kunna vara att lärarutbildningarna tillämpade en profilerad antagningsmodell där man vid antagning lägger vikt vid flera olika faktorer. De formella meriterna i form av betyg, examina etc. är en viktig faktor. Därutöver kan den sökande lämna referenser och, om man så vill, åberopa sin bakgrund. Bakgrunden ska kunna utgöra en merit om man dels tillhör en underrepresenterad grupp, dels kan motivera på vad sätt bakgrunden skulle vara en tillgång i yrkesutövningen. Ett system som det beskrivna har med framgång tillämpats vid University of Toronto i Kanada.

Många av dem som har utländsk lärarutbildning har svårt att få fäste på den svenska arbetsmarknaden för lärare och går arbetslösa eller återfinns i andra – ofta mer okvalificerade – yrken. Förutom att skolan härigenom både går miste om, så att säga, befintlig kulturell kompetens och viktiga förebilder för många elever är det också fråga om ett rent ekonomiskt slöseri.

Pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet bedriver sedan några år ett framgångsrikt projekt med kompletterande lärarutbildning för personer med utländsk lärarexamen. Sådana kompletteringsutbildningar borde, enligt kommitténs uppfattning, finnas vid samtliga större institutioner som erbjuder lärarutbildning.

I sammanhanget är av intresse vad skolkommittén påpekade i sitt betänkande "Skolfrågor – Om skola i en ny tid" (SOU 1997:121), nämligen det orimliga i skrivningen i skollagen att ett villkor för fast anställning skall vara att "behärska svenska språket". Skolkommittén föreslog en ändring till "tillräckliga kunskaper i svenska språket med hänsyn till tjänsten". Kommittén delar helt skolkommitténs uppfattning i frågan. Kravet på språklig korrekthet måste mjukas upp och få rimliga proportioner. Det är, menar kommittén, dags att inse det omöjliga i att kräva att alla som kommit till Sverige från andra länder skall behärska svenska språket som en infödd.

Utbildningen av lärare

Ett interkulturellt förhållningssätt från lärarens sida är viktigt av två skäl. Läraren ska dels bättre än i dag kunna möta de elever i skolan som har en annan etnisk bakgrund än svensk, dels till samtliga elever kunna förmedla vikten av värden som tolerans, förståelse och respekt för alla människors lika värde.

I rapporterna "Lärarutbildning med ett interkulturellt perspektiv", Europaåret mot rasism, och "En värdegrundad skola" (Ds 1997:57), Arbetsgruppen för samverkan kring arbetet med skolans värdegrund, påpekas att interkulturella frågor, såsom kulturmöten och aktivt arbete mot främlingsfientlighet och rasism, är ett eftersatt område inom lärarutbildningen. I "Lärarutbildning med ett interkulturellt perspektiv" påtalas av flera lärarutbildare vikten av ett större inslag av interkulturell kunskap som förmår lärarstudenten att förstå sin egen kultur och sitt eget normsystem i syfte att kunna förstå andras och att kunna lyfta arbetet med etiska frågor till ett medvetet plan.

Även om det på vissa lärarutbildningar redan i dag görs en hel del när det gäller att tydliggöra det interkulturella perspektivet i utbildningen finns det brister. För att driva på lärarutbildningarna i deras arbete med dessa frågor vill kommittén att de åläggs att ta fram policydokument för hur man på den egna institutionen ska arbeta för att det interkulturella perspektivet ska få genomslag i utbildningen. En förutsättning för att en sådan nyordning verkligen skulle ge effekt är att en kontinuerlig uppföljning sker från Högskoleverkets sida. Utöver detta bör ett obligatoriskt moment om interkulturell kunskap finnas med i alla grundläggande lärarutbildningar.

Fortbildning av redan yrkesverksamma lärare är oundgänglig i allt förändringsarbete inom skolan. Inte minst när det gäller de frågor som här är aktuella måste kommunen, med utgångspunkt i sin skolplan, ta ett strategiskt ansvar för lärarfortbildningen och inte utan kontroll och uppföljning överlåta ansvaret på de enskilda skolorna.

Lokalt engagemang – lokal kreativitet

Den decentraliserade organisationen av skolväsendet ger i dag den enskilda skolan stora möjligheter att utforma sin egen verksamhet. Syftet med den mål- och resultatorienterade styrningen är enligt den läroplan som antogs av Riksdagen 1994, att man på den professionella nivån skall kunna utnyttja hela sin kreativitet och uppslagsrikedom när det gäller att utforma verksamheten.

Läraren och eleverna är de centrala aktörerna i allt förändringsarbete. En förutsättning för att skolans demokratiska fostran skall vara framgångsrik är att eleverna får inflytande över sin egen situation i skolan. Många unga i dagens samhälle upplever en stor maktlöshet som är viktig att bekämpa. Elevinflytandet i skolan måste förverkligas. Vad det innebär i praktiken har Skolkommittén i sitt slutbetänkande (SOU 1997:121) beskrivit på följande sätt: "Ett verkligt elevinflytande griper in i skolans hela verksamhet och gäller i högsta grad innehållet i

undervisningen och på vilket sätt som den bedrivs. Ett ökat inflytande för eleverna är beroende av att det sker förändringar i den pedagogiska praktiken."

För kommittén framstår Pow-Wow (jfr. s. 43 f.) som ett mycket lyckosamt projekt, inte minst för att det varit så konkret och verkligen involverat de närmast berörda, dvs. eleverna. Efterfrågan från enskilda skolor om att få hjälp med att genomföra rådslag är stor och kommittén menar att det är angeläget att de erfarenheter som vunnits genom projektet tas tillvara och sprids. Det finns flera olika ungdomsorganisationer, däribland Ungdom mot rasism, som säkert, med stöd från antingen Integrationsverket, Ungdomsstyrelsen eller Skolverket, gärna arbetar vidare med det "koncept" som etablerats i och med Pow-Wow.

Kommittén tror att ett sätt att stimulera lokalt arbete mot rasism och främlingsfientlighet i skolan vore att införa nya former för stöd till projektarbete. Ett konkret förslag är att staten avsätter medel som kommunerna kan ansöka om efter det att ett projekt genomförts lokalt. Kommunen får först stödja lokala projekt med pengar som de sedan kan ansöka om att få igen från staten. Förhoppningsvis skulle detta leda till att fler bra projekt initieras och att det skulle bli lättare för ungdomar att få resurser för projektverksamhet i t.ex. skolan.

Läromedlen och andra pedagogiska hjälpmedel

I det dagliga arbetet med frågor som rör rasism, främlingsfientlighet och antisemitism behöver läraren bättre och mer konkreta redskap. Något som är grundläggande är förstås de tradionella läromedlens kvalitet. Vilken bild förmedlas egentligen av andra länder, kulturer, religioner, m.m.?

Det finns idag ingen fortlöpande granskning av skolans läromedel. Den traditionella lärobokens betydelse kan antas ha minskat när kunskaper nu hämtas från många olika källor. Särskilda krav måste emellertid ställas på de läroböcker som används i skolan och analyser av vad dessa och liknande läromedel faktiskt förmedlar är viktiga. Kommittén anser att Skolverket bör ansvara för att granskningar av de läromedel som faktiskt används genomförs kontinuerligt. Uppdraget kan med fördel läggas ut på de olika universiteten och högskolorna. För att granskningen skall få den bredd som är nödvändig bör en referensgrupp tillsättas bestående av forskare med olika kompetenser. Behovet av att läromedel granskas med ifrågavarande utgångspunkter har redan tidigare påtalats av den ”dialoggrupp” med företrädare för

kristendomen, islam och judendomen som verkar inom Sveriges Kristna Råd.

Kommittén har under sin verksamhetstid uppmärksammat ett stort behov av en kunskaps- och idébank när det gäller frågor om rasism, främlingsfientlighet och antisemitism. Visst behövs det ytterligare pedagogiskt material av hög kvalitet, men ännu större är nog behovet av kunskap hos lärare om det material, de goda exempel, de föreläsare och de på området verksamma organisationer som faktiskt finns. Huvudman för en mer heltäckande kunskapsbank borde inte vara det nya integrationsverket, utan det bästa vore om den kunde förvaltas av några ideella organisationer. Härigenom undviker man att det material som samlats "legitimeras" i förhållande till det material som inte finns i kunskapsbanken. Kunskapsbanken skulle också kunna fungera som ett kontaktnät för lärare, elever och andra som är intresserade av dessa frågor. Kommittén föreslår att det nya Integrationsverket tar ansvar för att utarbeta ett förslag om var och hur en sådan mer heltäckande kunskapsbank skulle kunna inrättas.

För en utomstående är skolan svår att nå med information. Kommittén menar att det vore värdefullt om varje skola utsåg en kontaktperson när det gällde frågor om rasism, främlingsfientlighet och antisemitism och om ett register – som kontinuerligt uppdateras – över dessa kontaktpersoner fanns hos Svenska kommunförbundet.

Behovet av mer kunskap om skolans arbete mot rasism och främlings fientlighet

För att skolan ska fungera som det värn mot rasism, främlingsfientlighet och antisemitism som vi hoppas, behövs inte bara mer kunskap om själva sakfrågorna och metoderna för att arbeta med dessa. Skolan behöver också kunskap om sitt eget arbete på området.

Därför ser kommittén att det bl.a. finns behov av mer långsiktig forskning om hur skolan arbetar. Mycket av den forskning som bedrivs i dag är uppdragsforskning med ett relativt kortsiktigt perspektiv. Kommittén menar att det är viktigt att skolans dagliga arbete studeras, så att den vardagsutveckling av arbetet som faktiskt sker kan följas. Det är det dagliga arbetet som ger det naturliga underlaget för reflektion och diskussion. Sådan ”verksamhetsnära” forskning bör främst bedrivas av aktiva lärare och annan skolpersonal. Det är nämligen, tror kommitten, angeläget att varje anställd i skolan då och då får en möjlighet att ställa sig ”utanför” och studera det egna arbetet liksom det egna förhållningssättet till de värden som skall ligga till grund för verksamheten i skolan.

För att man ska kunna se hur arbetet med det interkulturella perspektivet fortskrider och hur de handlingsprogram mot alla former av kränkande behandling som ska finnas tillämpas, bör kommunen under en femårsperiod avsätta medel för att varje år utvärdera hur långt skolorna nått. Utvärderingarna bör göras lokalt av organisationer som arbetar i nära samarbete med skolan, t.ex. Hem & Skola eller Elevorganisationen, för att stimulera till förändringsarbete. Självklart skall förstås staten och kommunen fortfarande ha ett övergripande ansvar för att följa hur skolans arbete på området utvecklas.

Även de kommunala skolplanernas funktion som styrdokument och stöd för lärare och skolledare bör följas upp och utvärderas.

Förslag

Kommittén föreslår:

- att regeringen dels tillser att juridiskt utrymme finns för de enskilda lärarutbildningsinstitutionerna att tillämpa antagningssystem som syftar till att få in fler studenter med utländsk bakgrund, dels tar ett ansvar för att åtgärder vidtas för att stimulera utbildningsinstitutionerna att utveckla och införa sådana system.

- att en ettårig kompletterande utbildning för personer med utländsk lärarutbildning inrättas vid samtliga större lärarutbildningar i landet.

- att såväl lärarutbildningsinstitutionerna som de institutioner som erbjuder ämnesundervisning för blivande lärare åläggs att ta fram policydokument för hur man på den egna institutionen ska arbeta för att det interkulturella perspektivet ska få genomslag i utbildningen.

- att regeringen ger en lämplig central myndighet i uppdrag att i samarbete med ungdomsorganisationer och med utgångspunkt i de erfarenheter som vunnits i och med projektet Pow-wow utveckla och sprida det aktuella arbetssättet.

- att Skolverket ges i uppdrag att ansvara för att de läroböcker och liknande som används inom skolan kontinuerligt granskas med avseende på den bild som ges av andra länder och kulturer, olika religioner, flyktingar m.m..

- att Integrationsverket ges i uppdrag att utreda nya former för stöd till lokalt projektarbete enligt ovan angivna principer.
- att Integrationsverket utarbetar förslag om var och hur en kunskaps- och idébank rörande rasism, främlingsfientlighet och antisemitism skulle kunna inrättas.
- att kommunerna avsätter medel för att låta organisationer som arbetar nära skolan, som t.ex. Hem & Skola och Elevorganisationen, regelbundet utvärdera hur skolorna arbetar för att ett interkulturellt perspektiv ska prägla undervisningen och hur de handlingsprogram mot alla former av kränkande behandling som ska finnas tillämpas.

6.3 Boende

Det har tänkts och skrivits mycket om boendesegregation och situationen i utsatta bostadsområden den senaste tiden. Bl.a. presenterade storstadskommittén i januari 1998 sitt slutbetänkande "Tre städer" (SOU 1998:25). Och i maj 1998 lade regeringen fram propositionen "Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet" (prop. 1997/98:165).

I många av dessa utsatta bostadsområden är det brist på en hel del; arbetstillfällen, social och kommersiell service, riskkapital, utbildningsmöjligheter, estetiskt tilltalande bebyggelse etc.. Men för mycket av annat, som t.ex. arbetslöshet, socialbidragsberoende, kriminalitet och tomma lägenheter.

Samtidigt ska man inte teckna en onödigt mörk bild av situationen. I dessa områden finns också möjligheter, dynamik och kraft. Det är dessutom viktigt att, när man talar om problemen i det enskilda bostadsområdet, vara noga med att definiera dem och hålla isär dem och inte vara svepande i sina omdömen. Är det t.ex. den språkliga miljön i skolan, den fysiska miljön, åldersstrukturen, arbetslösheten, socialbidragsberoendet eller bristen på service som är det egentliga problemet och som behöver åtgärdas?

På kommunal nivå möter man i utsatta bostadsområden inte sällan inställningen från människor i ansvarig ställning att man måste "gilla läget", i bemärkelsen att man måste utgå från den verklighet som faktiskt är för handen och att det inte är realistiskt att "bryta sönder" dessa områden med politiska medel. Det är där, menar man, som verkligheten finns, och i det perspektivet är det lika rimligt att tala om

behovet av att integrera Östermalm eller Örgryte, som att göra det när det gäller Rinkeby eller Rosengård.

Det är emellertid ställt utom alla tvivel att kraftfulla och aktiva åtgärder i många avseenden är angelägna för att vi ska lyckas bryta en galopperande etnisk boendesegregation och hejda utvecklingen mot ett klassamhälle med etniska förtecken. I det första av de två följande avsnitten dras paralleller mellan situationen i utsatta bostadsområden i storstadsregionerna och den i vissa glesbygdsområden och behovet av mer övergripande åtgärder diskuteras. I det andra redovisas några tankar kring projektarbete i bostadsområden som väckts inom ramen för kommitténs samarbete med SABO.

Utsatta bostadsområden – en glesbygd?

En viktig utgångspunkt för kommittén är att rätten till fri bosättning och principerna bakom straffbestämmelsen om olaga diskriminering (jfr. bl.a. s. 97) måste värnas. Det är varken möjligt eller acceptabelt att staten skall bestämma var människor får eller inte får bo.

Den reella valfrihet som olika individer har när det gäller boende varierar ju emellertid i stor utsträckning. En mycket angelägen uppgift för samhället är att se till att den samhällsservice som följer av olika boendealternativ blir någorlunda likvärdig i olika avseenden. Det är oacceptabelt – och på sikt farligt för samhället – om skillnaderna i kvaliteten på skola, vård och omsorg, i utbudet av kultur och kommersiella tjänster och i de resurser som samhället satsar på t.ex. polis blir för stora mellan olika landsdelar, regioner, kommuner eller kommundelar.

Denna modererande uppgift för samhället är än mer betydelsefull i en situation då den generella välfärdspolitiken – som har haft en utjämnande funktion inte bara på individnivå utan också, men mer indirekt, på lokal och regional nivå – ifrågasätts och sannolikt står inför omfattande reformer.

Glesbygdsstödet är ett försök att garantera att den som bor i en nästintill avfolkad bygd ska kunna få den service som bedöms som nödvändig för ett bra liv. Det handlar självklart om utbildning, vård och omsorg som samhället huvudsakligen står för, men också om mer kommersiellt präglad service av olika slag.

Posten har lantbrevbärarlinjer, inte därför att de lönar sig, utan därför att man ska erbjuda en jämlik service. Bakom etableringar av verksamhet av annat slag, t.ex. apotek och systembolag, ligger i många fall liknande resonemang, även om man ser en tydlig tendens till att marknadsmässiga överväganden börjar väga allt tyngre.

Att glesbygdsproblematiken har många beröringspunkter med den situation som råder i de utsatta förortsområdena runt våra storstäder är tydligt. Det uppmärksammade Storstadskommittén i sitt slutbetänkande och regeringen underströk det i sin storstadspolitiska proposition där man framhöll att vissa utsatta områden i storstadsregionerna "har svårare problem än glesbygdsregionerna".

Med många av de utsatta bostadsområdena är det så att de, trots att där bor mycket människor, inte heller anses bära service som framstår som självklar för de flesta av oss. Men invånarna i dessa områden har förstås samma behov som andra. Ur ett individperspektiv är det lika illa att vara utan bank i en förort till en av våra storstäder som att vara det i Norrlands inland.

Människor som bor i de mest utsatta bostadsområdena betraktas sällan som lönsamma. Den viktigaste förklaringen är förstås att många av dem inte är särskilt köpstarka. Men en bidragande orsak kan säkert också vara okunskap om, och bristande förståelse för, hur människor med annan kulturell bakgrund fungerar och vilka behov som finns när det gäller t.ex. konsumtionsmönster, att välja form av sparande etc. Ett tecken på att det kan förhålla sig så är att företag som särskilt profilerat sin verksamhet, inte sällan genom att bl.a. anställa personer med utländsk bakgrund och särskilda kunskaper, framgångsrikt etablerat sig i dessa områden.

Samtidigt som det finns likheter mellan situationen i glesbygden och den i de utsatta bostadsområdena kring storstäderna, så finns det också skillnader. En del är till storstadsområdenas fördel. Där är t.ex. minst av allt någon brist på arbetskraft. Dessutom ligger dessa områden trots allt i tillväxtregioner, något som kan utnyttjas i arbetet för att vända en negativ utveckling. Företag som är angelägna om att få etablera sig i attraktiva lägen i andra delar av regionen, borde kunna förmås att samtidigt satsa i de mindre gynnade områdena. Rimligen kommer marknaden här att behöva "hjälp på traven". Man kan tänka sig att ställa krav på motprestationer i samband med att en verksamhet söker tillstånd för etablering i ett attraktivt läge.

För att locka näringslivet att etablera sig i utsatta bostadsområden tror kommittén också att man måste använda sig av det instrument arbetsgivaravgifterna utgör. Sedan flera år tillbaka har det inom regionalpolitiken funnits ett system med nedsatta socialavgifter som tillämpats i de mest prioriterade regionalpolitiska stödområdena. Under någon period slopades t.o.m. just arbetsgivaravgifterna helt. Denna regionalpolitiska stödform har i och för sig ännu inte godkänts av Europeiska kommissionen men kommittén menar att regeringen måste undersöka om inte liknande åtgärder skulle kunna omfatta också de utsatta bostadsområdena i storstadsregionerna. Slopade arbetsgivar-

avgifter kan te sig radikalt, men det vore, icke desto mindre, väl motiverat i dessa områden.

Därutöver måste regeringen också vara mer radikal när det gäller att förenkla regelverken för småföretagare. Man måste gå snabbare fram och man måste gå längre. Och ytterligare något som skulle kunna övervägas är att berörda kommuner inför särskilda upphandlingsregler som gynnar entreprenörer i utsatta bostadsområden inom kommungränsen.

Åtgärder för att skaffa fram riskkapital är förstås också av stor betydelse i sammanhanget. I linje med de tankar som såväl Storstadskommittén i sitt slutbetänkande som regeringen i sin storstadspolitiska proposition givit uttryck för menar kommittén att det är viktigt att ALMI Företagspartner utvecklar särskilda satsningar inriktade på de utsatta stadsdelarna.

Det ska tilläggas att den enskilda kommunen självklart har ett eget ansvar för att skapa näringspolitiska förutsättningar för att företag ska välja att etablera verksamhet i kommunen.

Staten och kommunerna måste även vidta åtgärder som är riktade mot den offentliga verksamheten. T.ex. menar kommittén att instruktionerna till statliga verk och myndigheter generellt bör ses över just med utgångspunkten att kravet på jämlikhet i serviceutbudet ska kunna tillgodoses också inom storstadsregionerna. I en sådan översyn måste individperspektivet vara ledande. Det är inte en region eller regiondel som behöver ett postkontor – det är de människor och företag som verkar där som behöver det.

Kvaliteten i skola och barnomsorg är av utomordentligt stor vikt. En hög kvalitet i verksamheten betyder både att människor "lockas" till området i fråga, något som kan föra med sig arbetstillfällen och bättre samhällsservice i övrigt, samt att barn med sämre hemförhållanden får större möjligheter att uppleva trygghet i tillvaron och att tillägna sig nödvändig kunskap. Här måste samhället se över hur resurserna överlag fördelas mellan kommuner och kommundelar och hur man i övrigt kan skapa goda förutsättningar för personalen inom skolan och omsorgen i de utsatta bostadsområdena. Mer specifika åtgärder som skulle kunna övervägas är att betala högre löner till t.ex. lärare verksamma i skolor i dessa områden.

Ett ansvar som åvilar såväl staten som kommunerna är att aktivt arbeta för att lokalisera verksamhet till utsatta bostadsområden. Förutom de positiva effekter sådan lokalisering kan ha för den lokala arbetsmarknaden och utbudet av samhällsservice, har den också en viktig symbolisk betydelse.

Projektarbete i utsatta bostadsområden

Det konkreta arbetet med att förbättra situationen i ett bostadsområde måste vara långsiktigt och bygga på de boendes idéer och visioner. Att allt arbete ständigt sker i relativt kortvariga projekt är därför negativt. Bostadsprojekt spänner dessutom nästan alltid över flera olika samhällssektorer vilket innebär problem då de pengar som finns att söka ofta finns i olika "påsar" hos kommunen. Mycket tid och kraft går därför åt till sökandet efter medel i sig.

Ett ytterligare problem är att ett krav för att pengar skall beviljas ett projekt ofta är att det innehåller ett nytänkande. På grund av detta blir det svårt att fortsätta driva projekt som har visat sig välfungerande eller att pröva arbetssätt som redan framgångsrikt använts i något annat bostadsområde. Det är kommitténs förhoppning att de förslag som regeringen har presenterat i sin storstadspolitiska proposition, om de genomförs, kommer att innebära att det blir enklare att få pengar till långsiktigt projektarbete i bostadsområden.

Ledningsgrupper bestående av representanter för bostadsföretag, socialtjänst och arbetsförmedling samt kommunala politiker m.fl. som berörs av arbetet i bostadsområdet har en viktig funktion att fylla. Dessa kan hjälpa till med att undanröja eventuella hinder i projektarbetet samt ha en samordnande funktion.

För att i samhället, inte minst bland dem i ansvarig ställning inom den offentliga sektorn, skapa en bättre förståelse av värdet av särskilda satsningar i utsatta bostadsområden, tror kommittén, att en angelägen uppgift är att utveckla modeller för hur man beräknar de samhällsekonomiska vinsterna av förebyggande utvecklingsarbete i sådana områden. För detta borde Integrationsverket kunna ta ett eget ansvar, alternativt skulle man kunna ha en pådrivande roll gentemot annan lämplig myndighet eller organisation.

Förslag

Kommittén föreslår:

- att regeringen systematiskt ser över och förtydligar instruktionerna till statliga verk och myndigheter med utgångspunkten att krav på jämlikhet i serviceutbudet ska kunna tillgodoses också i utsatta bostadsområden i storstadsregionerna.

- att regeringen prövar möjligheterna att låta det system med nedsatta socialavgifter som tillämpas i regionalpolitiskt särskilt prioriterade glesbygdsområden också omfatta utsatta bostadsområden i storstadsregionerna, i första hand med avseende på arbetsgivaravgifterna.

- att statliga och kommunala organ på alla nivåer aktivt arbetar för att lokalisera verksamheter till utsatta bostadsområden.

- att Integrationsverket tar ansvar för att modeller för hur man beräknar de samhällsekonomiska vinsterna av förebyggande arbete i utsatta bostadsområden utvecklas.

6.4 Kultur/idrott

Kultur, idrott och religion för varje dag hundratusentals människor samman på deras fritid. Det finns ofta en värdegrund om människors lika och okränkbara värde, om allas potential för växt och förkovran i dessa verksamheter. Kultur, idrott och religiositet är också i sig gränsöverskridande. Kommittén utmanar därför idrottsrörelsen, kultur-Sverige och Sveriges trossamfund att intensifiera arbetet mot rasism och främlingsfientlighet och för mångfald.

I det svenska kulturlivet finns ofta en påfallande etnocentrism. T.ex. är det en tydlig överrepresentation och positiv särbehandling av den europeiska konstmusiken i den offentligstödda musiken – i alltifrån de kommunala musikskolornas undervisningsutbud till den statliga Operans repertoar. Den icke västerländska delen av världens kultur ges inte sällan samlingsbenämningen "världskultur" eller "mångkulturell." Denna tudelning är på grund av kulturens centrala roll för vår självuppfattning mycket olycklig. Att å ena sidan reguljärt stödja ”vanlig” kultur (som i själva verket nästan alltid har sitt ursprung i det geografiska område som sammanfaller med NATO eller möjligen OECD), å andra sidan hänvisa kulturyttringar med rötter i den betydligt större del av världen som ryms utanför detta område till att söka integrationspengar eller "världskulturstöd" synes bottna i den märkliga tanken att Sverige (eller Europa) inte är en del av världen. Sveriges kulturpolitik behöver ses över, för att bättre leva upp till den dubbla insikten att Sverige är en del av världen och att världen är en del av Sverige.

För att öka kunskapen om och förståelsen för olika kulturer är det angeläget att Sveriges etniska mångfald återspeglas både i publik,

repertoar och ensembler. Sveriges många utlandsfödda har också en rätt att se "sin" kultur på nationalscener och som TV-drama. Ett aktuellt och positivt exempel i sammanhanget var det gästspel som Istanbuls stadsteater gjorde på Kulturhuset i Stockholm för en kort tid sedan. Föreställningar på turkiska med svensk "kommentator" gav förutsättningar för en ovanlig och perspektivrik upplevelse.

Av särskilt värde är förstås konstyttringar där tradition och erfarenhet från olika kulturer på ett alldeles naturligt sätt smälts samman och skapar något nytt – där ett plus ett inte blir två utan tre. Ett exempel på detta är Riksteaterns ensemble Shikasta som kämpar för att slippa inordnas i både konstnärliga och etniska fällor.

Den svenska staten driver eller finansierar en betydande del av kulturverksamheten i Sverige. Om staten menar allvar med sitt ställningstagande för ett av mångfald präglat samhälle, bör den via regleringsbreven försäkra sig om att de statliga kulturinstitutionerna – såsom nationalscenerna Operan och Dramaten i Stockholm, Riksteatern, Riksutställningar, och Rikskonserter, liksom de som erhåller kulturbidrag via Statens Kulturråd – har ett utbud som återspeglar behoven hos hela Sveriges befolkning och tillgången i hela världen.

De svenska kommunerna bedriver en omfattande kulturundervisning, förutom att vara ansvariga för en stor del av finansieringen av de lokala kulturinstitutionerna. Också här tror kommittén att det finns anledning att fundera över i vad mån verksamheten är anpassad till de behov och önskemål som finns i den svenska befolkningen i dess helhet. Vilken inriktning har t.ex. de kommunala musikskolorna i sin verksamhet? Kan de, som de fungerar i dag, verkligen attrahera och engagera *alla* barn och ungdomar, oavsett bakgrund?

Det är i de konstnärliga utbildningarna som grundkunskaper ges och kontaktnät bildas. Även i högre konstnärliga utbildningar är det angeläget att andra konsttraditioner och andra sätt att arbeta finns representerade. Kommittén anser att de konstnärliga högskolorna bör åläggas att göra särskilda insatser för öka andelen lärare och studenter med invandrarbakgrund.

Idrotten har som tidigare berörts särskilda förutsättningar att främja gemenskap mellan människor. Idrottsrörelsen är också den folkrörelse som flest ungdomar har kontakt med. Och för många ungdomar är ledare inom den egna idrottsföreningen personer man har stort förtroende för. Därför är det så viktigt att det inom idrottsrörelsen finns stor medvetenhet och beredskap när det gäller rasism, främlingsfientlighet och etniska relationer och därför är samhällets stöd till idrottsrörelsens integrations- och antirasismarbete så viktigt för oss alla. Kommittén uppmanar Integrationsverket att särskilt vända sig till

idrottsrörelsen i Sverige för att stödja och utveckla det långsiktiga arbete som bedrivs på området.

Kulturellt och idrottsligt utbyte mellan länder är en väg att främja förståelse mellan människor och tillgodose olika behov och önskemål hos befolkningen. Kommittén har uppmärksammat svårigheterna för kulturutövare och idrottsmän från olika länder att få visum samt uppehålls- och arbetstillstånd för deltagande i evenemang i Sverige. Något som på ett enkelt men konkret sätt skulle kunna underlätta kulturellt och idrottsligt utbyte med länder, i första hand, utanför den industrialiserade världen vore att hos Statens invandrarverk inrätta en särskild enhet med särskilda kunskaper som skulle pröva dessa ärenden.

En reflektion kommittén gjort efter de kontakter man haft med företrädare för olika trossamfund, församlingar och religiösa organisationer är att samhällets stöd till trossamfunden inte alltid kan kräva exakta svenska mallar, och att även mindre välorganiserade minoritetssamfund bör erkännas och stödjas.

Kommittén anser sammanfattningsvis att den offentliga bidragsgivningen till kultur, idrott och religion bör återspegla den etniska, religiösa, och kulturella mångfalden i befolkningen. Och i det avseendet finns mycket för många att göra.

Förslag

Kommittén föreslår:

- att regeringen via regleringsbreven försäkrar sig om att de statliga kulturinstitutionerna – såsom nationalscenerna Operan och Dramaten i Stockholm, Riksteatern, Riksutställningar, och Rikskonserter, liksom de som erhåller kulturbidrag via Statens Kulturråd – har ett utbud som återspeglar behoven hos hela Sveriges befolkning och tillgången i hela världen.

- att de konstnärliga högskolorna åläggs att göra särskilda insatser för öka andelen lärare och studenter med invandrarbakgrund.

- att Svenska kommunförbundet kartlägger inriktningen på de kommunala musikskolornas verksamhet samt, med utgångspunkt i denna kartläggning, verkar för att verksamheten anpassas för att kunna attrahera och engagera alla barn och ungdomar oavsett bakgrund.

- att Statens invandrarverk inrättar en särskild enhet med uppgift att handlägga ansökningar om visum och uppehålls- och arbetstillstånd från kulturarbetare och idrottsmän.
- att regeringen, liksom man tidigare utrett fördelningen av det offentliga kultur- och idrottsstödet med hänsyn till kön, granskar fördelningen av det offentliga stödet till kultur, idrott och religion med utgångspunkten att den etniska, kulturella och religiösa mångfalden i befolkningen skall återspeglas.

6.5 Medier

Vad medierna rapporterar utgör underlag för många människors tankar, samtal och diskussioner och det är utifrån mediernas "världsbild" och sätt att presentera företeelser och skeenden som de flesta av oss bildar vår uppfattning om situationen i samhället– särskilt om företeelser som vi inte själva har kontakt med eller egen erfarenhet av.

Medierna kan både bidra till att avslöja och bekämpa rasism och främlingsfientlighet, fördomar och förutfattade meningar, och medverka till att sådana synsätt bekräftas och förstärks. Forskning visar att nyhetsrapporteringen kring invandring, etniska minoriteter och rasism i olika västeuropeiska länder ofta förstärker föreställningen om det egna landet som ett etniskt och kulturellt homogent samhälle, där invandring och invandrare ses som en störning och en avvikelse från det normala.

När det gäller att skildra Sverige som det mångkulturella land det är menar kommittén att medierna brister i flera avseenden. Människor med utländsk bakgrund tillfrågas sällan i rapporteringen när det gäller samhällsfrågor i allmänhet och därmed säger medierna – något tillspetsat formulerat – att dessa människor inte har något med resten av samhället att göra.

Också den nyhetsrapportering som handlar om invandring och om människor och grupper som invandrat till Sverige är ofta generaliserande och fylld av stereotyper och negativt värdeladdade beskrivningar. Bevakningen av rasism och främlingsfientlighet är slumpartad, ofta sensationsinriktad och delvis okunnig.

Orsakerna till detta är flera. En förklaring är att nyhetsjournalistik generellt är etnocentrisk, inriktad på samhällets eliter och beroende av att kunna berätta lättfattliga, dramatiska historier. En annan förklaring är den låga status och prioritet som frågorna haft i samhället och i politiken.

Men bristerna går också, menar kommittén, att hänföra till en bristande "mångkulturell kompetens" inom de stora medierna, något som bl.a. har sin bakgrund i att få av de journalister som är verksamma där har egen erfarenhet av flykt och migration.

Denna kompetens har i stället kommit till uttryck i mindre tidskrifter, som t.ex. Svartvitt och Expo, med speciell inriktning på det mångkulturella samhället och på att bevaka främlingsfientlighet och rasism. Dessa tidskrifter kämpar i allmänhet med stora ekonomiska svårigheter.

Det finns dock, som kommittén bedömer det, ett ökande intresse inom journalistkåren för frågor om rasism, främlingsfientlighet och etniska relationer och en ökande medvetenhet om att mediernas sätt att skildra dessa frågor inte är oproblematiskt. Det är av yttersta vikt att denna självreflektion understödjes under de närmaste åren, bl.a. genom att de initiativ som kommittén tagit under sin verksamhetstid vidareutvecklas. Här anser kommittén att det nya Integrationsverket har en utomordentligt viktig roll att fylla.

Rekryteringen till journalistutbildningarna

Andelen studenter med invandrarbakgrund (med en eller två föräldrar födda utomlands) är vid journalistutbildningarna i Göteborg respektive Stockholm cirka nio procent (att jämföra med att 20 procent i den aktuella ålderskategorin har invandrarbakgrund i befolkningen som helhet). Merparten av journalisteleverna med utländsk bakgrund har sitt ursprung i Västeuropa. Denna etniska snedrekrytering är parad med en lika tydlig social snedrekrytering. En överväldigande majoritet av de som antas har sin bakgrund i medelklass eller övre medelklass.

Det finns olika vägar för att bredda rekryteringen, etniskt och socialt, till journalistutbildningarna. Utbildningsinstitutionerna borde kunna rikta särskilda informationsinsatser till underrepresenterade grupper.

Antagningssystemens utformning är också av största betydelse. Hur de ska reformeras är en komplicerad fråga. Det är emellertid angeläget att regeringen ser till att det finns juridiskt utrymme för att utforma antagningssystem som syftar till att få in fler studenter med utländsk bakgrund på utbildningarna och också att staten tar ett ansvar för att stimulera de enskilda utbildningsinstitutionerna att utveckla och tillämpa sådana system. Det är också angeläget att utbildningsinstitutionerna, inom ramen för sina egna möjligheter att utforma antagningsproven, ser till att dessa inte onödigtvis missgynnar sökande med utländsk bakgrund.

Förändringar av antagningssytemen bör kompletteras med andra åtgärder. Här spelar arbetsgivarnas rekryteringspolitik en nyckelroll.

Rekryteringen till journalistyrket

Medieföretagens rekryteringspolitik är ett viktigt instrument för att förändra – eller låta bli att förändra – journalistiken. Vilka åtgärder skulle kunna vidtas för att skapa redaktioner med mer varierad etnisk och kulturell kompetens? Det finns i dag konkreta exempel på hur enskilda tidningsföretag genom en kombination av egna satsningar och arbetsmarknadspolitiska åtgärder på ett framgångsrikt sätt integrerat journalister med utländsk bakgrund i det redaktionella arbetet. Projekten ser ut att ge bestående effekter både på tidningens personalsammansättning och innehåll.

Kommittén menar att liknande förändringar på sikt måste ske inom fler medieföretag och att det finns anledning att påskynda en sådan process. Kommittén föreslår ett tidsbegränsat projekt på cirka tre år, som fokuserar på rekryteringsproblematiken inom medieföretagen. En projektanställd sammanställer information och material inom området och verkar aktivt för att sprida kunskap om och arbeta med opinionsbildning för en bredare rekryteringspolitik.

Kommittén skulle gärna se att parterna på arbetsmarknaden tillsammans med medieorganisationer och yrkessammanslutningar inom området gemensamt ville ta ansvar för denna fråga och fungera pådrivande gentemot medieföretagen. Vi föreslår därför att en arbetsgrupp med representanter för dessa organisationer bildas som fungerar som referensgrupp till den projektanställde. Det nya integrationsverket bör kunna ta ansvar för att driva frågan.

Behovet av ökad kunskap och medvetenhet

Inte minst med tanke på nyhetsjournalistikens centrala roll i opinionsbildningen i samhället är det angeläget att mångkulturell kompetens och medvetenhet blir en naturlig del av den journalistiska kompetensen på redaktionerna.

Denna medvetenhet och kompetens bör också finnas hos de studenter som efter studier i medie- och kommunikationsvetenskap kommer att fungera som lärare inom medieprogrammen eller som informatörer på olika nivåer, i första hand inom den offentliga sektorn. Därför menar kommittén att satsningar på universitets- och högskoleutbildningen av journalister och informatörer måste prioriteras.

Regeringen bör anslå särskilda medel för att inrätta specialinriktade kurser i journalistik, medier och mångfald inom de akademiska grundutbildningarna i journalistik och medie- och kommunikationsvetenskap. Särskilda medel för att inrätta akademiskt poänggivande kurser som syftar

till vidareutbildning av yrkesverksamma journalister är också angelägna. Detta skulle ha stor betydelse för att öka kompetensen inom yrkesområdet. Vidare bör kompletteringsutbildningar inrättas för journalister som invandrat till Sverige. Detta är ett viktigt sätt att bidra till att föra in dessa journalister på den svenska arbetsmarknaden och därmed också öka den mångkulturella kompetensen inom området.

Kurser av ovan beskrivna slag skulle kunna inrättas för en begränsad tid, t.ex. tre år. Därefter kunde utfallet utvärderas. Motsvarande satsningar har gjorts på jämställdhetsområdet av vilka man troligen kan lära en hel del.

Ett problem för de institutioner på högskolenivå som bör erbjuda utbildning kring medier, mångfald och etniska relationer är att kunskaperna om svenska förhållanden är otillräckliga. Den forskning som bedrivits inom området rör i första hand medieutbudet i länder som USA, Storbritannien och Holland.

Även om det finns skäl att anta att många resultat i denna forskning också är tillämpliga när det gäller utbudet i svenska medier, så är det ingenting vi kan veta säkert. Generellt är också kunskaperna bristfälliga när det gäller de processer som ligger bakom mediernas rapportering i frågor som bland annat rör invandring, etniska relationer, rasism och främlingsfientlighet. Slutligen saknas aktuell forskningsbaserad kunskap kring hur mediebilderna påverkar människors uppfattningar om sig själva och andra i ett mångkulturellt samhälle.

Mot denna bakgrund bör särskilda medel tillföras något eller några av forskningsråden för att detta/dessa ska kunna bygga upp långsiktiga forskningsprojekt på området. De forskningsråd som ligger närmast till hands är Forskningsrådsnämnden (FRN), Humanistiskt samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) och Socialvetenskapliga forskningsrådet (SFR). Också här borde man kunna snegla på jämställdhetsområdet, då FRN finansierat ett antal projekt på jämställdhetsområdet som skulle kunna utgöra förebild.

Vad gäller åtgärder för höja kunskapsnivån och medvetenheten inom medierna och därmed också kvaliteten på rapporteringen om bl.a. rasism och främlingsfientlighet se också det resonemang som förs i avsnitt 6.7.

Förslag

Kommittén föreslår:

- att Integrationsverket särskilt prioriterar insatser som syftar till att dels initiera diskussion och reflektion inom mediesektorn vad gäller mediernas rapportering i frågor som rör invandring och etniska relationer, dels stimulera arbetsgivarna på området att vidta aktiva åtgärder för att öka andelen yrkesverksamma journalister med utländsk bakgrund.

- att regeringen tillser att det finns juridiskt utrymme för de enskilda utbildningsinstitutionerna att tillämpa antagningssystem som syftar till att få in fler studenter med utländsk bakgrund samt tar ett ansvar för att utbildningsinstitutionerna stimuleras att utveckla och införa sådana system.

- att regeringen anslår särskilda medel för att dels inrätta specialinriktade kurser i mångfald och journalistik inom de akademiska grundutbildningarna för journalistik och medie- och kommunikationsvetenskap samt akademiskt poänggivande kurser inom samma ämnesområde för vidareutbildning av yrkesverksamma journalister, dels utveckla och inrätta kompletteringsutbildningar i svensk journalistik för redan yrkesutbildade journalister som invandrat till Sverige.

- att regeringen tillför forskningsråden särskilda medel för stöd till långsiktig forskning rörande mediernas roll i det mångkulturella Sverige.

- att regeringen och/eller Integrationsverket beaktar behovet av särskilt stöd till tidskrifter, som t.ex. Svartvitt och Expo, som arbetar med att föra ut kunskaper och insikter och debatt i frågor som rör det mångkulturella samhället.

6.6 Kampen mot vardagsdiskrimineringen

Debatten kring rasismen och främlingsfientligheten i Sverige har i stor utsträckning kretsat kring de mer eller mindre ideologiskt övertygade grupper av extremister som sprider rasistisk propaganda, är involverade i produktionen av s.k. vit makt-musik och genomför spektakulära

manifestationer av olika slag. Dessa gruppers aktivitet måste förstås tas på allvar och bekämpas med rättsstatens alla medel då den utgör en fara för enskildas liv och säkerhet. I det fall vi inte tydligt markerar vår avsky och vår beslutsamhet att bekämpa extremistiska yttringar riskerar vi dessutom att bidra till att gränsen för vad som anses acceptabelt att uttrycka och vad som får passera opåtalat flyttas.

Detta till trots vill kommittén med kraft framhålla att den omfattande "vardagsrasism" och "vardagsdiskriminering" som människor med utländsk bakgrund upplever på snart sagt livets alla områden på sikt är en betydligt större fara för stabiliteten i samhället.

I Sverige, år 1997, händer sådant som vi brukar förknippa med det sydafrikanska apartheidsystemet eller den amerikanska södern. Och det är så vanligt att många av oss inte längre reagerar på vad som sker.

I dagens Sverige kan en arbetssökande med utländskt ursprung få sina ansökningshandlingar i retur i ett ouppsprättat kuvert, i dagens Sverige nekas familjer med invandrarbakgrund att hyra lägenhet med hänvisning till vad grannarna skulle säga, i dagens Sverige vägras nyktra skötsamma personer med utländsk bakgrund inträde på krogen med motiveringen att de är berusade eller våldsbenägna, i dagens Sverige nekas invandrade svenskar socialbidrag när infödda svenskar i motsvarande situation får sina bidragsansökningar beviljade, i dagens Sverige upptäcker den mörkhyade mannen att den bil han per telefon reserverat hos biluthyrningsfirman är uthyrd när han ska hämta ut den, i dagens Sverige får många människor uppleva hur ordet "svartskalle" slängs efter dem på gatan eller hur det känns att uppmanas att "åka hem" av vilt främmande människor på sta´n. Och vi är, som sagt, alltför många som tyst ser på utan att protestera.

Problemet är dock inte enbart den medvetna diskriminering som hela tiden pågår i vårt samhälle. Det förekommer också en omedveten särbehandling av människor med utländskt ursprung på myndigheter, i kommuner och landsting, i föreningar och organisationer och i fackförbund och företag. Det är en diskriminering som är än svårare att ringa in och komma åt. För att vi ska se den och för att vi ska komma till rätta med den krävs inte sällan att vi vågar ifrågasätta djupt rotade föreställningar hos oss själva och inom våra respektive organisationer.

Sedan 1986 har vi i Sverige en Ombudsman mot etnisk diskriminering (DO) vars uppdrag är att motverka etnisk diskriminering i arbetslivet och på andra områden av samhällslivet. DO arbetar såväl med att handlägga enskilda fall som med generella åtgärder av olika slag. DO skall dessutom till regeringen föreslå författningsändringar eller andra åtgärder syftande till att motverka etnisk diskriminering.

För närvarande ligger en proposition om en ny lag mot etnisk diskriminering i arbetslivet på riksdagens bord som om den antas

innebär att DO:s juridiska möjligheter att angripa etnisk diskriminering i arbetslivet kommer att stärkas betydligt. Den nya lagen ställer dessutom krav på arbetsgivaren att vidta aktiva åtgärder för att öka den etniska mångfalden på arbetsplatsen.

Den 1 juni i år inrättades vidare ett Integrationsverk. Verket ska bl.a. främja lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund samt förebygga och motverka etnisk diskriminering, främlingsfientlighet och rasism, liksom också verka för att integrationspolitikens mål och synsätt genomsyrar statliga myndigheters och kommuners verksamhet.

Men även om en eventuellt ny lag mot etnisk diskriminering i arbetslivet samt inrättandet av det nya Integrationsverket kommer att öka möjligheterna att motverka den etniska diskrimineringen i det svenska samhället får vi inte slå oss till ro. Vardagsdiskrimineringen är ett så stort och komplext samhällsproblem att det krävs åtgärder på alla nivåer, på alla områden.

Först och främst har vi förstås alla, var och en som bor i Sverige, ett individuellt ansvar för att i vår egen vardag och efter våra egna förutsättningar ta ställning för ett öppet och tolerant Sverige och reagera när människor kränks för att de är de de är. I det följande vill emellertid kommittén peka på vad ett antal olika institutioner i samhället – och då inte minst regeringen – kan och bör göra för att vända den negativa utvecklingen.

6.6.1 Mobilisera organisations-Sverige

Fackliga organisationer

Diskrimineringen i arbetslivet är av många olika skäl särskilt viktig att komma till rätta med. Ett arbete är nyckeln till en framgångsrik integration. Ett arbete ger individen möjlighet att lära sig det svenska språket och hur det svenska samhället fungerar. Ett arbete innebär egen försörjning och självaktning.

Enligt lagen (1994:134) mot etnisk diskriminering är det i första hand fackets uppgift att bistå den enskilde om denne utsätts för etnisk diskriminering i arbetslivet. Och så kommer det att förbli även om den nu föreslagna lagen mot etnisk diskriminering i arbetslivet antas av riksdagen.

Mot bakgrund av detta samt den ideologiska och kunskapsmässiga grund för vidare arbete på området som arbetsmarknadens parter på central nivå nu formulerat, menar kommittén att det är angeläget att de fackliga organisationerna genomför utbildningsinsatser riktade mot sina ombud på lokal och regional nivå. Man måste där bli bättre än i dag på att både identifiera och åtgärda fall av etnisk diskriminering.

Näringslivs- och branschorganisationer

I Sverige är det ett brott, olaga diskriminering, om en "näringsidkare", eller för den delen en offentligt anställd eller en som "innehar allmänt uppdrag", "i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse genom att inte gå honom till handa" på de villkor han "tillämpar i förhållande till andra" (Brottsbalken 16 kap 9 §). Det är med andra ord brottsligt om t.ex. ett bostadsföretag, en restaurang, en detaljhandlare, en bank eller en biluthyrare gör skillnad på folk och folk på grund av deras ursprung.

Rättsliga åtgärder är emellertid långt ifrån nog i sammanhanget (vad gäller behovet av sådana se s. 99 f.f.). Företag och organisationer som är verksamma i branscher där olaga diskriminering förekommer måste också själva aktivt arbeta för att komma till rätta med problemen.

Det gäller t.ex. organisationer som SABO, Sveriges Fastighetsägarförbund och Sveriges Bostadsrättsorganisationers Centralorganisation på bostadsområdet, Sveriges Hotell- och Restaurangföretagare och Svenska Restauratörsförbundet på restaurangsidan och Svenska Bankföreningen och Svenska Finansbolagens förening när det gäller kreditgivning. Och också, inte minst med anledning av den omfattande diskriminering som romer i Sverige i dag är utsatta för, t.ex. Sveriges Köpmannaförbund och Sveriges Campingvärdars Riksförbund.

Det är särskilt viktigt att branschorganisationer av olika slag dels tar offentlig ställning mot beteenden som innebär att människor särbehandlas på grund av sitt ursprung, dels sprider kunskap om befintliga lagregler till sina medlemsföretag. Och man måste också vara beredd att vidta särskilda åtgärder mot de medlemsföretag som bryter mot lagen. Det är inte bara något som man rent moraliskt kan begära, utan det handlar också om att konsumenten har rätt till information om hur olika företag agerar på marknaden.

Vad den enskilda organisationen konkret kan göra beror mycket på hur problemen på respektive område gestaltar sig. Ett exempel på ett nytt sätt att arbeta med diskrimineringproblematiken på ett särskilt område är det av kommittén initerade projektet "Respekt" (jfr s. 61)

som fokuserar på diskrimineringen i restaurangbranschen. Sveriges Hotell och Restaurangföretagare har redan i någon utsträckning bidragit till projektet, men kommittén skulle gärna se att man tog ett mer omfattande ansvar för det fortsatta arbetet.

Också i det nu aktuella sammanhanget kan förstås de fackliga organisationerna ha en roll att spela genom att ta upp frågan om etnisk diskriminering med arbetsgivare- och branschorganisationer och markera att diskriminering inte är något som deras medlemmar ska medverka till.

Ideella organisationer

I Sverige i dag finns en mängd ideella organisationer, stora och små, som aktivt arbetar mot rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och diskriminering. Förutom att de ofta bedriver ett opinionsbildande arbete och ställer krav på statsmakten om åtgärder på området har de också en viktig roll när det gäller att ge råd och stöd till individer som utsatts för diskriminering eller rasism.

Många som kommittén kommit i kontakt med har framhållit dels att DO – åtminstone inte med nuvarande resurser och under överskådlig tid – har möjlighet att effektivt verka i lokalsamhället, dels att många människor av olika skäl drar sig för att vända sig till en myndighet med sina problem. Samtidigt har, inte minst, företrädare för olika ideella organisationer som arbetar på lokalplanet framhållit det stora behov av ytterligare kunskap som där finns vad gäller t.ex. lagstiftning och de rättsvårdande myndigheternas funktionssätt.

Som redan nämnts anordnade kommittén i april 1998 en konferens på temat "Lokala anti-diskrimineringsbyråer i Sverige?", vid vilken företrädare för dels organisationen "Landerjlijk Bureau ter Bestrijding van Rassendiscriminatie" (LBR), dels lokala antidiskrimineringsbyråer verksamma i Nederländerna, medverkade och redovisade sina erfarenheter av att lokalt arbeta mot etnisk diskriminering.

LBR är från staten organisatoriskt självständig, verkar på nationell nivå och stödjer och samordnar den verksamhet som bedrivs lokalt av antidiskrimineringsbyråerna. Dessa lokala byråer får finansiellt stöd bl.a. från lokala offentliga organ och deras verksamhet bygger på ideella organisationer.

Från nederländsk sida framhölls att en viktig poäng med att bygga verksamheten på idella organisationer var att upprätthålla oberoendet av staten. Vidare anförde man att man såg det som en stor fördel i sitt arbete att den nederländska diskrimineringslagstiftningen var gemensam för olika former av diskriminering.

Kommittén tycker att det finns anledning att överväga om en liknande modell för att lokalt arbeta mot etnisk diskriminering vore något för svenskt vidkommande. En förutsättning för att en sådan verksamhet skulle kunna realiseras torde dock här, liksom i Nederländerna, var att den huvudsakligen finansierades med offentliga medel. (Vad gäller behovet av statligt stöd till ideella organisationer se även s. 109 f.).

Kommittén vill särskilt framhålla värdet av en sådan direkt länk till medborgarna som lokala antidiskrimineringsbyråer skulle utgöra. En större möjlighet till personliga möten och muntlig rådgivning i dessa sammanhang vore mycket positivt. Förhoppningsvis skulle lokala antidiskrimineringsbyråer också kunna fungera som "brottsofferjourer" för människor som utsatts för brott med rasistiska eller främlingsfientliga förtecken, något som det, enligt kommitténs uppfattning, finns stort behov av.

Förslag

Kommittén föreslår:

- att Integrationsverket ges i uppdrag att utreda möjligheterna att inrätta lokala antidiskrimineringsbyråer, vilka i huvudsak skall finansieras med offentliga medel men vars verksamhet skall administreras av ideella organisationer.

6.6.2 Det offentliga Sveriges ansvar

I strävandena att förebygga och motverka den utbredda vardagsdiskrimineringen måste särskilda krav ställas på det offentliga Sverige – på riksdag, regering, myndigheter, kommuner och landsting. De offentliga institutionerna sätter ramarna för vårt samhälle. De fungerar som normbildare och de måste vara goda förebilder.

Se över den egna verksamheten

En nyckelformulering i regeringens proposition "Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrarpolitik till integrationspolitik" (prop. 1997/98:16), är den följande:

"Samhällets etniska och kulturella mångfald bör tas som utgångspunkt för den generella politikens utformning och genomförande på alla samhällsområden och nivåer".

I linje med detta har en av kommitténs uppgifter enligt direktiven varit att uppmuntra bl.a. myndigheter och kommuner "att utifrån vars och ens egna förhållanden och förutsättningar överväga och ta ställning till hur man bör förhålla sig till och agera i den nya situation som det mångkulturella samhället innebär för de berördas verksamhet, både för det interna arbetet och för utåtriktad verksamhet".

Det är kommitténs uppfattning att det i detta avseende på flera olika myndighetsområden finns stora brister och också att insikten om dessa brister är begränsad. Det handlar inte om att kommittén tror att offentliga organ i allmänhet i någon större utsträckning medvetet skulle diskriminera medborgare på grund av deras etniska ursprung – även om sådant förekommer – utan snarare om att rutiner och regelverk av gammal vana eller av obetänksamhet är utformade på ett sätt som får diskriminerande effekter. Man har ännu inte tagit till sig att förändringen av befolkningens etniska sammansättning ställer nya krav på verksamheten och att det i olika avseenden krävs förändrade synsätt.

Ett aktuellt och intressant exempel på detta är den bestämmelse i Regeringsformen 6 kap 9 § som säger att "Endast den får vara statsråd som är svensk medborgare sedan minst tio år" (någon motsvarande regel finns t.ex. inte när det gäller riksdagsledamöter). Exemplet är intressant just för att krav på medborgarskap för vissa typer av offentlig anställning är något som lever kvar i ganska stor utsträckning. Och här finns, enligt kommitténs uppfattning, skäl till en allmän översyn.

Ett kärnproblem, menar kommittén, är att myndigheter, kommunala organ, sjukvårdsenheter m.fl. i mötet med allmänheten och i verksamheten i övrigt inte tar tillräcklig hänsyn till individens förutsättningar och särdrag. Här handlar det förstås inte enbart om etnisk eller kulturell bakgrund utan också om sådant som ålder, kön, utbildningsnivå, förmåga att formulera sig i tal och skrift m.m..

Problemet blir ofta som allra tydligast då "invandrare" som *kollektiv* särbehandlas just på grund av sitt invandrarskap. Rutiner och regler utformas utifrån föreställningen att alla dessa individer som delar en– i och för sig viktig – erfarenhet i allt väsentligt har gemensamma kunskaper och erfarenheter och därmed också samma behov av utbildning, service och bistånd från det allmänna. Syftet med särbehandlingen torde alltså i någon mening vara just att anpassa verksamheten till klienterna eller brukarna, men resultatet blir inte sällan både att individer upplever sig kränkta och oförstådda samt ett slöseri på mänskliga resurser.

I detta sammanhang kan det vara av intresse att påminna om en annan formulering i den aktuella propositionen, nämligen att det normalt bör "vara behovet i sig, och inte invandrarskapet" som motiverar säråtgärder av olika slag.

Kommitténs uppdrag har som tidigare framhållits i första hand varit att genomföra konkreta aktiviteter av olika slag och inte att utreda, analysera och presentera förslag. Det har inte heller i det nu aktuella avseendet funnits tidsmässiga möjligheter till någon mer allmän kartläggning av hur det står till i myndighets-Sverige. Här följer emellertid några exempel som kommittén finner illustrativa.

På arbetsmarknadspolitikens område är det enligt kommitténs uppfattning inte ovanligt med en schablonmässig hantering av personer med utländsk bakgrund. Det största, och mest uppenbara problemet, är förmodligen att personer med vitt skilda erfarenheter och kunskaper föses samman på olika typer av utbildningar och kurser enbart med motiveringen att de alla råkar vara "invandrare". Många upplever här stor frustration. Detta är knappast något nytt problem, men fortfarande tyvärr lika aktuellt.

Det kan också handla om så enkla saker som att en arbetsförmedling har särskilda handläggare och särskilda mottagningstider för "invandrare". Syftet med detta torde säkert delvis vara att man räknar med att i regel då kunna ge en bättre anpassad service. Men det är självfallet fullständigt oacceptabelt när systemet t.ex. får sådana effekter att människor som är födda i Sverige och som talar flytande svenska, men som råkar ha en utländsk förälder och kanske ett utländskt efternamn, hänvisas till särskilda "invandraransvariga" eller till särskilda mottagningstider. Behovet av "individualisering" just på arbetsmarknadspolitikens område är för övrigt något som understryks kraftigt i den tidigare nämnda integrationspolitiska propositionen.

Exempel från skolvärlden av liknande slag finns också. Det har t.ex. förekommit att skolor ålagt samtliga elever med invandrarbakgrund – nya och gamla – att i samband med övergången till högstadiet genomgå särskilda tester avseende deras kunskaper i engelska. Syftet är säkert gott även här; man vill ha ett så bra underlag som möjligt vid nivågrupperingen av eleverna och man har haft problem med en del till Sverige helt nykomna elever vars kunskaper varit bristfälliga eller svårbedömda. Men detta är förstås inte ett tillräckligt skäl för att generellt särbehandla elever just på grund av deras ursprung.

Andra skolor har på de blanketter som nyinskrivna elever skall fylla i ett särskilt avsnitt med rubriken "Invandrarelev". Därunder ska man uppge nationalitet, faderns modersmål, moderns modersmål, om man önskar hemspråksundervisning och i så fall på vilket språk samt eventuell genomgången "svenska 2". Uppsåtet är säkert gott. Man vill

planera inför hösten och se till att nödvändiga personalresurser finns tillgängliga. Men vad ska man ha uppgiften om nationalitet till? Och är det inte rimligare att begränsa sig till att efterfråga huruvida man genomgått svenska 2, huruvida man önskar hemspråk och i så fall vilket samt möjligen också vilket språk som talas i hemmet? Och varför denna särskilda rubrik "Invandrarelev"?

Tagna vart och ett för sig kanske inte de ovan anförda exemplen förefaller så allvarliga. Men om man betänker att människor med utländsk bakgrund i situation efter situation, år efter år, utsätts för särbehandling och kategorisering av liknande slag i samhällslivet, inser man att det är allvarligt. Att aldrig bedömas för vad man är, utan alltid för vad man tros vara är förintande för självkänslan. Och att känna att man aldrig helt och fullt accepteras som en normal, fullvärdig samhällsmedborgare skapar i längden knappast lojalitet med och respekt för samhället och dess institutioner.

All form av registrering eller kategorisering på grund av etniskt ursprung måste noga övervägas, inte minst om den sker inom ramen för offentlig verksamhet. Är frågor rörande ursprunget irrelevanta ska de självklart inte förekomma. Har de relevans måste värdet av den information som erhålls vägas mot riskerna att människor upplever att deras integritet kränks eller hotas.

Helt obefogat framstår för kommittén t.ex. kravet på att uppgift om födelseort, i praktiken födelseland, numera ska finnas med på körkortet. Det är väl känt att detta av många uppfattas som diskriminerande och också att det i vissa fall kan leda till allvarliga problem för personer som reser utomlands. Bakgrunden till regeln är EG-rättslig. Men för den skull bör inte den svenska regeringen vara helt passiv i frågan. Trots olika propåer har, såvitt vi känner till, regeringen inte gjort något för att få en ändring till stånd.

Ett myndighetsområde där det är alldeles uppenbart att bristen på kunskap om mångfalden i den svenska befolkningen och bristen på "individualisering" i verksamheten kan få allvarliga följder är domstolsväsendet. I länder som Storbritannien, Australien och Kanada, där man har längre erfarenhet av invandring och minoritetspolitik, bedrivs sedan många år ett arbete för att öka kompetensen i domstolarna om andra kulturer och religioner och om kulturmötesfrågor. Bakgrunden är helt enkelt att man menar att dessa kunskaper krävs i mötet med misstänkta och vittnen i rättssalen och också att de i förlängningen kan ha betydelse för själva dömandet.

Det kan illustreras av exemplet där den misstänkte eller vittnet i rättegångssituationen inte ser domaren i ögonen utan viker ned blicken. Ett sådant beteende skulle mycket väl kunna tolkas som ett tecken på att personen ifråga ljuger, något som i och för sig kan vara fallet. Har

denne emellertid sitt ursprung i en kulturkrets där det är oartigt att se en högt uppsatt person i ögonen, måste detta förstås vägas in i trovärdighetsbedömningen.

DO översände för över två år sedan till Domstolsverket exempel på utbildningsmaterial som användes i de brittiska domstolarna och föreslog att verket skulle överväga åtgärder mot bakgrund därav. Domstolsverket har nu övervägt saken och *i april i år* genomförde man ett seminarium om de aktuella frågorna för att "få fram ett underlag för eventuella ytterligare åtgärder". Verket har uppenbarligen inte bedömt att frågeställningen är särskilt angelägen.

Det är kommitténs uppfattning att det redan finns en hel del kunskap som borde kunna tas till utgångspunkt i en systematisk genomgång av hur myndigheterna faktiskt fungerar i aktuellt hänseende. Dels finns mer generella undersökningar av hur personer med utländsk bakgrund upplever mötet med myndigheter, som t.ex. DO:s undersökningar "Invandrare om diskriminering" om olika invandrargruppers upplevelser av etnisk diskriminering i samhällslivet och Socialstyrelsens studier av levnadsförhållanden för ett antal andra invandrargrupper. Dels finns mer kvalitativa studier av enskilda myndigheters verksamhet. Här kan t.ex. nämnas Riksförsäkringsverkets rapport "Invandrarna i socialförsäkringen" (RFV Redovisar 1996:11) samt Skolverkets rapport "Barn mellan arv och framtid", som bl.a. behandlar bristerna i kommunernas hantering av ansökningar om tillstånd att starta friskolor med annan religiös, läs muslimsk, inriktning.

Förhoppningsvis kommer det nya Integrationsverket att spela en viktig roll i arbetet för att se till att den allmänna samhällspolitiken verkligen blir en politik som omfattar alla som bor i Sverige. Men kommittén tror inte att det är nog. Regeringen har det yttersta ansvaret för att driva på myndigheterna i deras arbete och få en verklig förändring till stånd.

Förslag

Kommittén föreslår:

- att regeringen, mot bakgrund av en analys av respektive myndighets verksamhet, överväger vilka uppdrag som, t.ex. i regleringsbreven, kan ges till myndigheterna för att driva på anpassningen av verksamheten i riktning mot de mål om den generella politikens

utformning som formuleras i "Sverige, framtiden och mångfalden från invandrarpolitik till integrationspolitik" (prop. 1997:98/16).

Ställ krav på andra

Staten, kommunerna och landstingen har inte bara ett ansvar för den verksamhet man själv organiserar när det gäller att förebygga etnisk diskriminering. Man har även ett ansvar för hur skattemedel i övrigt används. Skattemedel, t.ex. i form av betalning för varor och tjänster, bör förstås inte finansiera verksamhet som innebär att lagstadgade förbud mot etnisk diskriminering bryts.

Något som alltmer har kommit att diskuteras är möjligheterna att vid offentlig upphandling i avtalen föra in s.k. antidiskrimineringsklausuler. Bl.a. föreslog Utredningen om översyn av lagen mot etnisk diskriminering (EDA) i sitt slutbetänkande Räkna med mångfald (SOU:1997:174), att statliga myndigheter – när inga rättsliga hinder möter – skulle åläggas att i största möjliga utsträckning ta in sådana klausuler i avtal med leverantörer av varor och tjänster samt att innehåll i, och närmare rutiner för användningen av, denna typ av klausuler i upphandlingsavtal för statens del skulle utredas. Kommittén tillstyrker i allt väsentligt detta förslag.

Regeringen har i sin proposition Ny lag om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet (prop. 1997/98:177), som lades fram i maj 1998, anfört "att antidiskrimineringsklausuler kan vara av intresse i arbetet med att motverka etnisk diskriminering" men "att ytterligare överväganden måste göras" innan man kan ta ställning till om några initiativ bör tas i frågan.

Kommittén är medveten om att vissa menar att det kan finnas juridiska hinder för användandet av antidiskrimineringsklausuler. Trots detta, eller kanske snarare just därför, är det angeläget att regeringen inte bara lägger frågeställningen på is.

Regeringen bör snarast göra de "ytterligare överväganden "som åsyftas i den aktuella propositionen. Om det är EG-rätten som man bedömer skulle kunna utgöra ett problem får man helt enkelt verka aktivt inom EU för att, på kort sikt, få fram en så klar bild som möjligt av rättsläget, på längre sikt – om det skulle visa sig vara nödvändigt – vidga det rättsliga utrymmet för användning av antidiskrimineringsklausuler.

Regeringen har i andra fall inte skyggat för att driva frågor där rättslig oklarhet rått till domstolsprövning inom EU. Mot den bakgrunden anser kommittén att regeringen, om det visar sig att rättsläget inte kan klarläggas på annat sätt än domstolsvägen, bör ha en

offensiv hållning också på detta område och vidta åtgärder för att myndigheterna ska börja använda sig av antidiskrimineringsklausuler.

Skulle det i stället vara så att man menar att den aktuella typen av klausuler är oförenliga med svensk rätt så är argumenten för att kräva en aktiv hållning från regeringens sida ännu starkare. Då har man avgörandet helt i sin egen hand. Och finns det motstående intressen på det nationella planet så är det regeringens sak att väga dem mot varandra.

Med beaktande av vad som sagts ovan är det förstås viktigt att också Kommun- respektive Landstingsförbundet är aktiva på området. Av särskilt intresse är här att t.ex. Stockholms stad har långt gångna planer på att börja använda antidiskrimineringsklausuler i sin verksamhet.

Det är emellertid inte bara i sin roll som "upphandlare" som offentliga organ har möjlighet att ställa krav. Kommittén anser att det finns anledning för såväl staten som kommuner och landsting att förutsättningslöst, och i grunden, reflektera över på vilka premisser olika typer av offentliga bidrag och subventioner beviljas. Borde det inte vara möjligt att också i sådana sammanhang föra upp frågan om etnisk diskriminering på dagordningen och ställa krav på mottagaren/förmånstagaren, eller åtminstone uppmana denne, att inte ägna sig åt etnisk diskriminering och/eller att aktivt verka för etnisk mångfald?

Detta är en tanke som kommittén inte har haft tid att utveckla och konkretisera och säkert finns det många invändningar som kan göras – inte minst juridiska. Men hur tunga är de, egentligen? Och skulle det inte gå att lösa eventuella problem om viljan funnes, i varje fall i vissa fall?

Ett av många politikområden där det kunde finnas möjlighet såväl som anledning att föra in en moralisk dimension när det gäller statliga stödåtgärder är bostadspolitiken. Andra politikområden där man kan se liknande behov av att försöka höja medvetandet hos och sätta tryck på mottagaren/förmånstagaren när det gäller frågor om etnisk diskriminering och verksamhetens anpassning till den etniska mångfalden i samhället, är näringspolitiken, ungdoms- och fritidspolitiken samt kulturpolitiken.

Vad gäller antidiskrimineringsklausuler i samband med offentlig upphandling tror kommittén inte att man ska ha alltför stora förväntningar på de resultat som, i varje fall på kort sikt, skulle kunna uppnås genom dem. Mot bakgrund av hur svårt det alltid är att bevisa att etnisk diskriminering förekommit är det inte troligt att det annat än undantagsvis skulle gå att vidta åtgärder som en följd av brott mot sådana klausuler. Emellertid är syftet med antidiskrimineringsklausuler i första hand förebyggande. Och det vore som kommittén ser det värdefullt för normbildningen i samhället om den offentliga sektorn

visade en konsekvent hållning till etnisk diskriminering varhelst den förekommer eller riskerar att förekomma.

Förslag

Kommittén föreslår:

- att regeringen snarast vidtar aktiva åtgärder för att statliga myndigheter ska kunna åläggas att ta in s.k. antidiskrimineringsklausuler i avtal med leverantörer av varor och tjänster.

- att Svenska kommunförbundet respektive Landstingsförbundet verkar för att dess medlemmar i första hand själva tar initiativ till att använda antidiskrimineringsklausuler i samband med upphandlingar enligt stockholmsk förebild, i andra hand följer den praxis som utvecklas på det statliga området.

- att regeringen prövar möjligheterna för stat, kommuner och landsting att i samband med offentliga stödåtgärder i vid bemärkelse beakta frågan om etnisk diskriminering och/eller mångfald i arbetslivet.

Tillämpa lagen!

Kommittén har inte haft något uttryckligt uppdrag att överväga åtgärder som rör rättsväsendets funktionssätt. Samtidigt är det svårt att komma förbi rättsväsendets roll i detta sammanhang.

Brottet olaga diskriminering har redan berörts ovan. Uppgifter som finns tillgängliga hos DO, samt de erfarenheter kommittén har på området, visar att såväl polis- som åklagarväsendets hantering av utredningar om misstänkt olaga diskriminering – oavsett om det handlar om krog- eller bostadsdiskriminering, diskriminering av romer i matvaruaffären eller av socialbidragstagare med utländsk bakgrund på socialkontoret – generellt präglas av brist på engagemang och insikt. Handläggningstiderna är oacceptabelt långa och förunder-sökningarna ofta undermåliga.

Ett utslag av denna bristande insikt är när vissa poliser, åklagare och andra vill se det begränsade antalet polisanmälningar och domar som ett tecken på att diskrimineringen är ett marginellt problem.

Kommitténs uppfattning är att diskrimineringen är en realitet och att den är utbredd. En förskräckande bild av i vilken omfattning invandrare upplever sig som diskriminerade ges i DO:s rapport "Invandrare om diskriminering II". T.ex. uppger 65% av "afrikanska" män i storstadsområdena att de på grund av sin utländska bakgrund vägrats inträde på restaurang vid minst ett tillfälle under det senaste året. Motsvarande siffra för "arabiska" män är 30%. Dessutom framgår att de som rapporterat att de blivit utsatta för olika former av olaga diskriminering knappast alls vänt sig till polisen. Hos många är säkert okunskapen om lagstiftningen på området stor, hos andra torde medvetenheten om de dåliga utsikterna att en polisanmälan leder någonvart avhålla från anmälan.

Särskilt oroväckande är att rättsväsendet, inklusive RÅ, visar så lite engagemang och kunskap när det gäller att ta tag i ärenden som gäller misstänkt olaga diskriminering i offentlig verksamhet. Flera sådana fall, av vilka de flesta handlat om att kommuner i hanteringen av socialbidrag synes ha ställt särskilda – och hårdare – krav på socialbidragstagare med invandrarbakgrund, har under de senaste två åren helt enkelt runnit ut i sanden.

Bristerna inom rättsväsendet på området är långt ifrån något nytt fenomen. Redan 1977 avslöjade journalisterna Reine Feldt och Ylva Brune, den senare nu ledamot i kommittén, i ett antal artiklar i tidningen Arbetet hur polis och åklagare fullständigt nonchalerade den olaga diskriminering som förekom i restaurangbranschen i Göteborg. Artiklarna blev en bidragande orsak till att Diskrimineringsutredningen tillsattes 1978.

Kommittén påstår inte att diskrimineringsbrotten är enkla att utreda. Så är nämligen sällan fallet. Kommittén påstår inte heller att man enbart genom en mer aktiv rättstillämpning löser problemet med den utbredda diskrimineringen. För så är det förstås inte. Men det är kommitténs uppfattning att ett fungerande rättsväsende är en förutsättning för att vi överhuvudtaget ska lyckas vända en utveckling som innebär att ett utländskt namn eller utseende i allt högre grad avgör individens möjligheter i samhällslivet, antingen det nu gäller att hyra lägenhet, gå på krogen, skaffa kreditkort eller få socialbidrag.

Det handlar inte bara om att i det enskilda fallet försöka skapa klarhet och ge den drabbade upprättelse, utan också om att ge en signal på ett generellt plan. Ett brott som olaga diskriminering är allvarligare än vad dess straffvärde kan ge intryck av. Det innebär en kränkning av ett av de fundament som vårt samhälle bygger på, nämligen uppfattningen om alla människors lika värde. Och det är ytterst allvarligt om allmänheten får uppfattningen att samhället mer eller mindre kapitulerar inför förekomsten av sådan brottslighet.

Som framgår av ovanstående vill kommittén i första hand fokusera på tillämpningen av lagstiftningen, och inte på lagstiftningen i sig. Utan en fungerande tillämpning spelar det ju inte någon roll hur bra – eller dålig – lagstiftningen är. Och så som rättsväsendet har fungerat när det gäller utredningar om olaga diskriminering har egentligen aldrig den nuvarande straffbestämmelsen fått en rimlig chans att verka.

Samtidigt finns emellertid också svagheter i själva bestämmelsens konstruktion – i synnerhet om man ska döma efter domstolarnas tillämpning av den.

Redan i april 1996 påpekade DO i en skrivelse till Justitiedepartementet att det, mot bakgrund av konkreta fall som förekommit på myndigheten, fanns anledning att se över straffbestämmelsen i en rad olika avseenden. Bl.a framhöll DO att det inte borde krävas "att det avgörande motivet för gärningen varit någon ras etc.", utan att det borde räcka "att det kan anses klarlagt att ett motiv varit det". Även om vissa av DO:s förslag till ändringar i lagen är förhållandevis marginella så är de fortfarande giltiga och väl motiverade.

Ett större problem torde dock den praxis som utvecklats i domstolarna vara. Av särskild betydelse är den dom rörande ett fall av vägrat restauranginträde som Högsta Domstolen (HD) avkunnade 1996 (mål nr B 994/96). Kommittén har här uppfattningen att HD:s resonemang i flera avseenden är problematiskt.

Det gäller bl.a. HD:s konstaterande att det inte finns något stöd för att diskriminering skulle förekomma systematiskt på den aktuella restaurangen då det "framgått att det är vanligt med färgade bland restaurangens gäster" samt den vikt HD förefaller fästa vid att inget framkommit som tyder på att den misstänkta dörrvakten skulle hysa "någon rasistisk inställning".

Självfallet bör omständigheter som dessa vägas in i bedömningen av ett fall. Men av flera skäl bör betydelsen av dem generellt sett inte överskattas. Bl.a. är det är naivt att tro att en restaurang som kan visa att man har "färgade" gäster därför inte skulle kunna ägna sig åt mer allmän diskriminering. Med ett parallellt resonemang avseende bostadsmarknaden så skulle bostadsföretag med fastigheter i storstädernas invandrartäta förorter inte kunna ägna sig åt diskriminering. Och i själva verket är det nog i dag snarare så, om man vill uttrycka sig tillspetsat, att en hög andel hyresgäster med invandrarbakgrund i fastigheter tillhörande ett visst bostadsföretag är en indikation på *att* bolaget diskriminerar än att man inte gör det. I sammanhanget är det också av intresse att notera att det på den offentliga sidan i första hand är socialförvaltningar i storstadskommuner, med en stor andel klienter med invandrarbakgrund, som

figurerat i polisutredningar avseende misstänkt – och, märk väl, systematisk – olaga diskriminering.

Vidare är det så att den absolut övervägande delen av all diskriminering alldeles säkert inte är ett uttryck för någon egentlig rasistisk eller främlingsfientlig övertygelse från näringsidkarens sida, utan i stället av mer eller mindre rationella, ofta ekonomiskt betingade, överväganden.

Enligt kommitténs uppfattning saknas det i rättsmaskineriet nödvändig kunskap inte bara om brottet olaga diskriminering som sådant utan om etnisk diskriminering som samhällsföreteelse. Utbildningsinsatser på området är angelägna. Sådana utbildningsinsatser bör också omfatta rasistiska och främlingsfientliga uttryck av annat slag samt annan lagstiftning på området (jfr även s. 102 f.).

Här anser kommittén att man med fördel borde kunna använda sig av de erfarenheter som finns vad gäller insatser för att förebygga och motverka våld mot kvinnor. Mellan 1991 och 1993 genomförde på regeringens uppdrag flera centrala myndigheter fortbildningsinsatser omfattande närmare 20 000 personer. Den 16 december 1997 beslutade vidare regeringen om "myndighetsgemensamma uppdrag" för en rad olika myndigheter, bl.a. inom rättsväsendet. Förutom fortbildningsinsatser gällde uppdragen också utformande av åtgärdsprogram, utvecklande av samverkansformer, kartläggning, forskning m.m..

Förslag

Kommittén föreslår:

- att en översyn av såväl tillämpningen som konstruktionen av straffbestämmelsen om olaga diskriminering genomförs.

- att regeringen i regleringsbreven för Rikspolisstyrelsen respektive Riksåklagaren uttryckligen anger att utredningar om olaga diskriminering skall ges särskild prioritet samt att de åtgärder som dessa båda myndigheter vidtar till följd därav skall återrapporteras till regeringen.

- att regeringen beslutar om myndighetsgemensamma uppdrag avseende bl.a. utbildningsinsatser rörande etnisk diskriminering, rasistiskt våld m.m. för Rikspolisstyrelsen, Riksåklagaren, Domstolsverket och andra myndigheter av intresse i sammanhanget.

6.7 Det offentliga samtalet

I många västeuropeiska länder har partier med en tydlig främlingsfientlig, och i vissa avseenden rasistisk, framtoning tagit steget in i de nationella parlamenten och vunnit ett betydande politiskt inflytande. Denna tendens har varit särskilt tydlig under de senaste åren.

Sverige har hittills i stort sett varit förskonat från sådana parlamentariska krafter. Men det finns ingenting som säger att en rörelse med ett mer aggressivt främlingsfientligt budskap på sitt program inte skulle kunna få ett större folkligt stöd i Sverige och därmed också ett reellt politiskt inflytande.

En viktig förutsättning för att kunna stävja en sådan utveckling är förstås ett samhälle i social och ekonomisk balans där grupper av människor inte ställs utanför välfärdssamhällets strukturer. Att skapa ett sådant samhälle är emellertid lättare sagt än gjort och det är heller knappast en uppgift för denna kommitté att lämna förslag om den allmänna samhällspolitikens inriktning.

Alldeles oavsett den ekonomiska situationen så är det emellertid kommitténs uppfattning att statsmakten och andra krafter i samhället aktivt måste arbeta med attityd- och värderingsfrågor, även om formerna för, och inriktningen i, detta arbete kan behöva förändras över tiden. Frågorna om rasism och främlingsfientlighet handlar ytterst om respekten för varje individs människovärde och rör vid demokratins kärna. Och demokratin måste, som det så ofta och så riktigt understryks, ständigt återerövras.

Det viktigaste redskapet i försvaret för de grundläggande demokratiska värdena är samtalet, den öppna diskussionen. Frågor om rasism, främlingsfientlighet, invandrare och invandring skall diskuteras. Problem som invandring alltid kan föra med sig ska inte sopas under mattan. Det ska vara en öppen diskussion, men den ska samtidigt vara ärlig, varsam och kontinuerlig.

Ärlig; sanningen ska på bordet, men det ska vara en rättvisande och nyanserad sanning och inte bara en del – svart eller vit – av sanningen. "Invandrare" och flyktingar är inte bara offer, som misshandlas, diskrimineras och behandlas omänskligt av invandringspolitikens byråkrater, *eller* socialbidragsfifflare som misshandlar, handlar med narkotika och sitter i fängelse.

Varsam; definitioner är viktiga. Om man t.ex. inte håller isär begrepp som utlänning, flykting, invandrare och asylsökande blir ingen diskussion bra. I debatten förekommer ofta begrepp som andra eller tredje generationens invandrare. Men vad är det egentligen? Rent språkligt är en person som invandrat en person som passerat en gräns, som själv rört sig från ett land till ett annat och bosatt sig där. När slutar

en "invandrare" att vandra? Ett annat ord som kommittén menar inte bör användas oreflekterat i debatten är "rasist". Det är inte motiverat att beteckna var och varannan kritiker av den svenska invandrings eller invandrarpolitiken "rasist". Och det är knappast heller något som gagnar den konstruktiva dialog som är så nödvändig på området.

Kontinuerlig; frågor om invandringen, de komplikationer som invandring alltid kan föra med sig, rasism, främlingsfientlighet och etniska relationer är samhällsfrågor bland andra och förtjänar att diskuteras som sådana. De ska inte bara finnas på dagordningen när en "laserman" sprider skräck på gator och torg, när "firandet" av Karl XII slutar med kravaller i Kungsträdgården eller när en flyktingfamilj i Åsele avvisas.

I detta sammanhang vill kommittén starkt ta avstånd från den uppfattning som ibland sprids om att det skulle vara lågt i tak i debatten kring invandrings- och invandrarpolitiken och fenomen som rasism och främlingsfientlighet, att det – som en del menar – fortfarande skulle ligga något sorts ”lock” på denna debatt. *Möjligen* kan det ha funnits ett sådant drag i debatten under 1970-talet och 1980-talets första hälft. Men under senare år har debattklimatet, enligt kommitténs uppfattning, varit ett helt annat. Och i dag finns det, på gott och ont, många vitt skilda ståndpunkter representerade i debatten.

Samtidigt är det förstås så att en diskussion ”utan lock på” självfallet inte innebär att var och en kan räkna med att utan mothugg få föra fram sin åsikt i debatten. En självklar gräns för den öppna diskussion kommittén efterlyser är förstås existerande lagstiftning. Men även i övrigt finns det sådant som kommittén anser borde kunna avföras från debatten. Att diskutera omfattningen av invandringen till Sverige och dess följder och på vilka grunder man ska kunna få uppehållstillstånd i vårt land är en sak. Men att vi alla som bor i Sverige, i allt väsentligt, skall ha samma rättigheter och skyldigheter borde inte vara något att var oense kring.

Men vad kan vi då i Sverige göra, mer konkret, på opinonsbildningens område för att bl.a. undvika att vi här får en motsvarighet till Jean-Marie Le Pens Front National i Frankrike eller Jörg Haiders ÖFP i Österrike? Ja, ett stort ansvar vilar på det politiska systemet självt liksom på massmedierna.

För kommittén framstår det som oerhört betydelsefullt att våra folkvalda politiker, alltifrån statsministern till den kommunala nämndledamoten, tar offentlig ställning varhelst och närhelst det förekommer att människor på grund av sitt ursprung kränks eller förnekas sina grundläggande mänskliga rättigheter. Särskilt viktigt är det i en situation där människor som kämpar mot rasism, främlingsfientlighet och intolerans riskerar att drabbas av trakasserier av olika

slag och ibland rena dödshot. Ju fler som då öppet står upp till försvar för alla människors lika värde desto svårare gör vi det för det demokratiska samhällets fiender.

Lika viktigt är det emellertid att de politiska partierna har ett genomtänkt förhållningssätt till de grupperingar som i dag sprider främlingsfientliga budskap i den offentliga debatten och till de främlingsfientliga politiska partier som kan komma att uppstå framöver. Att å ena sidan stå upp för grundläggande humanistiska värden och inte låta påståenden som syftar till att skapa konfrontation med etniska förtecken framföras obemötta, å andra sidan göra det på ett sätt som inte ger motståndaren "onödig" massmedial exponering och politiska poäng är en svår men angelägen uppgift för det politiska systemet.

Inom EU har det under Europaåret mot rasism pågått en process syftande till att få politiska partier på alla nivåer inom unionen att ansluta sig till en "Code of Good Practice" som anger hur partierna skall förhålla sig för att inte befrämja rasism och främlingsfientlighet. Kommittén har vid upprepade tillfällen uppmanat de svenska riksdagspartierna att delta i denna process, dock med föga framgång. Säkert är det så att historiska och sociala särdrag liksom skilda politiska kulturer i medlemsstaterna kan göra det svårt att hitta internationellt gångbara "recept" i alla lägen. Samtidigt vore det emellertid märkligt om det politiska systemet i Sverige inte skulle ha några värdefulla kunskaper att tillgodogöra sig från andra länder där man har erfarenhet av rasistiska och främlingsfientliga partier med parlamentariskt inflytande.

En tredje uppgift för de politiska partierna – den i ett längre perspektiv kanske viktigaste – är att få in människor med utländsk bakgrund i partiorganisationen på olika nivåer. Får man det ligger det nära till hands att tro att frågor som rör rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering kommer att ges en annan prioritet i partiernas arbete och att kunskaperna på området kommer att öka.

Massmediernas betydelse för vår syn på omvärlden har redan berörts tidigare. Erfarenheten har lärt oss att massmedierna har en särskild roll i samband med framväxten av nya politiska rörelser vars politiska stil och budskap inte sällan är anpassade just till mediernas krav på konfrontation och spektakulärt utspel.

Det finns en uppenbar risk att massmedierna spelar främlingsfientliga krafter i händerna och ger oförtjänt uppmärksamhet åt aktiviteter och händelser som egentligen har begränsat intresse och som kanske tillkommit enbart för att hamna på löpsedeln. Särskilt problematiskt är det förstås om man mer eller mindre oreflekterat återger sådant som framfört vid t.ex. ett offentligt möte vore straffbart som hets mot folkgrupp, men som då det förekommer i tryckt skrift

skyddas av tryckfrihetsförordningen. Det kan visserligen vara förståeligt om medierna anser det angeläget att förmedla – kanske inte ett uttalande i sig – men väl, att en viss person sagt som han sagt. Men de måste samtidigt ta på allvar sin uppgift att kritiskt granska, analysera och avslöja uttalanden och aktioner av främlingsfientlig eller antidemokratisk karaktär.

Behovet av en "quick repsonse-funktion"

Under sin verksamhetstid har kommittén gång på gång återkommit till behovet av en oberoende och respekterad aktör som snabbt kan gripa in i samband med aktuella debatter om frågor som rör rasism och främlingsfientlighet. Kommittén har kallat detta tänkta organ för en "quick response-funktion" (QR-funktion).

Denna QR-funktion skulle inte i första hand själv delta i debatten och torgföra åsikter utan dess huvuduppgift skulle i stället vara att, när det händer något som föranleder massmedial debatt, omgående förse massmedier, opinionsbildare samt organisationer som är aktiva på området med fakta och bakgrundsinformation. Det skulle t.ex. kunna handla om *att* korrigera felaktiga uppgifter som sprids om invandringens kostnader, invandrares kriminalitet eller etniska eller religiösa gruppers sedvänjor och beteenden, alternativt sätta in i och för sig korrekta uppgifter i ett historiskt, socialt eller ekonomiskt sammanhang, *att* reda ut de juridiska begreppen i samband med åklagarbeslut eller domstolsavgöranden rörande händelser med anknytning till rasism och främlingsfientlighet eller *att* ge bakgrundsinformation om lokala förhållanden eller om rasistiska grupper och organisationer i samband med incidenter eller brottslighet med etniska förtecken på orter i olika delar av landet.

Härutöver skulle QR-funktionen också per telefon och via en hemsida kunna ge svar på direkta frågor från olika "vidareinformatörer".

Skälen till att kommittén ser ett så stort behov av en fakta- och informationsförmedlande instans av detta slag är flera.

Det finns i dag inte någon institution eller organisation som samtidigt som man har en heltäckande bevakning av den aktuella debatten på området arbetar aktivt med informationsspridning. Visst finns det information att tillgå för den intresserade, men den är utspridd på olika aktörer och svår att hitta och ibland också svår att värdera. Kommittén menar att det är många organisationer och individer som gärna skulle vilja ge sig in i debatten som inte gör det, då de inte anser sig ha tillräckliga kunskaper. En QR-funktion skulle här kunna spela en

viktig roll för att stimulera till ytterligare seriös och vederhäftig debatt med humanistiska förtecken.

Inlägg i debatten om invandringen, de komplikationer invandring alltid kan föra med sig, rasism och främlingsfientlighet, vilka syftar till att värna grundläggande mänskliga rättigheter är betydelsefulla. Och inte minst angeläget är det som ovan framhållits att företrädare för det offentliga Sverige uttryckligen tar ställning. Emellertid är det nog samtidigt så att att t.ex. debattinlägg i tidningar främst läses av de "redan frälsta". Det är förstås i och för sig viktigt att dessa i den offentliga debatten känner ett moraliskt stöd för sina ställningstaganden och sitt engagemang. Och debattinlägg som pekar på missförhållanden av olika slag kan också ha en viktig funktion när det gäller att driva fram förändring och tvinga personer i ansvarig ställning att agera. Kvarstår gör dock att debattinlägg nog sällan har någon dramatisk effekt när det gäller attityder hos befolkningen i allmänhet.

Det är nyhetsartiklarna och nyhetsinslagen som tar störst plats i våra medier. Nyhetsartiklarna läses av en bred allmänhet och de präglar på ett helt annat sätt vårt sätt att tänka och se på omvärlden. Mot den bakgrunden är mediernas rapportering i frågor om rasism och främlingsfientlighet av största vikt. Här måste, enligt kommitténs uppfattning, kunskaperna och medvetenheten inom medierna bli större. Och förhoppningsvis skulle etablerandet av en QR-funktion kunna bidra till detta.

I det nyhetsjournalistiska arbetet är tidspressen ofta mycket stor och möjligheten – och kanske också viljan – att kolla en "bra story" liten. En av huvudpoängerna med en QR-funktion är just snabbheten i reaktionen. När det sprids felaktiga eller onyanserade uppgifter i debatten, när en komplicerad juridisk process är på gång ska QR-funktionen få ut "motinformation" och fakta som medierna direkt kan ta fasta på i sin rapportering. Genom detta kan det undvikas att medierna utnyttjas som "megafoner" och också att mediernas rapportering till följd av rena missförstånd genererar främlingsfientlighet eller andra motsättningar med etniska förtecken.

Ett effektivt utnyttjande av den nya tekniken torde vara en förutsättning för att uppgiften skall kunna lösas på ett bra sätt och utan orimliga kostnader. Stora krav på förutom snabbhet, också vederhäftighet och integritet skulle vidare komma att ställas på verksamheten. Men skulle en QR-funktion lyckas få förtroende hos medier och organisationer så tror kommittén att den skulle spela en viktig roll för, och höja kvaliteten på, massmediers rapportering i synnerhet och den offentliga debatten i allmänhet.

Kommittén har övervägt var huvudmannaskapet för QR-funktionen lämpligen borde ligga och kommit fram till att den inte bör inrymmas

under t.ex. det nya Integrationsverket eller DO utan att det bör vara en icke-statlig huvudman. (Här kan för ordningens skulle framhållas att en QR-funktion förstås inte fråntar myndigheterna deras ansvar att bedriva ett reguljärt informationsarbete på sina respektive verksamhetsområden.)

Som framgått i avsnitt 4.7 har Röda Korsets ungdomsförbund efter diskussioner med kommittén åtagit sig att ansvara för att inrätta och administrera en QR-funktion i linje med kommitténs tankar. Kommittén har å sin sida beslutat att, på vissa villkor, skjuta till ekonomiska medel som täcker den största delen av verksamhetens kostnader det första året.

För att QR-funktionen på längre sikt ska kunna utvecklas och fungera på ett tillfredsställande vis torde emellertid ytterligare ekonomiskt stöd "utifrån" vara nödvändigt. Kommitténs hyser stora förhoppningar om att regeringen här kan ta ett ansvar.

Förslag

Kommittén föreslår:

- att regeringen stödjer och följer upp utvecklingen av quick response-funktionen genom ett verksamhetsstöd om lägst 500 000 kronor per år under perioden 1999-2001 och genom att bekosta en extern utvärdering av verksamheten år 1999 respektive år 2001.

6.8 Sverige i EU

Som framkommer på olika ställen i detta betänkande så har EU-medlemskapet i olika avseenden påtaglig betydelse för det arbete mot rasism, främlingsfientlighet och antisemitism som bedrivs i Sverige. Ibland är medlemskapet problematiskt, t.ex. när EU-regler försvårar eller förhindrar önskvärda åtgärder på nationell nivå. Ibland är det en tillgång.

Europaåret mot rasism har bl.a. bidragit till en ökad medvetenhet om rasismens utbredning i EU:s medlemsstater och det hot rasism och nynazism innebär för det demokratiska samhället.

Det är väl belagt att mer organiserade rasistiska och främlingsfientliga grupperingar har omfattande kontakter över nationsgränserna – något som särskilt uppmärksammats är den export av s.k. vit maktmusik som pågår från Sverige. Det är inte minst i det perspektivet

viktigt att strategier för att bekämpa organiserad rasism, främlingsfientlighet och antisemitism utvecklas internationellt, t.ex. inom EU.

Bland de betydelsefulla resultaten av Europaåret mot rasism märks artikel 13 i det av riksdagen ratificerade Amsterdamfördraget samt inrättandet av det Europeiska centrumet mot rasism, främlingsfientlighet och antisemitism i Wien.

Förhoppningsvis kan centrumet spela en roll för att se till att medlemsstaterna verkligen tillämpar lagstiftning ägnad att motverka rasism, främlingsfientlighet och antisemitism och att andra befintliga mekanismer – på nationell såväl som på internationell nivå – verkligen utnyttjas till fullo.

Kommittén menar att det är viktigt att centrumet har ett nära samarbete med Europarådets kommission mot rasism och intolerans (ECRI) så att en samordning av de europeiska aktiviteterna på området kommer till stånd. Arbetet mot rasism, främlingsfientlighet och antisemitism bör ha en alleuropeisk dimension. Inte minst ur ett EU-utvidgningsperspektiv framstår det som angeläget, då ju flera av de länder som förhandlar eller ska förhandla om inträde har problem med rasistiska, främlingsfientliga och antisemitiska attityder hos delar av befolkningen. Dessutom är strävan efter samordning förstås naturlig av såväl praktiska som ekonomiska skäl.

Ytterligare ett viktigt steg som tagits under Europåret mot rasism är bildandet av ett nätverk på EU-nivå för NGO:s aktiva i arbetet mot rasism. Syftet med nätverket är att främja möjligheterna till erfarenhetsutbyte mellan NGO:s i de olika medlemsstaterna samt att ge NGO:s större möjligheter för att följa och påverka vad som händer på området inom EU:s olika institutioner. Nätverket erhåller ekonomiskt stöd av Europeiska kommissionen.

Ett resultat av kommitténs kontakter med svenska NGO:s är, som tidigare nämnts, att en kontaktgrupp har bildats som skall främja samarbete mellan svenska NGO:s som arbetar mot rasism samt utgöra en länk till NGO-nätverket på EU-nivå. Detta initiativ bör, menar kommittén, stödjas av regeringen.

Kommittén anser att det är viktigt att de "investeringar" som på olika plan gjorts och de erfarenheter som vunnits i kampen mot rasism under Europaåret läggs till grund för en vidareutveckling av långsiktiga och mer djupgående strategier för det lokala arbetet. Kommittén anser vidare att samarbetet för att hitta effektiva förebyggande insatser och motstrategier bör utvecklas även på EU-nivå.

Kommittén föreslår därför att den svenska regeringen inför Sveriges ordförandeskap i EU år 2001 tar initiativ till en större europeisk konferens om strategier mot rasism.

Förslag

Kommittén föreslår:

- att regeringen fortsätter den dialog med svenska NGO:s som initierats av kommittén och aktivt stödjer den kontaktgrupp som bildats för att bl.a. upprätthålla kontakt med det nybildade nätverket för NGO:s på EU-nivå.

- att regeringen, under Sveriges ordförandeskap i EU år 2001, anordnar en större europeisk konferens i syfte att dels följa upp och utvärdera Europaåret mot rasism 1997 och den av Europeiska kommissionen i mars 1998 antagna handlingsplanen mot rasism, dels erbjuda ett forum för utbyte av idéer och erfarenheter på området och utveckla och bekräfta det långsiktiga engagemang mot rasism som Sverige står för.

7 Ett antal stafettpinnar till Integrationsverket

Sedan den 1 juni i år har Sverige ett Integrationsverk som bl.a. har till uppgift att främja lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund samt förebygga och motverka etnisk diskriminering, främlingsfientlighet och rasism, liksom också att verka för att integrationspolitikens mål och synsätt genomsyrar statliga myndigheters och kommuners verksamhet.

Inrättandet av verket innebär att arbetet på området omstruktureras i olika avseenden, något som bl.a. berör Diskrimineringsombudsmannen (DO). Det är i det sammanhanget av största vikt, menar kommittén, att man säkerställer att kunskap och angelägna uppgifter inte faller mellan stolarna, något som t.ex. gäller rättsväsendets funktionssätt.

Ett Integrationsverk eller motsvarande innebär alltid en risk. Olika aktörer i samhället, framför allt på den offentliga sidan, kan få för sig att det faktiska ansvaret för frågor som rör rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och samhällets anpassning till en befolkning präglad av mångfald ligger på denna särskilda myndighet och att alla sådana frågor skall hanteras där. Så är det förstås inte. Ansvaret är allas, något som förhoppningsvis har framgått av detta betänkande.

Och utan ett Integrationsverk finns en annan, än större risk. Nämligen att centrala institutioner i samhället överhuvudtaget inte ser dessa frågor, inte ser problemen, möjligheterna och att det krävs ett genomtänkt förhållningssätt och aktiva åtgärder.

Kommittén är, inte minst mot bakgrund av erfarenheterna från arbetet under Europaåret, övertygad om att det behövs en "motor" med ett sektorsövergripande ansvar på området. Det är t.ex. en förutsättning för att formuleringen i regeringens integrationspolitiska proposition (prop. 1997/98:16), om att "Samhällets etniska och kulturella mångfald bör tas som utgångspunkt för den generella politikens utformning och genomförande på alla samhällsområden och nivåer", skall få ett reellt innehåll (jfr. s. 99 f.f.). Av avgörande betydelse är då förstås att Integrationsverket verkligen blir den offensivt arbetande och pådrivande kraft som tanken har varit.

Regeringen har vid upprepade tillfällen uttryckt att erfarenheterna från kommitténs arbete skall föras över till Integrationsverket och kommittén lämnar i detta betänkande flera mycket konkreta "staffettpinnar" vidare till Integrationsverket. Kommittén menar att verket särskilt bör:

- tillhandahålla och sprida information om yrkesnätverk för personer med utländsk bakgrund (s. 70)
- ta tillvara erfarenheterna från kommitténs projekt Pow-wow i vidare arbete i skolorna (s. 79)
- utreda nya former för stöd till lokalt projektarbete (s. 79)
- utarbeta förslag om var och hur en kunskaps- och idébank för skolan skulle kunna inrättas (s. 80)
- ta ansvar för att modeller för hur man beräknar de samhällsekonomiska vinsterna av förebyggande arbete i utsatta bostadsområden utvecklas (s. 86)
- vidta åtgärder för att inom mediesektorn dels öka kunskapen om de aktuella frågorna, dels öka andelen yrkesverksamma journalister med utländsk bakgrund (s. 91 f.)
- pröva möjligheterna att inrätta lokala antidiskrimineringsbyråer (s. 99)

Kommitténs förhoppning är emellertid förstås att mycket mer av vad som gjorts och tänkts under Europaåret kan få en fortsättning eller tas tillvara inom ramen för Integrationsverkets verksamhet. Det gäller t.ex. sådant som den forumteaterföreställning om mångfald i arbetslivet som producerats, skriften ”Mångfald & Möjligheter” som ger argument och stöd för den som vill arbeta aktivt för ökad mångfald på arbetsplatsen, idén att försöka mobilisera olika delar av musikbranschen för att stävja spridningen av s.k. vit makt-musik samt produktionen och spridningen av skolmaterialet "Hur är läget?”.

Här kan inskjutas att det på skolområdet, förutom de initiativ som tagits inom ramen för Europaåret mot rasism, finns andra initiativ som kommittén menar att det är viktigt att Integrationsverket stödjer och ser till att de fortlever och utvecklas. Ett värdefullt bidrag i arbetet mot rasism, främlingsfientlighet och antisemitism och för ett öppet och demokratiskt Sverige har det av statsminister Göran Persson initierade projektet "Levande historia" varit. Här finns mycket att utgå ifrån i ett fortsatt arbete, som enligt kommitténs uppfattning i största möjliga utsträckning – både vad gäller skola, högre utbildning och forskning – bör ha en tydlig koppling till situationen i dagens svenska samhälle.

På opinionsbildningens område hoppas kommittén särskilt att Integrationsverket – jämte regeringen – kan känna ett ansvar för den quick response-funktion som nu inrättas.

Åtgärder som syftar till att få människor att fundera över var de själva står och få dem att själva formulera vad som behöver göras när det gäller rasism, främlingsfientlighet och antisemitism har ett stort värde. Ett medel för att få i gång en sådan process hos unga människor kan vara uppsatstävlingar av det slag kommittén under året genomfört för studerande på universitet och högskolor.

Av uppenbart intresse för Integrationsverket torde också den av kommittén genomförda enkätstudien om kommunernas arbete mot rasism och främlingsfientlighet och för integration och mångfald vara. Den berör såväl den del av verkets verksamhet som handlar om introduktionen av nyanlända i kommunerna som den del som avser långsiktiga åtgärder mot rasism och främlingsfientlighet.

Kommittén hade från början tänkt att följa upp enkätstudien med seminarier på regional nivå. Av tidsmässiga skäl visade det sig emellertid inte genomförbart. Men kommittén tror att det vore värdefullt om Integrationsverket – gärna tillsammans med Svenska kommunförbundet – funderade över hur man skulle kunna följa upp undersökningen. Förhoppningsvis kan man utifrån de svar som kommunerna ingivit hitta "goda exempel" på arbets- och förhållningsätt för spridning bland landets kommuner och också underlag för ytterligare mer kvalitativt inriktade studier.

Kommittén önskar Integrationsverket all framgång i det så viktiga, stundtals frustrerande men också inspirerande, arbetet för ett Sverige där varje individ respekteras oavsett ras, hudfärg nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse.

Kommittédirektiv (Dir.1996:98)

Nationell samordningskommitté för Europaåret mot rasism

Beslut vid regeringssammanträde den 28 november 1996

Sammanfattning av uppdraget

En kommitté tillkallas för att som nationell samordningskommitté initiera, leda och samordna de svenska aktiviteterna under EU:s Europaår mot rasism.

Kommittén skall arbeta med följande frågor:

- Opinionsbildning.

- Främjande av lokala aktiviteter.

- Främjande av nya arbetsformer och förhållningssätt.

- Åtgärder för att uppmuntra företag, folkrörelser, myndigheter och kommuner att, med utgångspunkt i vars och ens egna förutsättningar och förhållanden, överväga och ta ställning till hur man bör förhålla sig till och agera i det mångkulturella samhället.

- Utarbetande och spridning av material om hur manpraktiskt kan arbeta för öppenhet och tolerans mellanmänniskor med olika etnisk bakgrund.

- Spridning av idéer och erfarenheter.

Kommittén skall senast den 31 januari 1997 till regeringen överlämna en preliminär plan för verksamheten samt ett förslag på mål för aktiviteterna under Europaåret och på hur en utvärdering skall genomföras. Kommitténs arbete skall pågå t om den 30 juni 1998, då en slutrapport skall lämnas. Utvärderingen av uppdraget skall redovisas när kommittén avslutat sitt arbete, dock senast den 1 september 1998.

Bakgrund

I regeringsförklaringen från mars 1996 sägs bl a:

"Arbetslösheten, segregationen och rasismen är de mest oroande problemen i dagens samhälle. Om vi inte lyckas befästa idén om människors lika värde riskerar samhället att brytas sönder av inre motsättningar. Därför måste hela Sverige mobiliseras för att medverka till en ökad integration."

Under senare år har det i hela landet bedrivits ett arbete för goda relationer mellan människor med olika etnisk bakgrund och mot etnisk diskriminering.

Bland de större satsningarna kan nämnas att Statens invandrarverk, Statens skolverk, Ungdomsstyrelsen och Statens kulturråd på regeringens uppdrag under tre år har arbetat med att långsiktigt påverka ungdomars normer, attityder och förhållningssätt till invandring, invandrare och etniska grupper. Inom ramen för detta uppdrag har man arbetat med att analysera de grundläggande orsakerna till rasism och främlingsfientlighet och med metoder för att motverka och förebygga dessa fenomen. Myndigheterna har också inom respektive område initierat och stött praktiskt arbete för goda relationer mellan människor med olika etnisk bakgrund. På så sätt har kunskap och erfarenheter vunnits som kan användas i det fortsatta arbetet. Myndigheternas arbete har slutredovisats under år 1995.

En annan stor satsning var kampanjen Ungdom mot rasism som genomfördes under åren 1994 och 1995. En viktig utgångspunkt för kampanjen var att de centrala kampanjaktiviteterna skulle främja och inspirera till lokala aktiviteter. En rapport från kampanjen har lämnats i juni 1996.

Under kampanjen har ett stort antal ungdomar över hela landet insett faran med likgiltighet och passivitet inför rasismen och därför har många aktivt engagerat sig i olika aktiviteter. Givetvis har också vuxna på olika sätt tagit sitt ansvar. Men i vissa avseenden borde arbetet kunna intensifieras och bli mer strukturerat och målmedvetet. Inte minst gäller detta dem som arbetar i företag, folkrörelser, myndigheter

och kommuner. För att bli effektivt måste detta arbete engagera de enskilda anställda eller de enskilda medlemmarna och bygga på situationen och förutsättningarna på varje arbetsplats eller i varje enskild organisation. Härigenom kan detta arbete långsiktigt bidra till öppenhet och tolerans inför den etniska mångfalden och till jämlikhet mellan människor med olika etnisk bakgrund.

I allt större utsträckning söker människor nya former för sitt engagemang och nya vägar för att påverka. Det kan röra sig om lokala aktionsgrupper som ofta går samman med andra sådana i växande nätverk. Men det kan också vara traditionella folkrörelser som vill utveckla nya arbetsformer och förhållningssätt.

Europaåret mot rasism

Uttryck för rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och etnisk diskriminering förekommer över hela Europa. Dessa fenomen hotar i grunden respekten för alla människors lika värde och det demokratiska samhället. Arbetet för goda relationer mellan människor med olika etnisk bakgrund är en viktig del av försvaret av demokratin och de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna.

Mot denna bakgrund antog EUs ministerråd och företrädarna för medlemsstaternas regeringar, församlade i rådet, i juli 1996 en resolution om att år 1997 skall vara "Europaåret mot rasism". I resolutionen framhålls bl a att rasism, främlingsfientlighet, intolerans och antisemitism främst måste angripas nationellt. Men det är också viktigt att EU-kommissionen, medlemsstaterna och företrädare för organ som deltar i kampen mot rasismen utbyter information och erfarenheter samt samarbetar och samråder i fråga om åtgärder mot rasism och främlingsfientlighet.

Enligt resolutionen skall åtgärder till följd av resolutionen vidtas både på gemenskapsnivå och på nationell nivå. De nationella aktiviteterna skall ledas av en nationell samordningskommitté.

Mot denna bakgrund bör en samordningskommitté tillkallas.

Kommitténs uppdrag

Kommittén skall på bredast möjliga sätt förebygga och motverka rasism, främlingsfientlighet och antisemitism samt verka för goda relationer mellan människor med olika etnisk bakgrund och för att den etniska mångfalden, som är en självklar och ständigt närvarande del av det svenska samhället, skall respekteras i det dagliga livet.

Inriktningen skall vara *både* att påverka och förändra attityder och förhållningssätt och att finna former för att förebygga och motverka rasistiska och främlingsfientliga handlingar, däribland etnisk diskriminering.

I arbetet skall kommittén bygga på de erfarenheter som vunnits från tidigare arbete för goda relationer mellan människor med olika etnisk bakgrund både i Sverige och utomlands, inte minst från kampanjen Ungdom mot rasism och det ovan redovisade uppdraget till de fyra myndigheterna. Samtidigt bör inriktningen på aktiviteterna vara sådan att de i största möjliga utsträckning kan ses som ingående i ett kontinuerligt arbete som skall fortsätta efter Europaåret. Kommittén skall vidare försöka bygga upp nya kunskaper, pröva nya vägar och försöka nå nya målgrupper.

En viktig del av kommitténs arbete skall vara *opinionsbildning*. Detta arbete skall vara brett förankrat och syfta till att ge resultat också på lång sikt.

Kommittén skall i sitt arbete särskilt uppmuntra till och stödja *lokala aktiviteter*. Detta måste beaktas tidigt under förberedelserna. I första hand bör strävan vara att stödja redan pågående eller planerade aktiviteter.

De lokala aktiviteterna skall understödjas bl a genom olika *opinionsbildande insatser på central nivå* för att ge uppmärksamhet och slagkraft åt Europaårets budskap.

Kommittén skall också uppmuntra och stödja framväxten av nätverk, aktionsgrupper och folkrörelser som vill utveckla *nya arbetsformer*.

Kommittén skall vidare *uppmuntra företag, folkrörelser, myndigheter och kommuner* att utifrån vars och ens egna förhållanden och förutsättningar överväga och ta ställning till hur man bör förhålla sig till och agera i den nya situation som det mångkulturella samhället innebär för de berördas verksamhet, både för det interna arbetet och för utåtriktad verksamhet.

Kommittén skall verka för att beskrivningar av *arbetsmetoder, idéer och goda exempel* vad gäller arbetet för goda etniska relationer utarbetas och görs tillgängligt.

Kommittén skall fortlöpande *dokumentera* de olika insatser som sker inom ramen för Europaåret.

Hur arbetet bör läggas upp

Kommittén bör arbeta i fyra undergrupper, nämligen

- arbete,
- skola/utbildning,
- boendemiljö/kultur/fritid,
- medier/opinionsbildning.

Inom varje sådan grupp bör det finnas representanter för det ifrågavarande området. Det kan röra sig om både lokala representanter och sådana som representerar mera centrala intressen, t ex myndigheter. Vid behov skall grupperna kunna inbjuda andra att delta i arbetet.

Det är viktigt att arbetsgruppen för medier/opinionsbildning har nära kontakter med övriga arbetsgrupper. Även i övrigt skall arbetsgrupperna samverka med varandra.

Det står kommittén fritt att inom sig utse ett arbetsutskott som skall leda det löpande arbetet.

Senast den 31 januari 1997 skall kommittén till regeringen överlämna en preliminär arbetsplan för sin verksamhet. I arbetsplanen bör det beaktas att verksamheten skall utvärderas. Arbetsplanen skall innehålla kostnadsberäkningar för verksamheten och utvärderingen. I arbetsplanen skall kommittén, utifrån det lämnade uppdraget, lämna förslag till realistiska och mätbara mål för verksamheten samt till hur utvärderingen av verksamheten i sin helhet eller i delar skall genomföras. Syftet med utvärderingen skall vara att erfarenheterna av Europaåret mot rasism skall kunna tas tillvara i det fortsatta arbetet på området. Utvärderingen av uppdraget skall redovisas när kommittén avslutat sitt arbete, dock senast den 1 september 1998.

Kommitténs arbete skall pågå t o m den 30 juni 1998. Kommittén skall redovisa sitt arbete till regeringen i form av en delrapport senast den 2 juni 1997 samt en slutrapport senast den 30 juni 1998.

För utredningsarbetet gäller regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående beaktande av EG-aspekter i utredningsverksamheten (dir. 1988:43), angående redovisning av regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1992:50), om att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23), om konsekvenser för brottslighet (dir. 1996:49) och om jämställdheten mellan könen (dir. 1994:124).

(Inrikesdepartementet)

Kommitténs sammansättning

ordförande	*Tid för förordnande*
Mona Sahlin	1996-11-28 - 1998-06-30
vice ordförande	
Joe Frans	1997-01-21 - 1998-06-30
Arbetsgruppen Arbete	
Greger Hatt, konsult	1997-01-21 - 1998-06-30
Ulf Bergenudd, Sverige 2000	1997-01-21 - 1998-06-30
José Alberto Diaz, forskare	1997-01-21 - 1998-06-30
Hans Karlsson, LO	1997-01-21 - 1997-10-19
Jan Edling, LO	1997-10-20 - 1998-06-30
Inger Ohlsson, TCO	1997-01-21 - 1998-06-30
Anne Sofie Roald, forskare	1997-01-21 - 1998-06-30
C.G. Sandberg, SAF	1997-01-21 - 1998-06-30
Arbetsgruppen Skola/utbildning	
Tjia Torpe, Enter AB	1997-01-21 - 1998-06-30
Stéphane Bruchfeld, Sv. Kommittén mot antisemitism	1997-01-21 - 1998-06-30
Börje Ehrstrand, Rinkebyskolan	1997-01-21 - 1998-06-30
Magdalena Fransson, Centerns Ungdomsförbund	1997-01-21 - 1998-06-30
Syrene Hägelmark, Ungdom Mot Rasism	1997-01-21 - 1998-06-30
Eva Johansson, Arbetsgruppen Skolans Värdegrund	1997-01-21 - 1998-06-30
Arbetsgruppen Boende/fritid	
Bengt Owe Birgersson, SABO	1997-01-21 - 1998-06-30
Peter Örn, Röda Korset	1997-01-21 - 1997-09-30
Lars Carlsson, Röda Korset	1997-10-01 - 1998-06-30

Arbetsgruppen Kultur/idrott

Dilsa Demirbag, konsult	1997-01-21 - 1998-06-30
Lars-Åke Lagrell, Sv. Fotbollförbundet	1997-01-21 - 1998-06-30
Helene Müller, Sv. Kristna Råd	1997-01-21 - 1998-06-30
Rawia Morra, författare	1997-01-21 - 1997-05-31

Arbetsgruppen Medier

Ylva Brune, Göteborgs universitet	1997-01-21 - 1998-06-30
Britt Hultén, JMK Stockholms universitet	1997-01-21 - 1998-06-30
Thabo Motsieloa, journalist	1997-01-21 - 1998-06-30
Marlene Terkowsky, Utbildningsradion	1997-01-21 - 1998-06-30

Sakkunnig

Göran Lindqvist, Inrikesdepartementet	1997-01-21 - 1998-06-30

Experter

Erland Bergman, SFR	1997-01-21 - 1998-06-30
Karl-Axel Johansson, Sv.	1997-01-21 - 1998-06-30
Kommunförbundet	1997-01-21 - 1998-06-30
Björn Malmberg, Stockholms läns landsting	1997-02-18 - 1998-06-30
Christer Mattsson, lärare	1997-01-21 - 1998-06-30
Anne-Marie Norén Offerman, Statens Invandrarverk	1997-01-21 - 1997-08-14
Bitte Konrad, Statens Invandrarverk	1997-06-15 - 1998-06-30
Frank Orton, DO	1997-01-21 - 1998-06-30
Ulf Siverstedt, Försvarsmakten	1997-01-21 - 1998-06-30
Elcim Yilmaz, Elevorganisationen	1997-01-21 - 1998-06-30
Staffan Lundin, Arbetsgivarverket	1997-01-21 - 1998-06-30

Sekretariat

Per Almqvist, huvudsekreterare	1997-02-01 - 1997-06-30
Pontus Ringborg, huvudsekreterare	1997-08-09 - 1998-06-30
Ingela Håkansson, sekreterare	1997-01-01 - 1997-03-23
Helene Almqvist, sekreterare	1997-04-01 - 1998-06-30
Gordana Berjan, sekreterare	1997-04-01 - 1998-05-26
Annika Rosing, sekreterare	1996-12-12 - 1998-06-30
Gonzalo Cifuentes Valdés, assistent	1997-04-01 - 1998-01-15
Emir Efendic, assistent	1998-01-22 - 1998-06-30

Arbetsplan för EU-97

1 Bakgrund och plattform
1.1 EU-resolutionen
1.2 Svensk rätt
1.3 Internationella instrument
1.4 Kommittédirektiven
1.5 Kommitténs sammanfattning av uppdrag och plattform

2 Förhållningssätt och vision
2.1 De drabbades perspektiv
2.2 Etnisk mångfald och det mångkulturella samhället
2.3 Det mångkulturella samhället är inte kravlöst
2.4 Hur ser rasism, främlingsfientlighet och diskriminering ut i Sverige i dag

3 Arbetssätt och målgrupper
3.1 Vilka är målgrupperna
3.2 Avgränsningar

4 Mätbara mål

5 Aktiviteter
5.1 Långsiktig opinionsbildning - att skapa det normala
5.2 Att främja nya arbetsformer
5.3 Att bygga nya kunskaper
5.4 Internationella aktiviteter
5.5 Dokumentation
5.6 Utvärdering
5.7 Delrapport

6 Budget och organisation
6.1 Budget och ekonomisk uppföljning
6.2 Kommittémöten och internt arbete

1 Bakgrund och plattform

1.1 EU-resolutionen

Den 23 juli 1996 antog EU (Europeiska rådet och företrädarna för medlemsstaternas regeringar, församlade i rådet) en resolution om Europaåret mot rasism. Resolutionen hänvisar till den plattform som tidigare EU-initiativ kring arbetet mot främlingsfientlighet, rasism och segregation utgör. Enligt resolutionen, skall syftet med Europaåret 1997 mot rasism vara att:

- betona det hot som rasism, främlingsfientlighet och antisemitism utgör för respekten för de grundläggande rättigheterna och för den ekonomiska och sociala sammanhållningen i gemenskapen
- uppmuntra till eftertanke och diskussion om de åtgärder som krävs för att bekämpa rasism, främlingsfientlighet och antisemitism i Europa
- främja erfarenhetsutbyte och sprida information om fungerande metoder och effektiva strategier som utarbetats på lokal, nationell eller europeisk nivå för att bekämpa rasism,främlingsfientlighet och antisemitism.

Medlemsstaterna uppmanas att tillsätta en nationell samordningskommitté som kan företräda samtliga organisationer som engagerar sig i kampen mot rasism och främlingsfientlighet, antisemitism och intolerans och vid behov av de lokala och regionala myndigheter som är sysselsatta med Europaåret.

I resolutionen framhålls att rasism och främlingsfientlighet, intolerans och antisemitism främst måste angripas på lokal och nationell nivå. Rekommendationerna till verksamhet på nationell nivå är vaga, men omfattar

- projekt och manifestationer, på regional eller nationell nivå, som anknyter till teman för Europaåret,
- informations- och annonskampanjer som inbegriper samarbete med medierna,
- tävlingar som belyser de framsteg som gjorts i kampen mot rasism, främlingsfientlighet och antisemitism,
- användningen av Europaårets gemensamma logotype och slogan under medvetandegörandekampanjer och i samband med de olika nationella manifestationerna.

1.2 Svensk rätt

Regeringsformen (1 kap. 2§) stadgar att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och att det allmänna skall verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden och att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla kultur och samfundsliv bör främjas. Vidare gäller (2 kap. 15§) att ingen lag eller föreskrift får innebära att någon medborgare missgynnas därför att han eller hon med hänsyn till ras, hudfärg eller etniskt ursprung tillhör en minoritet.

I allmän lag finns explicita förbudsbestämmelser i Brottsbalken (16 kap. 8 och 9 §§). Dels finns en bestämmelse som förbjuder att i uttalanden eller annat meddelande sprida hot eller uttrycka missaktning för folkgrupp eller sådan grupp personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse. Tryckfrihetsförordningen (7 kap. 4§) samt Yttrandefrihetsgrundlagen (5 kap.1§) beskriver vad som ur tryckfrihets- resp. yttrandefrihetssynpunkt är att anse som hets mot folkgrupp.

För olaga diskriminering (BrB 16 kap. 9§) skall näringsidkare eller den som är anställd i allmän tjänst dömas som diskriminerar någon på grund av hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse genom att inte gå honom till handa på de villkor som tillämpas i förhållande till andra.

Om ett motiv för ett brott varit att kränka en person, en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller annan liknande omständighet, skall detta anses vara en försvårande omständighet när en domstol skall besluta om påföljd för brottet (BrB 29 kap. 2§ 7p).

Lagen mot etnisk diskriminering från år 1986 har till ändamål att motverka etnisk diskriminering och innehåller bestämmelser som förbjuder arbetsgivare att otillbörligt särbehandla arbetssökande eller anställda på grund av hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse. Lagen reglerar myndigheten Ombudsmannen mot etnisk diskriminering och förfarandet hos denne.

1.3 Internationella instrument

Inom FN-systemet har ett flertal konventioner arbetats fram inom området mänskliga rättigheter. Av särskild betydelse är den allmänna förklaringen om de medborgerliga och politiska rättigheterna från år 1948 .

Bland de viktigaste internationella överenskommelser som uttryckligen förbjuder diskriminering på etnisk grund är FN:s rasdiskrimineringskonvention (Konvention om bekämpande av alla uttryck för rasdiskriminering, som antogs av Generalförsamlingen 1965 och trädde i kraft 1969. Sverige ratificerade konventionen 1971). Konventionen innebär att de anslutna staterna, förutom att fördöma rasdiskriminering, också förbinder sig att motverka och förhindra den i alla dess former och uttryck. Detta skall ske bland annat med lagstiftningens hjälp. I konventionen anges också att organisationer som främjar och uppmanar till rasdiskriminering ska förbjudas och deltagande i sådana organisationer bestraffas.

Migrerande arbetstagare åtnjuter internationellt skydd med stöd i flera konventioner, framförhandlade såväl inom FN:s ram som inom Europarådets.

Det rättsliga skyddet för flyktingar är reglerat genom den s.k. Genevekonventionen från år 1951, vilken ger flyktingar i princip likvärdig ställning jämfört med värdlandets medborgare.

Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna undertecknades i Rom den 4 november 1950. Sedan år 1995 har denna konvention införlivats i svensk rätt genom att den skrivits in som en särskild paragraf i regeringsformen.

Inom EU har ett flertal gemensamma uttalanden gjorts i kampen mot rasism och främlingsfientlighet. En resolution utfärdades av det Europeiska rådet och företrädare för medlemsstaternas regeringar, församlade i rådet, om kampen mot rasism och främlingsfientlighet den 29 maj 1990 och en resolution utfärdades av Rådet den 2 oktober 1995 om bekämpandet av rasism och främlingsfientlighet inom områden för sysselsättning och sociala frågor.

Vidare antogs en resolution av EU:s Ministerråd den 11 oktober 1995 om med rasism och främlingsfientlighet inom utbildningssystemet.

1.4 Kommittédirektiven

EU-97-kommittén har tillkallats för att som nationell samordningskommitté initiera, leda och samordna de svenska aktiviterna under EU:s Europaår mot rasism. Kommittén skall arbeta med följande frågor:

- Opinionsbildning
- Främjande av lokala aktiviteter.
- Främjande av nya arbetsformer och förhållningssätt

- Åtgärder för att uppmuntra företag, folkrörelser, myndigheter och kommuner att, med utgångspunkt i vars och ens egna förutsättningar och förhållanden, överväga och ta ställning till hur man bör förhålla sig till och agera i det mångkulturella samhället.
- Utarbetande och spridning av material om hur man praktiskt kan arbeta för öppenhet och tolerans mellan människor med olika etnisk bakgrund.
- Spridning av idéer och erfarenheten

Kommittén bör arbeta i fyra undergrupper, nämligen:

- arbete,
- skola/utbildning,
- boendemiljö/kultur/fritid och
- medier/opinionsbildning.

Kommittén skall senast den 31 januari 1997 till regeringen överlämna en preliminär plan för verksamheten samt ett förslag till mål för aktiviteterna under Europaåret och för hur en utvärdering skall genomföras. Kommitténs arbete skall pågå t.o.m. den 30 juni 1998, då en slutrapport skall lämnas. Utvärderingen av uppdraget skall redovisas när kommittén avslutat sitt arbete, dock senast den 1 september 1998.

1.5 Kommitténs sammanfattning av uppdrag och plattform

"Kommittén skall på bredast möjliga sätt ... verka ... för att den etniska mångfalden, som är en självklar och ständigt närvarande del av det svenska samhället, skall respekteras i det dagliga livet."

Uppdraget utgår tydligt från att Sverige i dag är ett mångkulturellt samhälle. Kommitténs uppdrag handlar om att tydliggöra detta och att få en större acceptans och beredskap från hela befolkningen. Budskapet kan sammanfattas som att det mångkulturella samhället förutsätter en anpassning från både majoriteten och minoriteterna.

Kommittén skall vidare enligt direktiven både påverka attityder och förhållningssätt och motverka rasistiska och främlingsfientliga handlingar.

Att påverka attityder är ett mer långsiktigt och känsligt uppdrag än att motverka diskriminerande handlingar. Uppdraget att "finna vägar att motverka rasistiska handlingar" har säkert en mycket större samhällelig acceptans än det att "påverka attityder och förhållningssätt". Det är därför positivt att direktiven är så tydliga på denna punkt och att kommitténs arbete dels ingår i ett större Europasammanhang, dels

ligger inom ramarna för flera internationella instrument, kring vilka det i Sverige finns en allmänpolitisk uppslutning.

En central del i uppdraget handlar om att "uppmuntra företag, folkrörelser, myndigheter och kommuner "att utifrån vars och ens egna förhållanden och förutsättningar överväga och ta ställning till hur man bör förhålla sig till och agera i den nya situation som det mångkulturella samhället innebär för de berördas verksamhet, både för det interna arbetet och för utåtriktad verksamhet".

Bakom formuleringen ligger övertygelsen om att vi alla i organisationer, myndigheter och näringsliv behöver kritiskt granska hur vår verksamhet är anpassad till det mångkulturella samhället. Det kan gälla målsättning, policyformuleringar och etiska koder. Det kan gälla rekrytering och vidareutbildning och vilka kunskaper som behövs. Det gäller både hur vi bemöter varandra inom organisationen och hur vi ser på våra kunder, målgrupper och brukare och att vi alla ökar vår känslighet att kunna identifiera direkt eller indirekt diskriminerande strukturer.

Kommittén skall stimulera organisationer, myndigheter och näringsliv att påbörja - eller fortsätta - en sådan här översyn av sin verksamhet, som en naturlig och nödvändig del i organisationens egna strategier för framtiden. Det är viktigt att kommittén i ett vidare sammanhang kan ge spridning åt goda exempel på lokala aktiviteter.

Kommittén skall bedriva en aktiv opinionsbildning där direktivens grundsyn på den etniska mångfalden som det "normala" bör finnas med som en röd tråd.

Kommittén skall bygga, samla och sprida kunskap och erfarenheter. Kommittén skall pröva nya arbetsformer och kommer att aktivt använda Internet för både kommunikation, dokumentation och erfarenhetsspridning och för opinionsbildning.

Uppdraget understryker vikten att arbeta långsiktigt. Kommittén skall därför bygga på befintliga aktiviteter och erfarenheter och det som kommittén påbörjar skall kunna fortsätta efter Europaårets slut. Uppdraget att stödja lokala aktiviteter och olika nätverk är också viktigt för att kommitténs arbete skall kunna få effekt på lång sikt.

Europaåret mot rasism är en del i en större aktivitet som på unionsnivå skall bedrivas inom EU. Det kan ge stora möjligheter till utbyte av erfarenheter mellan olika medlemsstater och en möjlighet att hämta hem värdefull kunskap till det fortsatta arbetet mot rasism och etnisk diskriminering i Sverige. Resolutionen utgår från att rasism, främlingsfientlighet och antisemitism hindrar den fria rörligheten bland EU:s invånare. Därmed hindras också social och ekonomisk utveckling. Dessutom strider rasism och främlingsfientlighet mot de mänskliga rättigheter som unionen skall främja.

De svenska kommittédirektiven omfattar uppdragen i EU-resolutionen. Vi skall använda Europaårets gemensamma logotype och slogan i all utåtriktad verksamhet.

2 Förhållningssätt och vision

2.1 Den drabbades perspektiv

Rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och etnisk diskriminering förekommer över hela Europa - också i Sverige. Regeringen har inte i sina direktiv tagit ställning till huruvida fenomenen ökar, minskar eller är stabila eller om de tagit sig nya uttryck. Utgångspunkten är att så länge de förekommer har landet och Europa ett moraliskt och etiskt problem, som i grunden hotar respekten för alla människors lika värde och det demokratiska samhället. Rasism, främlingsfientlighet och antisemitism berör därför inte bara de direkt drabbade, utan är i grunden ett hot mot alla som vill leva i ett demokratiskt samhälle.

Kommittén anser att det är viktigt att tydligt markera att rasism och diskriminering finns i Sverige. Kommittén kommer också att på olika sätt sprida kunskaper om hur fenomenen yttrar sig och vilka rötter de har. Detta är viktig kunskap för att kunna bekämpa och motverka rasism och diskriminering och det är viktigt för kommitténs trovärdighet hos människor i allmänhet men framför allt hos dem som direkt eller indirekt drabbas av rasism och diskriminering.

Kommittén skall tydligt ta ställning mot rasistiska handlingar - för de direkt drabbade och för demokratins grunder. Kommitténs vision är att alla människor genom information och nya erfarenheter skall få kunskap och mod att i alla vardagliga handlingar ta ställning för tolerans och goda etniska relationer.

Rasism, främlingsfientlighet och antisemitism manifesteras genom olika handlingar - allt från öppet våld till dold eller indirekt diskriminering eller vardagliga trakasserier. Det är särskilt de utomeuropeiska invandrarna som drabbas. Sett ur den drabbades perspektiv är terminologi och definitioner av underordnad betydelse - det är den förnedrande handlingen som är förkastlig. En begreppsdiskussion kan ändå vara av värde vid val av strategi och för att kunna möta olika målgrupper.

2.2 Etnisk mångfald och det mångkulturella samhället

I Sverige bejakar alla riksdagspartier och de stora folkrörelserna det mångkulturella samhället utan att i allmänhet egentligen definiera vad detta innebär. Gemensamma utgångspunkter är dock

- att den etniska, kulturella, språkliga och religiösa mångfalden utvecklar och berikar det svenska samhället och att kulturmöten innebär något ömsesidigt positivt,
- att rättigheter och skyldigheter enligt svensk lag skall gälla för alla som bor i landet och
- att alla skall ges tillgång till svenska språket och bör tillägna sig det.

När kommittén talar om det mångkulturella samhället utgår vi från att ordet mångkultur skall förstås som en beskrivning av en verklighet, men också skall vara utgångspunkt för en vision som skall förverkligas och bejakas.

Kommittén kommer i sitt arbete att utgå från en definition av Sverige som de facto mångkulturellt. Det är en verklighet där människor med olika kulturer lever sida vid sida med varandra, både i harmoni och konflikt, men påverkar varandra, respekterar varandra och utvecklas tillsammans. Ytterst handlar det om ett kulturarv som vi tillsammans skapar. Det är detta som utgör grunden till det mångkulturella samhället och också vår gemensamma framtid.

Kommittén kan inte att föreskriva hur det framtida mångkulturella samhället bör se ut, men vi kommer att anstränga oss att formulera en vision.

Det mångkulturella samhället förutsätter i sin tur ett antal gemensamma utgångspunkter - bl.a. ett samhälle där alla behövs, har en uppgift och delar makt och ansvar. Det förutsätter också gemensamma rättsnormer och jämlika uppväxtvillkor, men främst respekt och rättvisa, dvs ett samhälle som är fritt från rasism och diskriminering.

Kommittén anser att den mångfald av kulturer, språk och värderingar som finns i begreppet det mångkulturella samhället är berikande, inte bara kulturellt utan också ekonomiskt, under förutsättning att vi lär oss dra nytta av skillnaderna.

2.3 Det mångkulturella samhället är inte kravlöst och inte heller konfliktfritt.

Kommittén vill inte idyllisera det mångkulturella samhället - det är på intet sätt kravlöst. Det ställer höga krav på ömsesidig öppenhet och

tolerans på både majoriteten svenskar utan nära utländsk bakgrund och på dem som värnar om en annan etnisk identitet. Det kräver också en ömsesidig anpassning som möjliggör uppslutning kring gemensamma samhälleliga normer.

På samma gång som mångfalden är berikande är den också ofta konfliktfylld. Ibland kan konflikterna vara mycket smärtsamma för de inblandade eftersom de berör så mycket av individens och gruppens identitet- tet. Kommitténs utgångspunkt är att alla samhällen har inneboende konflikter p.g.a. klass, kön, region, centrum/periferi, generationer etc. Det mångkulturella samhället innehåller konflikter också på andra grunder. Det är dock inte konflikterna som är problematiska, utan de sätt på vilket vi försöker lösa dem.

2.4 Hur ser rasism, främlingsfientlighet och diskriminering ut i Sverige i dag.

Det är viktigt att kommittén grundar sitt arbete på så säkra kunskaper som möjligt om det aktuella läget och utvecklingen över tiden. Det är viktigt att skilja mellan människors attityder och deras faktiska beteende. Främlingsfientliga attityder samvarierar inte alltid med utvecklingen av främlingsfientliga och diskriminerande handlingar.

Segregeringen ökar kraftigt vilket leder till att ett klassperspektiv tillkommer. Utomeuropeiska invandrare börjar uppfattas som synonymt med underklass. De sociala mekanismer som då startar kan mycket snabbt leda till ett förakt för den annorlunda underklassen som i sin förlängning kan leda till rasism.

Kommittén väljer att lyfta fram kunskap dels från en långa serie attitydundersökningar som vi har tillgång till i Sverige, dels från de erfarenheter från rasistiska och diskriminerande handlingar som finns tillgängliga bl.a. från DO och polisen. Det finns också en mer svårfångad erfarenhet från människor som själva direkt eller indirekt drabbas av rasism och främlingsfientlighet. De som aktivt arbetar mot rasism och etnisk diskriminering riskerar också att bli utsatta för trakasserier.

3 Arbetssätt och målgrupper

Rasism, främlingsfentlighet, antisemitism och intolerans har bl.a. sina rötter i fördomar, som i sin tur ofta har sina rötter i människors otrygghet. Fördomar i sin tur omfattar föreställningar av helt olika slag.

De fördomar som är av central betydelse för individens identitet och självförståelse är ofta svårrubbade. Andra typer av fördomar låter sig lättare påverkas genom informationsinsatser. Förutsättningarna för att

långsiktigt motverka rasism, intolerans och diskriminering avgörs i hög grad av om man lyckas att bryta utvecklingen mot en större social och etnisk segregation. Här har riksdag och regering, organisationer och näringsliv ett stort ansvar. Det finns härutöver en annan aspekt på grunden för rasism, vilken kommit att diskuteras alltmer under senare tid. Den diskussionen rör främst rasismen som ett uttryck för en antidemokratisk kraft.

Arbete med information och värderingsfrågor är inte betydelselöst. Kommittén kan genom kampanjen väcka en större grad av medvetenhet som förhoppningsvis leder till insikt både på individnivå och på samhällsnivå (medmänniska - demokrat).

Kommittén bör enligt sina direktiv bedriva sitt arbete i fyra undergrupper. Det bör ankomma på dessa grupper att utforma sina egna arbetsplaner och lägga fast sin egen arbetsinriktning. Denna arbetsplan anger den övergripande analysen och inriktningen för kommittén och kommer alltså att kompletteras med underlag från de olika arbetsgrupperna. Preliminära diskussioner har förts om hur kommittén samlade kraft bäst utnyttjas i mer utåtriktade verksamheter. Det kan t.ex. utformas som besök i några mellanstora kommuner där kommittén i sin helhet deltar i diskussioner med det lokala näringslivet, skolorna, de kommunala förvaltningarna, vårdinstitutionerna samt organisationer och samfund.

3.1 Vilka är målgrupperna

De kampanjer mot rasism och främlingsfientlighet som genomförts de senaste åren har i huvudsak vänt sig till ungdomar. Europaåret mot rasism skall vända sig till alla - både som individer och grupper (föreningar och organisationer) men kanske framför allt som aktörer inom samhällets institutionella strukturer.

Kommittén kommer att behöva göra en målgruppsanalys utifrån begreppen förövare/gärningsmän eller drabbade/offer. Ett offer för diskriminering kan dessutom själv vara rasist, främlingsfientlig, antisemit eller intolerant i olika grader eller diskriminera andra.

Kommittén har ett uppdrag att söka vägar för att påverka den institutionaliserade och strukturbärande främlingsfientligheten. Det är förmodligen möjligheten att bryta denna mera "osynliga" främlingsfientlighet som är avgörande för att påverka den stora

gruppen människor i Sverige till en mera positiv inställning till etnisk mångfald.

Inom gruppen övertygade och aktiva positiva kommer kommittén att finna många av dem som i dag arbetar individuellt och i grupp mot främlingsfientlighet och rasism. Det bör vara kommitténs uppgift att stödja dessa grupper. Här finns aktivt antirasistiska organisationer och nätverk, som kommittén kommer att söka samarbete med. Undantag gäller naturligtvis för de extrema organisationer som förespråkar våld. Många människor i Sverige arbetar aktivt med att möta och inlemma flyktingar i Sverige. Det finns begynnande nätverk bland lärare, poliser och officerare i försvaret m.fl. Det blir en stor uppgift för kommittén att stärka dessa nätverk. Det är också viktigt för många av de aktivt positiva att få ett moraliskt stöd i de situationer, då de på grund av sitt engagemang kan bli både hotade och utfrusna.

Inom grupperna övertygade negativa som inte är aktiva i handling bör kommittén i första hand stödja åtgärder som även fortsättningsvis passiviserar dem. D.v.s. att de av olika skäl accepterar att de främlingsfientliga handlingarna faktiskt är både olagliga och olämpliga.

Inom de aktivt negativa grupperna begår man i ofta brotten olaga diskriminering eller hets mot folkgrupp. Utvecklingen av metoder för att bekämpa kriminella grupper ligger dock inte inom kommitténs uppdrag. En särskild arbetsgrupp inom Inrikesdepartementet har till uppgift att föreslå åtgärder för att motverka rasistiskt våld. Under Justitiedepartementet arbetar en särskild kommitté med att genomföra regeringens nationella brottsförebyggande program. Kommittén kommer att söka samarbete med nämnda arbetsgrupper.

3.2 Avgränsningar

För att få kraft och fokus i det som görs bör kommittén bestämma sig för vad man inte gör. Avgränsningen av uppdraget måste bestämmas dels som en målgruppsdiskussion, dels som en diskussion om ämnesområdet för kommitténs agerande.

Flera undersökningar om de etniska relationerna i landet visar att de mycket aktivt positiva och de mycket aktivt negativa är förhållandevis marginella grupper i varsin ända av ett slags normalfördelning. Den stora, relativt indifferenta gruppen, i mitten av fördelningen är potentialen för framtida förändring. Detta får givetvis inte avhålla kommittén från att ge det stöd till aktivt positiva som dessa har rätt att begära.

Ämnesavgränsningen är ett känsligt kapitel - den görs ju av varje enskild individ som gör sig sin egen bild av orsakssamband och behov av insatser. Rent allmänt bör det dock vara mindre angeläget för kommittén att arbeta med frågeställningar som rör invandringsregleringen eller flyktingpolitiken. Erfarenhetsmässigt tenderar sådana diskussioner att ta sådan plats på scenen att utrymme knappast ges för relationsfrågorna.

4. Mätbara mål

Enligt direktiven skall arbetsplanen formulera realistiska och mätbara mål för kampanjen. Kommitténs arbete skall

1. Vara ett led i ett kontinuerligt arbete
Vi skall kunna visa att våra aktiviteter knyter an till pågående arbete, befintliga strukturer och i den ordinarie verksamheten. Vi skall kunna visa att viktiga aktiviteter som vi stött och eller startat har en "arvtagare" när kampanjen slutar.

2. Bygga nya kunskaper
Vi skall arrangera hearings och seminarier med hög vetenskaplig standard, som vi dokumenterar i en rapportserie. Kunskaperna skall bli omdiskuterade och fungera som ett led i formuleringen av en bred och självklar nationell kunskap.

3. Nå nya målgrupper
Vi skall nå policyskapare i maktbärande strukturer inom organisationer, företag och myndigheter.

4. Brett förankrad opinionsbildning
Effekter av olika försök att påverka opinionen är svåra att mäta. Ett sätt att mäta kampanjens genomslag kan vara att ange hur mycket pressklipp, debattinlägg inslag i TV och radio i de tunga opinionsbildande programmen om oss som kommit till stånd.

5. Stödja lokala aktiviteter
Vi skall redovisa antal lokala aktiviteter som fått stöd, omfattningen av telefonsupport till lokala aktiviteter och nätverk, regionala konferenser för att stödja lokala nätverk, branschvisa konferenser för att stödja branschnätverk.

6. Uppmuntra företag, folkrörelser, kommuner och myndigheter till självspegling och policymaking
Kommittén kommer att kontakta ett antal organisationer och företag som formulerat sina egna mål för arbetet. Tillsammans med dessa bör kommittén följa upp vad som kommit igång och analysera de olika sätt varpå man försöker möta olika företagsspecifika problem.

7. Upprätta metodmaterial
Vi skall kunna redovisa metodmaterial inom ett antal ämnen/områden.

5. Aktiviteter

5.1 Långsiktig opinionsbildning - att skapa det normala

Detta är en övergripande uppgift för kommittén. Alla aktiviteter syftar egentligen i slutändan till detta. Det är viktigt att alla kommitténs aktiviteter matchas med en medveten mediastrategi. Målsättningen bör vara att det kommittén gör skall vara intressant för media att rapportera om och att kommittén blir en eftersökt och intressant debattör.

Förslag på opinionbildande aktiviteter:
"Mjölkpaketskampanj"
Samlade föreläsnings och agitationsturnéer
Pampig invigning 6/6 nationaldagen
Pressträffar/debattartiklar och andra pressaktiviteter
Debatter, möten, mässor (Bok- och biblioteksmässan m.fl.)
Dela ut priser (ros och ris)
Diskussionsforum via Internet
Diskussionsforum "live"/föreläsningsserier: Studieförbund/folkbildningsrådet, Teater, konstnärer, folkhögskolor, folkrörelser, tipskataloger
Diskussionsforum för olika yrkesgrupper (frukostmöte, lunchmöte eller kvällsmacka)

5.2 Att främja nya arbetsformer

Enligt direktiven skall kommittén främja nya arbetsformer och förhållningssätt inom både otraditionella organisationsformer och mer traditionella folkrörelser.

Att främja lokala aktiviteter genom att arbeta med nätverk
Kommittén planerar ett aktivt och omfattande stöd till nya och befintliga nätverk av enskilda och grupper som arbetar aktivt för att motverka rasism. Genom att stimulera och ta del i dessa nätverk kan kommittén sprida erfarenheter och information om sitt arbete. Lika viktigt - om inte viktigare - är att stimulera och förmedla kontakter mellan personer och organisationer. De kommunalt förtroendevalda har en viktig roll härvidlag.

Kommitténs målsättning bör vara att stödja lokala nätverk baserade på ett geografiskt område, men också nationella nätverk baserade på t.ex. yrkesgrupper eller folkrörelser. Kommittén bör söka kartlägga de befintliga nätverken, ta kontakter, samla kontaktpersoner, be dem om hjälp, lägg ut uppdrag och ge stöd dem som arrangerar regionala konferenser, seminarier och utbildningar. Kommittén bör kunna samla en "adressbok" och erbjuda dem att länka sig samman på Internet via bl.a. kommitténs hemsida.

Att förhålla sig till mångfalden
Kommittén skall uppmuntra och initiera att företag, myndigheter och organisationer startar ett arbete med att utveckla ett interkulturellt förhållningssätt.

Våren 1997 bör ägnas åt att kartlägga goda exempel och inom kommittén utveckla och förankra metoder och förhållningssätt för arbetet. Kommittén skulle också redan våren 1997 kunna stödja ett begränsat antal utvecklingsprojekt (3-4 st) där man prövar olika metoder att arbeta med sina egna attityder och ta ställning i dessa frågor, samt starta ett policy arbete inom sina respektive organisationer.

En konkret aktionsplan för hur arbetet skall kunna initieras på bred front bör finnas senast under maj månad med syfte att processen skall kunna börja ta fart under hösten 1997. Med en sådan tidplan bör kommittén kunna redovisa omfattning och hur uppföljning skall ske i sitt slutbetänkande i juni 1998.

5.3 Att bygga nya kunskaper

Kommittén skall enligt direktiven både påverka och förändra attityder och finna former för att förebygga och motverka rasistiska och främlingsfientliga handlingar. I sitt arbete skall kommittén bygga på tidigare erfarenheter men också bygga ny kunskap.

Det är viktigt att kommitténs ställningstaganden och aktiviteter bygger på en mycket god kunskapsgrund.

Seminarier/hearings

Kommittén bör anordna minst två tunga hearings med hög vetenskaplig kompetens. Dessa hearings skall vara kommitténs kunskapskonferenser och kunna redovisas i en rapportserie.

1. Mars/april 1997: (om möjligt redan den 21 mars i samband med FN-dagen mot rasism) Rasismens rötter, Sverige idag och vart är vi på väg. Historiskt, sociologiskt, socialpsykologiskt och statsvetenskapligt. Rasismens praktiska betydelse i Sverige. Tonläget bör vara "att Sverige är inte rasistiskt, men det finns rasism i Sverige".
2. September 1997: Hur bildas samhällets normer? Betydelsen av maktens signaler.

Kunskap inom detta område är viktigt för kommitténs arbete att uppmuntra folkrörelser, samfund, företag, myndigheter och kommuner att granska sitt förhållningssätt till det mångkulturella samhället. De normer och värderingar som makten ger uttryck för, både genom hur man uttrycker sig och genom att det faktiska handlandet har stor betydelse.

Arbetsgrupperna kan genomföra egna seminarier på sina tematan. Kommittén kan därför komma att beställa fler rapporter över olika kunskapsområden.

Övriga ämnen att ta upp kan ex. vara:

Könsrollsperspektiv

1. Olika syn på mans- och kvinnoroller i olika kulturer är ett sådant centralt område som kommittén kommer att ägna uppmärksamhet. Särskilt unga flickors situation. Kommittén vill lyfta fram och synliggöra vägar att lösa och eller leva med dessa konflikter.
2. Myndigheters olika syn på svenska mäns och kvinnors respektive förhållande till invandrade partners. (Kvinnoimport contra män utan permanent uppehållstillstånd)

Att sprida Information

Alla kommitténs aktiviteter bör kombineras med en bred informationsverksamhet till intresserade om innehåll och syfte. Kommittén skall också samla andras erfarenheter och sprida dem.

Nyhetsbrev

Kort beskrivning på kommitténs aktiviteter och annan aktuell information. Sprids via Internet, fax och post till alla som anmält

intresse. Eventuellt olika form och innehåll till ett par olika målgrupper. Snabbt, enkelt och ofta.

Internet

Hemsida med sökvägar till och från intressanta informatörer. Uppdateras en gång per vecka. Kommitténs hemsida bör vara uppseendeväckande, stilbildande, intressant och opinionsbildande.

På hemsidan kan kommittén upprätta flera diskussionsgrupper i förslagsvis fyra nivåer:

1. Kommitténs arbetsutskott och kansli
2. Kommittén
3. Nätverk, som kommittén stödjer och har kontakt med
4. Allmänheten

Möten och föreläsningar

I mindre format kan möten och föreläsningar anordnas tillsammans med studieförbund, universitet m.fl. med spridning över landet om möjligt

Att sprida erfarenhet

Enligt direktiven skall kommittén verka för att beskrivningar av arbetsmetoder, idéer och goda exempel vad gäller arbetet för goda etniska relationer utarbetas och görs tillgängligt.

Vilka erfarenheter skall spridas?

Forskning, kunskap och utvärderingar. Lyckade projekt, kloka förhållnings- och arbetssätt. Praktiska idéer och goda exempel. Både vad gäller ett långsiktigt arbete och akuta utryckningsbehov, "akutväskor".

Hur sprida dessa erfarenheter?

Genom en "kunskapsbank" som hålls tillgänglig på Internet och sökregister och genom nätverk som gör det möjligt att ta del av andras erfarenheter och arbete.

Genom att uppmuntra t.ex. kommuner och landsting, Skolverket, myndigheter (SIV) m.fl. att arbeta fram ett förhållningssätt samt ansvara för att sprida kunskap om detta som ett led i ordinarie verksamhet.

Genom att samarbeta med olika utbildningsinstitutioner och uppmana dem att formulera utbildningsmål och kursplaner som innehåller förhållningssätt till etnisk mångfald. Och att de lär av varandras erfarenheter.

En akutväska som utformas efter olika behov för att kunna möta akuta problem på en arbetsplats, i skolan, på bussen. Enkla klara metoder och knep. Vilka kan man kontakta o.s.v.

Även nyhetsbrev, rapporter från seminarier och hearings samt kommitténs del- och slutrapporter kan sprida erfarenheter.

5.4 Internationella aktiviteter

Nordiska aktiviteter

Nordiska ministerrådet prioriterar ansökningar om stöd för insatser mot rasism och främlingsfientlighet. Kommittén bör samordna sina aktiviteter med Ministerrådets. Sverige är ordförande år 1998 och planerar verksamhet redan under 1997.

Viktiga internationella dagar

21/3	Internationella FN-dag mot rasism.
6/6	Nationaldagen
24/10	FN dagen
9/11	Kristallnatten

5.5 Dokumentation

Nyhetsbreven, seminarierapporter, kvartalsrapporter m.m. blir en form av kontinuerlig dokumentation. Övrig dokumentation kan kopplas tillsammans med utvärderingen.

5.6 Utvärdering

Bör upphandlas snarast av lämplig institution. En utgångspunkt för utvärderingen att är planen härför skall fastställas så tidigt som möjligt under arbetets gång så att så mycket som möjligt av "deltagande" utvärdering kan komma till stånd. Kommittén bör ungefär en gång i halvåret göra en analys av läget som en kontroll att arbetet är på rätt väg. En snabb "utvärdering" att kommittén når de mål som satts upp. Eventuellt kan kvartalsrapporter, delrapporten samt den slutliga rapporten, utgöra naturliga kontrollstationer.

5.7 Delrapport

Enligt direktiven skall kommittén redovisa en delrapport den 2 juni 1997. Rapporten bör utöver en redovisning av arbetets start och uppläggning innehålla vissa förslag till fortsatt arbete efter 30 juni 1998. Kommittén skall stödja och initiera en rad nätverk och förhoppningsvis omfattande processer inom myndigheter, kommuner, företag och organisationer. Eftersom det enligt uppdraget skall handla om ett långsiktigt arbete bör kommittén redan tidigt redovisa vad kommittén ser som direkta uppföljningsbehov av sin verksamhet.

6. Budget och organisation

6.1 Budget och ekonomisk uppföljning

Planerad budget inlämnas med arbetsplanen omkring den 15/2. Ekonomisk uppföljning görs kontinuerligt under arbetet med hjälp av månadsavstämningar och kvartalsrapporter.

6.2 Kommittémöten och internt arbete

Kommittén föreslås ha möten med 6-8 veckors mellanrum. Resterande dagar bestäms på första mötet. Ett tidigt möte under våren bör omfatta två sammanhängande utbildningsdagar.

Arbetsgrupperna träffas med 6-8 veckors mellanrum. Första mötet bör ske inom 3 veckor från 28 januari. Resterande dagar bestäms på första kommittésammanträdet.

Arbetsutskott, AU består av Mona Sahlin, Joe Frans och ordförande i respektive arbetsgrupp tillsammans med kansliet. AU bör mötas en gång per månad för att förbereda dagordningen till kommittésammanträdena och ta ställning till kampanjens samlade utveckling mellan kommittémötena. En arbetsordning som reglerar ansvarsfördelning inom sekretariatet och procedurerna för hur sekretariat och AU förbereder kommitténs sammanträden skall tas fram.

Kanslimöte bör hållas en gång per vecka. Kansliet träffar då Mona Sahlin och Joe Frans.

Förteckning över publikationer

Diskriminering av invandrare i arbetslivet. En kunskapsöversikt för perioden 1990-1996.
Efter samråd mellan kommittén och Rådet för arbetslivsforskning (RALF) våren 1997, uppdrogs åt docenten Sten Höglund vid Umeå universitet att göra en kunskapsöversikt rörande forskningen kring etnisk diskriminering i arbetslivet. Översikten publiceras hösten 1998. RALF.

Etnisk mångfald, delaktighet och diskriminering. En enkätstudie av kommuner med över 16 000 invånare.
En rapport (stencil) grundad på en enkätstudie om hur landets kommuner, bl.a. i deras egenskap av arbetsgivare, arbetar med och förhåller sig till frågor som rör mångfald, rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering. Studien genomfördes under ledning av docenten Marianne Freyne-Lindhagen vid Högskolan i Örebro våren 1998.

Förändringskraften finns i bostadsområdet
Dokumentation av kommitténs samarbetsprojekt med SABO. En skildring i ord och bild av det konkreta arbetet mot segregation och främlingsfientlighet i sju olika bostadsområden. Utkommer till hösten. SABO.

Har rasismen tagit slut nu? (SOU:1998:100)
Bilaga till kommitténs betänkande i form av en "kvintessensantologi". Anföranden, akademiska uppsatser, beskrivningar av projektarbete, debattartiklar m.m. i en, förhoppningsvis, intressant och inspirerande blandning.

Hur är läget?
Ett arbetsmaterial för elever, lärare och föräldrar som syftar till att få igång debatt och dialog inom skolans värld. Materialet är producerat i samarbete med Tidningen i Skolan Stockholm.

Lärarutbildning med ett interkulturellt perspektiv - en rapport från en konferens i Kungälv den 15-17 december 1997

En dokumentation av en konferens om lärarutbildningens utformning. Innehåller bl.a. några av de "papers" som presenterades vid tillfället av olika forskare. Konferensen genomfördes i samarbete Pedagogiska institutionen, Göteborgs universitet.

Mångfald & Möjligheter

Ett mångfaldsmagasin som syftar till att väcka intresse för och ge kunskap om mångfald i arbetslivet. Materialet vänder sig främst till personalchefer och rekryterare.

Mångfaldskontakter

Broschyr i vilken presenteras ett antal yrkesnätverk och "utbildningsnätverk" för och med människor med utländsk bakgrund. En värdefull guide för den arbetsgivare som söker ny kompetens och ytterligare resurser.

Nisses Magazine

Bilaga till ungdomstidningen Chili som tar sin utgångspunkt i den stora teatersatsningen "Nils Holgersson", och bl.a. handlar om möten mellan människor med olika kulturell och etnisk bakgrund. Producerades tillsammans med Riksteatern och Chili.

Pow-Wow - en handbok för rådslag mot rasism

En konkret beskrivning av kommitténs och Ungdom mot rasisms gemensamma projekt Pow-Wow. Boken är utformad så att den skall kunna fungera som en vägledning för elever och skolpersonal som praktiskt vill arbeta mot främlingsfientlighet, våld, rasism och mobbning på den egna skolan. Ungdom mot rasism.

Racism, Ideology and Political Organisation - A report from an international conference in Stockholm, December 1997

Dokumentation av den stora internationella konferens som kommittén tillsammans med Centrum för invandringsforskning (CEIFO) anordnade i december 1997.

Racism, Ideology and Political Organisation

Skrift innehållande ett drygt tiotal "papers" som framstående forskare presenterade vid konferensen med samma namn (jfr. ovan). CEIFO.

Skrift om etnisk diskriminering och mångfaldens möjligheter i arbetslivet

Europaåret mot rasism, Rådet för arbetslivsforskning (RALF) och Institutet för framtidsstudier ger till hösten ut en skrift för att öka kunskapen och stimulera till diskussion på området. Skriften tar sin utgångspunkt i de båda seminarier som de tre parterna gemensamt anordnade i mars 1998. RALF.

Tankar inför drakens tid

En antologi i vilken samtliga ordföranden för riksdagspartiernas ungdomsförbund ger sin syn på det framtida mångkulturella Sverige.

Unga tankar om rasism

En uppsatsantologi med de mest intressanta bidragen som kom in i samband med den uppsatstävling för högskolestuderande som kommittén anordnade.

Vita redaktioner, mörk magi. Journalistik om invandrare, flyktingar och rasism.

En antologi med bidrag från medieforskare och verksamma journalister. Publiceras i september 1998. Carlsson Bokförlag.

Förteckning över ”Joes samtal” under 1997

4/3 Det offentliga samtalet, det främmande och verkligheten
Fristående debattörer

11/3 *Vår gemensamma framtid*
SIOS

12/3 Den antirasistiska strategin i vardagen
Hasans vänner och Stoppa rasismen

19/3 Afrika, Sverige och mellanrummet
Afrosvenskarnas riksförbund

243 *Klass, kön och etnicitet*
Kvinnoforum

3/4 *Kultur, identitet och utveckling*
Stockholms kulturförening

9/4 *Postkolonialism, kategoritänkande och solidaritet i vardagen*
Diggante

22/4 Bortom EU-året mot rasism
African Students Society in Stockholm

28/4 *Den mångkulturella tillväxtfaktorn*
Internationella företagarföreningen

29/4 *Medierna, etnicitet, etik och rasism, antisemitism, xenofobi och intolerans*
Företrädare för medier

3/6 RFSL

12/8 Immigrantinstitutet

2/9 Afrikanska Akademiker Gruppen

30/10 Ungdomsriksdagen

5/11 Folkbildningsförbundet

Redovisning av användningen av vissa särskilda medel

Den 29 maj 1997 bemyndigande regeringen den nationella samordningskommittén för Europaåret mot rasism att besluta om vissa bidrag till insatser syftande till att öka barns och ungdomars möjligheter att lära känna andra kulturer och religioner än sin egen. Enligt regeringens beslut fick bidrag beviljas med sammanlagt högst 500 000 kronor.

Med stöd härav har kommittén under sin verksamhetstid beslutat om följande:

Distributionsstöd för spridande av skriften "Sveriges Judar" om judar i Sverige och deras historia, tro och traditioner, utgiven av Judiska muséet.	100 000:-
Bidrag till Riksteatern för publikarbete och materialproduktion i samband med teaterföreställningen "Nils Holgersson",	100 000:-
Stöd till bokförlaget Proprius för utgivningen av en nyöversättning av Koranen till svenska.	150 000:-
Summa:	350 000:-

Resolution

utfärdad av rådet och företrädarna för medlemsstaternas regeringar, församlade i rådet av den 23 juli 1996 om Europaåret mot rasism (1997) (96/C 237/01)

EUROPEISKA UNIONENS RÅD OCH FÖRETRÄDARNA FÖR MEDLEMSSTATERNAS REGERINGAR, FÖRSAMLADE I RÅDET, UTFÄRDAR DENNA RESOLUTION

med beaktande av Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen,

med beaktande av Europaparlamentets, rådets, medlemsstaternas regeringars i rådet församlade företrädares och kommissionens gemensamma förklaring mot rasism och främlingsfientlighet av den 11 juni 1986[1] samt alla resolutioner som sedan dess har antagits på detta område, i synnerhet de resolutioner som utfärdades av rådet och medlemsstaternas regeringars i rådet församlade företrädare, den 29 maj 1990 om kamp mot rasism och främlingsfientlighet[2], den 5 oktober 1995 om bekämpning av rasism och främlingsfientlighet på områdena för sysselsättning och sociala frågor[3] och den 23 oktober 1995 om utbildningssystemens svar på problemen med rasism och främlingsfientlighet[4],

med beaktande av de slutsatser om rasism och främlingsfientlighet som antogs av Europeiska rådet i Dublin (25-26 juni 1990), i Maastricht (9-10 december 1991), i Edinburgh (11-12 december 1992),

---

[1] EGT nr C 158, 25.6. 1986, s. 1.
[2] EGT nr C 157, 27.6. 1990, s. 1.
[3] EGT nr C 296, 10.11. 1995, s. 13.
[4] EGT nr C 312, 23.11. 1995, s. 1.

i Köpenhamn (21-22 juni 1993), på Korfu (24-25 juni 1994), i Essen 9-10 december 1994), i Cannes (26-27 juni 1995) och i Madrid (15-16 december 1995), och med beaktande av följande:

1. I ingressen till Europeiska enhetsakten betonar medlemsstaterna nödvändigheten av att "verka tillsammans för att främja demokratin på grundval av de grundläggande rättigheter - särskilt frihet, jämlikhet och social rättvisa - som erkänns i medlemsstaternas konstitutioner och andra lagar, i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt i Europeiska sociala stadgan".
2. I artikel F.2 i Fördraget om Europeiska unionen föreskrivs att unionen "skall som allmänna principer för gemenskapsrätten respektera de grundläggande rättigheterna, såsom de garanteras i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, undertecknad i Rom den 4 november 1950, och såsom de följer av medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner"
3. Främjandet av en hög nivå på sysselsättning och socialt skydd i hela gemenskapen samt en höjning av levnadsstandarden och livskvaliteten i medlemsstaterna är mål för gemenskapen.
4. Främjandet av ekonomiska och sociala framsteg genom att stärka den ekonomiska och sociala sammanhållningen är ett mål för Europeiska unionen.
5. Den fortsatta förekomsten av rasistiska och främlingsfientliga attityder har en skadlig inverkan på den ekonomiska och sociala sammanhållningen i Europeiska unionen.
6. Rasistiska och främlingsfientliga attityder kan utgöra ett hinder för ett effektivt utövande av rätten till fri rörlighet.
7. De växande ekonomiska svårigheterna medför att många människor i Europeiska unionen utestängs från allt deltagande i det ekonomiska, sociala och politiska livet och utgör en grogrund för rasistiska och främlingsfientliga attityder.
8. Rasism, främlingsfientlighet, intolerans och antisemitism måste främst angripas på lokal, regional och na tionell nivå. Medlemsstaterna har gjort och gör stora insatser på detta område.
9. Likväl har problemet en grundläggande europeisk dimension och det är viktigt att kommissionen, medlemsstaterna och företrädare för organ som deltar i kampen mot rasismen utbyter information och erfarenheter samt samarbetar och samråder i fråga om åtgärder som vidtas mot rasism och främlingsfientlighet för att solidariteten inom gemenskapen skall utvecklas.

10. Åtgärder som skall vidtas på europeisk nivå bör vara förenliga med andra gemenskapsåtgärder.
11. Enligt en gemensam förklaring av den 5 april 1977 av Europaparlamentet, rådet och kommissionen[5] skall "grundläggande rättigheter, såsom de framgår i synnerhet av medlemsstaternas konstitutioner och Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna" respekteras av institutionerna.
12. I juni 1994 beslutade Europeiska rådet på Korfu att intensifiera ansträngningarna för att på unionsnivå fastställa en övergripande strategi för kamp mot rasism och främlingsfientlighet.
13. I sin rapport av den 23 juli 1990 rekommenderade Europaparlamentets undersökningskommitté om rasism och främlingsfientlighet att ett Europaår för harmoni mellan raserna skulle utropas.
14. I Europaparlamentets resolutioner mot rasism och främlingsfientlighet, särskilt av den 21 april 1993, den 3 december 1993, den 27 oktober 1994, den 27 april 1995 och den 27 oktober 1995 fördöms rasism och främlingsfientlighet i skarpa ordalag[6].
15. Europaparlamentet uppmanade i en resolution den 19 januari 1995 som svar på kommissionens vitbok om europeiska socialpolitik kommissionen att lägga fram förslag i syfte att garantera lika möjligheter på arbetsmarknaden, oavsett ålder, ras, kön, handikapp eller övertygelser[7].
16. I sin resolution av den 25 november 1992 om rasism, främlingsfientlighet och religiös intolerans uppmanade Ekonomiska och sociala kommittén medlemsstaterna att skyndsamt vidta effektiva åtgärder samt uppmanade Europeiska rådet att tillhandahålla riktlinjer för förslag till konkreta åtgärder i kampen mot rasism och främlingsfientlighet.
17. I sina resolutioner av den 5 och den 23 oktober 1995 noterade rådet och företrädarna för medlemsstaternas regeringar, församlade i rådet, att kommissionen avser att lägga fram förslag till framtida åtgärder i kampen mot rasism och främlingsfientlighet.
18. I Barcelonaförklaringen, som antogs vid Europa-Medelhavskonferensen i Barcelona den 27-28 november 1995,

---

[5] EFT nr C 103, 27.4. 1977, s. 1.

[6] EGT nr C 150, 31.5 1993, s. 127; EGT nr C 342, 20.12 1993, s. 19; EGT nr C 323, 21.11 1994, s. 154; EGT nr C 126, 22.6. 1995, s. 75; EGT nr C 308, 20.11. 1995, s. 140.

[7] EGT nr C 43, 20.2. 1995, s. 63, punkt 24.

underströks vikten av att beslutsamt bekämpa rasism, främlingsfientlighet och intolerans.

19. Förenta nationerna utsåg år 1995 till "Internationella året för tolerans" och Europarådet anordnade på grundval av Wiendeklarationen av den 9 oktober 1993 en europeisk ungdomskampanj mot rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och intolerans, "Vi är alla olika men ändå jämlika", som en del av sin verksamhet på det här området.
20. Det är viktigt att ett lämpligt samarbete utvecklas mellan Europeiska unionen och Europarådet för att säkerställa att de åtgärder som vidtas på gemenskapsnivå står i samklang med dem som Europarådet vidtar, så att dubbelarbete undviks och förutsättningar skapas för gemenskapens åtgärder att fullt ut kunna dra fördel av Europarådets resultat, särskilt i samband med den europeiska ungdomskampanjen mot rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och intolerans, "Vi är alla olika, men ändå jämlika", och inom ramen för den europeiska kommissionen mot rasism och intolerans, vilket betonades vid fyrpartsmötet mellan Europeiska unionen och Europarådet i Madrid den 6 november 1995.
21. Vid toppmötet den 21 oktober 1995 i Florens mellan arbetsmarknadens parter antogs en gemensam förklaring om förebyggande av rasdiskriminering och främlingsfientlighet och främjande av lika möjligheter på arbetsplatsen.
22. Kommissionen har i ett meddelande till Europaparlamentet redogjort för sina insatser mot rasism.
23. Kommissionen har för rådet framlagt ett förslag till rådets beslut om att utropa år 1997 till Europaåret mot rasism[8].
24. Förutsättningen för att Europaåret mot rasism (1997) skall bli en framgång är att det förbereds omsorgsfullt och med stöd av de erfarenheter som gjorts i medlemsstaterna.
25. För det budgetmässiga genomförandet av de åtgärder som föreskrivs i denna resolution är denna resolution ingen grundförordning enligt Europaparlamentets, rådets och kommissionens gemensamma förklaring av den 30 juni 1982 om olika åtgärder för att säkerställa ett smidigare budgetförfarande[9]. Budgetmyndigheten skall bevilja anslagen för Europaåret mot rasism (1997) i enlighet med gällande budgetregler.

---

[8] EGT nr C 89, 26.3 1996, s. 7.

[9] EGT nr C 194, 28.7. 1982, s. 1.

RÅDET OCH FÖRETRÄDARE FÖR MEDLEMSSTATERNAS REGERINGAR, FÖRSAMLADE I RÅDET

1. BESLUTAR att syftet med Europaåret mot rasism (1997) skall vara: betona det hot som rasism, främlingsfientlighet och antisemitism utgör för respekten för de grundläggande rättigheterna och för den ekonomiska och sociala sammanhållningen i gemenskapen,

b) uppmuntra till eftertanke och diskussion om de åtgärder som krävs för att bekämpa rasism, främlingsfientlighet och antisemitism i Europa,

c) främja erfarenhetsutbyte om fungerande metoder och effektiva strategier som utarbetats på lokal, nationell och europeiska nivå för att bekämpa rasism, främlingsfientlighet och antisemitism,

d) sprida information om dessa fungerande metoder och effektiva strategier bland dem som aktivt bekämpar rasism, främlingsfientlighet och antisemitism för att göra deras insatser på området mer effektiva,

e) dra uppmärksamheten till de fördelar som uppnås genom en integrationspolitik på nationell nivå, i synnerhet inom områdena för sysselsättning, undervisning, utbildning och boende,

f) om möjligt dra fördel av de personers erfarenhet som verkligen utsätts eller kan utsättas för rasism, främlingsfientlighet, antisemitism eller intolerans och stödja deras deltagande i samhällslivet.

2. UPPMANAR medlemsstaterna och kommissionen att på gemenskapsnivå genomföra följande åtgärder som genom att stöjda och komplettera åtgärderna på nationell, regional och lokal nivå syftar till att nå Europaårets mål:

a) Att anordna öppnings- och avslutningskonferenser för Europaåret.

b) Att anordna en serie seminarier om specifika sidor av kampen mot rasism, främlingsfientlighet och antisemitism.

c) Att sammanställa och översätta rapporter om resultaten från dessa seminarier samt dela ut dessa till intresserade.

d) Att främja informationskampanjer, särskilt om hur invandrare och deras efterkommande positivt har bidragit till samhällsutvecklingen.

e) Att utbyta information och erfarenheter i syfte att underlätta överföringen av fungerande metoder.

f) Att på nationell nivå och gemenskapsnivå publicera information om Europaåret och om arrangemang med anledning av detta.

g) Att utarbeta och främja en gemensam logotyp och slogan för Europaåret samt främja deras användning vid alla arrangemang i samband med Europaåret.
Detaljerade uppgifter om åtgärderna återfinns i bilagan.

3. NOTERAR att kommissionen i fråga om genomförandet av de åtgärder som föreskrivs på gemenskapsnivå avser att låta sig biträdas av en ad hoc-grupp bestående av företrädare för medlemsstaterna.

4. UPPMANAR komissionen att se till att de åtgärder som vidtas är enhetliga med andra gemenskapsåtgärder och med Europarådets åtgärder och kompletterar dessa genom att ta med de olika organisationer som är engagerade i kampen mot rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och intolerans

5. UPPMANAR medlemsstaterna att tillsätta en nationell samordningskommitté eller ett motsvarande administrativt organ, som kan företräda samtliga organisationer som engagerar sig i kampen mot rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och intolerans och vid behov de lokala och regionala myndigheter som är sysselsatta med Europaåret.

6. UPPMANAR kommissionen att underrätta Europaparlamentet, rådet, Ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén om hur arbete fortskrider och att senast den 31 december 1998 överlämna en slutrapport till dem om genomförandet av denna resolution

BILAGA

I. Verksamhet på gemenskapsnivå

1. Anordnande av seminarier och konferenser på europeisk nivå för att stärka samarbetet över nationsgränserna, inbegripet invigning och avslutning av arrangemangen i samband med Europaåret.

2. Informationsverksamhet om Europaåret, bl.a.

a) utarbetande och främjande av en gemensam logotyp och slogan för Europaåret,

b) framställande och spridning av skriftligt och audiovisuellt material för att stimulera allmänhetens intresse,

c) spridning i medier av information om Europaåret.

3. Utbyte av information och erfarenheter mellan behöriga organ för att främja identifiering och förmedling av fungerande metoder.

4. Undersökningar och studier som har till syfte att öka medborgarnas medvetenhet om Europaårets teman. Utvärdering av Europaårets genomslagskraft.

5. Utdelning av pris till medier för att belöna tolerans och förståelse.

II. Verksamhet på nationell nivå

1. Projekt och manifestationer, på regional eller nationell nivå, som anknyter till teman för Europaåret.

2. Informations- och annonskampanjer som inbegriper samarbete med medierna.

3. Anordnande av tävlingar som belyser de framsteg som gjorts i kampen mot rasism, främlingsfientlighet och antisemitism.

4. Användning av Europaårets gemensamma logotyp och slogan under medvetandegörandekampanjer och i samband med de olika manifestationerna.

Statens offentliga utredningar 1998

Kronologisk förteckning

1. Omstruktureringar och beskattning. Fi.
2. Tänder hela livet
   – nytt ersättningssystem för vuxentandvård. S.
3. Välfärdens genusansikte. A.
4. Män passar alltid? Nivå- och organisationsspecifika processer med exempel från handeln. A.
5. Vårt liv som kön. Kärlek, ekonomiska resurser och maktdiskurser. A.
6. Ty makten är din ... Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige. A.
7. Översyn av rörelse- och tillsynsregler för kollektiva försäkringar. Fi
8. Alkoholreklam. Marknadsföring av alkoholdrycker och Systembolagets produkturval. S.
9. Integritet – Effektivitet – Skattebrott. Fi.
10. Campus för konst. U.
11. Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden. U.
12. Självdeklaration och kontrolluppgifter
    – förenklade förfaranden. Fi.
13. Säkrare kemikaliehantering. Fö
14. E-pengar – näringsrättsliga frågor. Fi.
15. Gröna nyckeltal – Indikatorer för ett ekologiskt hållbart samhälle. M.
16. När åsikter blir handling. En kunskapsöversikt om bemötande av personer med funktionshinder. S.
17. Samordning av digital marksänd TV. Ku.
18. En gräns – en myndighet? Fi.
19. IT och regional utveckling.
    120 exempel från Sveriges län. K.
20. IT-kommisionens hearing om infrastrukturen för digitala medier. Andrakammarsalen, Riksdagen 1997-10-24. K.
21. Problem med inbäddade system inför 2000-skiftet. Hearing anordnad av IT kommissionen i samverkan med Industriförbundet och Statskontoret 1997-11-14. K.
22. Försäkringsgaranti.
    Ett garantisystem för försäkringsersättningar. Fi.
23. Staten och exportfinansieringen. N.
24. Fiskeriadministrationen i ett EU-perspektiv. Översyn av fiskeriadministrationen m.m. Jo.
25. Tre städer. En storstadspolitik för hela landet. + 4 st bilagor. S.
26. Från hembränt till Mariakliniken.
    – fakta om ungdomar och svartsprit. S.
27. Nya ledningsregler för bankaktiebolag och försäkringsbolag. Fi.
28. Läkemedel i vård och handel. Om en säker, flexibel och samordnad läkemedelsförsörjning. S.
29. 1976 års lag om immunitet och privilegier i vissa fall – en översyn. UD.
30. Utlandsstyrkan. Fö.
31. Det gäller livet. Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem. + Bilaga. S.
32. Rättssäkerhet, vårdbehov och samhällsskydd vid psykiatrisk tvångsvård. S.
33. Historia, ekonomi och forskning.
    Fem rapporter om idrott. In.
34. Företagare med restarbetsförmåga. S.
35. Förordningar till miljöbalken. + Bilagor. M.
36. Identifiering och identitet i digitala miljöer
    – Referat från en hearing den 12 november 1997. IT-kommissionens rapport 4/98. K.
37. Den framtida arbetsskadeförsäkringen. S.
38. Vad får vi för pengarna? – Resultatstyrning av statsbidrag till vissa organisationer inom det sociala området. S.
39. Det finsk–svenska gränsälvssamarbetet. M.
40. BROTTSOFFER.
    Vad har gjorts? Vad bör göras? Ju.
41. Läkemedelsinformation för alla. S.
42. Försvarsmaktsgemensam utbildning för framtida krav. Fö.
43. Hur skall Sverige må bättre?
    – första steget mot nationella folkhälsomål. S.
44. En samlad vapenlagstiftning. Ju.
45. Sotning i framtiden. Fö.
46. Om buggning och andra hemliga tvångsmedel. Ju.
47. Bulvaner och annat. Ju.
48. Kontrollerad och ifrågasatt?
    – intervjuer med personer med funktionshinder. S.
49. Konsekvenser av att taxfreeförsäljningen avvecklas inom EU. K.
50. De 39 stegen. Läkemedelsutredningar under 1900-talet och annat underlagsmaterial till Läkemedel i vård och handel, SOU 1998:28. S.
51. Vuxenutbildning och livslångt lärande. Situationen inför och under första året med kunskapslyftet. U.
52. Utstationering av arbetstagare. A.
53. Ta vara på möjligheterna i Östersjöregionen. N.
54. Hur offensiv IT-användning kan skapa tillväxt för mindre företag. Ett rådslag anordnat av IT-kommissionen på uppdrag av Kommunikationsdepartementet, Närings- och handelsdepartementet och Industriförbundet.
    Rotundan, Rosenbad 1997-11-18. K.
55. Demokratins räckvidd. Dokumentation från ett seminarium. Demokratiutredningens skriftserie. SB.

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1998

Kronologisk förteckning

56. Avdrag för ökade levnadskostnader vid tjänsteresa och tillfälligt arbete. Fi
57. DUKOM Distansutbildningskommittén. Utvärdering av distansutbildningsprojekt med IT-stöd. U.
58. IT och nationalstaten. Fyra framtidsscenarier. IT-kommissionens rapport 6/98. K.
59. Räddningstjänsten i Sverige – Rädda och Skydda. Fö.
60. Kring Hallandsåsen. M.
61. Livsmedelstillsyn i Sverige. Jo.
62. Kampanj med kunskaper och känslor. Om kärnavfallsomröstningen i Malå kommun 1997. M.
63. En god affär i Motala.Journalisternas avslöjanden och läsarnas etik. Demokratiutredningens skriftserie. SB.
64. Bättre och mer tillgänglig information. Småföretagsdelegationens rapport 2. N.
65. Nya tider, nya förutsättningar... IT-kommissionens rapport 8/98. K.
66. FUNKIS – funktionshindrade elever i skolan. U.
67. Socialavgiftslagen. S.
68. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 1998. M.
69. Lämplighetsprövning av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnomsorg. U.
70. Skolan, IT och det livslånga lärandet. Hearing anordnad av Utbildningsdepartementet och IT-kommissionen, Rosenbad 1997-12-04, IT-kommmissionens rapport 7/98. K.
71. Den kommunala revisionen - ett demokratiskt kontrollinstrument. In.
72. Kommunala finansförbund. Fi.
73. Organisationer Mångfald Integration – Ett framtida system för statsbidrag till invandrarnas riksorganisationer m.fl. In.
74. Styrningen av polisen. Ju.
75. Djurförsök. Jo.
76. Idrott och motion för livet. Statens stöd till idrottsrörelsen och friluftslivets organisationer. In.
77. Kompetens i småföretag. Småföretagsdelegationens rapport 3. N.
78. Regelförenkling för framtiden. Småföretagsdelegationens rapport 4. N.
79. IT och regional utveckling. erfarenheter från tre hearingar under mars 1998. IT-kommmissionens rapport 9/98. K.
80. Bostadsrättsregister.Ju.
81. Användningen av vissa statsflygplan, m.m. SB.
82. Försäkringsföreningar–ett reformerat regelsystem Fi.
83. DUKOM Distansutbildningskommittén. På distans utbildning, undervisning och lärande. Kostnadseffektiv distansutbildning. U.
84. DUKOM Distansutbildningskommittén. Flexibel utbildning på distans. U.
85. Att rösta med händerna. Om stormöten, folkomröstningar och direktdemokrati i Schweiz. SB.
86. Utvecklingssamarbete på rättsområdet. Östeuropa. Ju.
87. Premiepensionsmyndigheten. Fi.
88. Domaren och Beredningsorganisationen - utbildning och arbetsfördelning. Ju.
89. Greppet – att vända en regions utveckling. Rapport från Söderhamnskommittén. N.
90. Steget före. Nedslag i det lokala brottsförebyggande arbetet. Ju.
91. Nya grepp – kommunal förnyelse och kompetensutveckling. In.
92. Goda idéer om småföretag och samverkan. Småföretagsdelegationens rapport 5. N.
93. Kapitalförsörjning till småföretag. Småföretagsdelegationens rapport 6. N.
94. Förslagskatalog. Småföretagsdelegationens rapport 7. N.
95. Förstärkt skydd av skogsmark för naturvård. M.
96. Naziguldet och Riksbanken. Interimrapport. UD.
97. Gör barn till medborgare! Om barn och demokrati under 1900-talet. SB.
98. Konkurrenslagens regler om företagskoncentration. N.
99. acceptera! Betänkande från den nationella samordningskommittén för Europaåret mot rasism. In.

Statens offentliga utredningar 1998

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Demokratins räckvidd. Dokumentation från ett seminarium. Demokratiutredningens skriftserie. [55]
En god affär i Motala. Journalisternas avslöjanden och läsarnas etik. Demokratiutredningens skriftserie. [63]
Användningen av vissa statsflygplan, m.m. [81]
Att rösta med händerna. Om stormöten, folkomröstningar och direktdemokrati i Schweiz. SB. [85]
Gör barn till medborgare! Om barn och demokrati under 1900-talet. [97]

Justitiedepartementet

BROTTSOFFER.
Vad har gjorts? Vad bör göras? [40]
En samlad vapenlagstiftning. [44]
Om buggning och andra hemliga tvångsmedel. [46]
Bulvaner och annat. [47]
Styrningen av polisen. [74]
Bostadsrättsregister.[80]
Utvecklingssamarbete på rättsområdet. Östeuropa. [86]
DOMAREN OCH BEREDNINGSORGANISATIONEN – utbildning och arbetsfördelning. [88]
Steget före. Nedslag i det lokala brottsförebyggande arbetet. [90]

Utrikesdepartementet

1976 års lag om immunitet och privilegier i vissa fall – en översyn. [29]
Naziguldet och Riksbanken. Interimrapport. [96]

Försvarsdepartementet

Säkrare kemikaliehantering. [13]
Utlandsstyrkan. [30]
Försvarsmaktsgemensam utbildning för framtida krav. [42]
Sotning i framtiden. [45]
Räddningstjänsten i Sverige – Rädda och Skydda. [59]

Socialdepartementet

Tänder hela livet – nytt ersättningssystem för vuxentandvård. [2]
Alkoholreklam. Marknadsföring av alkoholdrycker och Systembolagets produkturval. [8]
När åsikter blir handling. En kunskapsöversikt om bemötande av personer med funktionshinder. [16]
Tre städer. En storstadspolitik för hela landet. + 4 st bilagor. [25]
Från hembränt till Mariakliniken. – fakta om ungdomar och svartsprit. [26]
Läkemedel i vård och handel. Om en säker, flexibel och samordnad läkemedelsförsörjning. [28]
Det gäller livet. Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem. + Bilaga. [31]
Rättssäkerhet, vårdbehov och samhällsskydd vid psykiatrisk tvångsvård. [32]
Företagare med restarbetsförmåga. [34]
Den framtida arbetsskadeförsäkringen. [37]
Vad får vi för pengarna? – Resultatstyrning av statsbidrag till vissa organisationer inom det sociala området. [38]
Läkemedelsinformation för alla. [41]
Hur skall Sverige må bättre? – första steget mot nationella folkhälsomål. [43]
Kontrollerad och ifrågasatt? – intervjuer med personer med funktionshinder. [48]
De 39 stegen. Läkemedelsutredningar under 1900-talet och annat underlagsmaterial till Läkemedel i vård och handel, SOU 1998:28. [50]
Socialavgiftslagen. [67]

Kommunikationsdepartementet

IT och regional utveckling. 120 exempel från Sveriges län. [19]
IT-kommisionens hearing om infrastrukturen för digitala medier. Andrakammarsalen, Riksdagen 1997-10-24. [20]
Problem med inbäddade system inför 2000-skiftet. Hearing anordnad av IT kommissionen i samverkan med Industriförbundet och Statskontoret 1997-11-14. [21]
Identifiering och identitet i digitala miljöer. – Referat från en hearing den 12 november 1997. IT-kommissionens rapport 4/98. [36]
Konsekvenser av att taxfreeförsäljningen avvecklas inom EU. [49]
Hur offensiv IT-användning kan skapa tillväxt för mindre företag. Ett rådslag anordnat av IT-kommissionen på uppdrag av Kommunikationsdepartementet, Närings- och handelsdepartementet och Industriförbundet. Rotundan, Rosenbad 1997-11-18. [54]
IT och nationalstaten. Fyra framtidsscenarier. IT-kommissionens rapport 6/98. [58]
Nya tider, nya förutsättningar... IT-kommissionens rapport 8/98. [65]
Skolan, IT och det livslånga lärandet. Hearing anordnad av Utbildningsdepartementet och IT-kommissionen, Rosenbad 1997-12-04, IT-kommmissionens rapport 7/98. K. [70]

Statens offentliga utredningar 1998

Systematisk förteckning

IT och regional utveckling.
erfarenheter från tre hearingar under mars 1998.
IT-kommmissionens rapport 9/98. [80]

Finansdepartementet

Omstruktureringar och beskattning. [1]
Översyn av rörelse- och tillsynsregler för kollektiva försäkringar. [7]
Integritet – Effektivitet – Skattebrott. [9]
Självdeklaration och kontrolluppgifter – förenklade förfaranden. [12]
E-pengar – näringsrättsliga frågor. [14]
En gräns – en myndighet? [18]
Försäkringsgaranti.
Ett garantisystem för försäkringsersättningar. [22]
Nya ledningsregler för bankaktiebolag och försäkringsbolag. [27]
Avdrag för ökade levnadskostnader vid tjänsteresa och tillfälligt arbete. [56]
Kommunala finansförbund. [72]
Försäkringsföreningar–ett reformerat regelsystem [82]
Premiepensionsmyndigheten. [87]

Utbildningsdepartementet

Campus för konst [10]
Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden. [11]
Vuxenutbildning och livslångt lärande.
Situationen inför och under första året med kunskapslyftet. [51]
DUKOM Distansutbildningskommittén.
Utvärdering av distansutbildningsprojekt med IT-stöd. [57]
FUNKIS – funktionshindrade elever i skolan. [66]
Lämplighetsprövning av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnomsorg. [69]
DUKOM Distansutbildningskommittén.
På distans utbildning, undervisning och lärande.
Kostnadseffektiv distansutbildning. [83]
DUKOM Distansutbildningskommittén.
Flexibel utbildning på distans. [84]

Jordbruksdepartementet

Fiskeriadministrationen i ett EU-perspektiv.
Översyn av fiskeriadministrationen m.m. [24]
Livsmedelstillsyn i Sverige. [61]
Djurförsök. [75]

Arbetsmarknadsdepartementet

Välfärdens genusansikte. [3]
Män passar alltid? Nivå- och organisationsspecifika processer med exempel från handeln. [4]
Vårt liv som kön. Kärlek, ekonomiska resurser och maktdiskurser. [5]
Ty makten är din ... Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige. [6]
Utstationering av arbetstagare. [52]

Kulturdepartementet

Samordning av digital marksänd TV. [17]

Närings- och handelsdepartementet

Staten och exportfinansieringen. [23]
Ta vara på möjligheterna i Östersjöregionen. [53]
Bättre och mer tillgänglig information.
Småföretagsdelegationens rapport 2. [64]
Kompetens i småföretag.
Småföretagsdelegationens rapport 3. [77]
Regelförenkling för framtiden.
Småföretagsdelegationens rapport 4. [78]
Greppet – att vända en regions utveckling.
Rapport från Söderhamnskommittén. [89]
Goda idéer om småföretag och samverkan.
Småföretagsdelegationens rapport 5. [92]
Kapitalförsörjning till småföretag.
Småföretagsdelegationens rapport 6. [93]
Förslagskatalog.
Småföretagsdelegationens rapport 7. [94]
Konkurrenslagens regler om företagskoncentration. [98]

Inrikesdepartementet

Historia, ekonomi och forskning.
Fem rapporter om idrott. [33]
Den kommunala revisionen - ett demokratiskt kontrollinstrument. [71]
Organisationer Mångfald Integration – Ett framtida system för statsbidrag till invandrarnas riksorganisationer m.fl. [73]
Idrott och motion för livet. Statens stöd till idrottsrörelsen och friluftslivets organisationer. [76]
Nya grepp – kommunal förnyelse och kompetensutveckling. [91]
acceptera! Betänkande från den nationella samordningskommittén för Europaåret mot rasism. [99]

Statens offentliga utredningar 1998

Systematisk förteckning

Miljödepartementet

Gröna nyckeltal – Indikatorer för ett ekologiskt hållbart samhälle. [15]
Förordningar till miljöbalken. + Bilagor. [35]
Det finsk–svenska gränsälvssamarbetet. [39]
Kring Hallandsåsen. [60]
Kampanj med kunskaper och känslor. Om kärnavfallsomröstningen i Malå kommun 1997. [62]
Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 1998. [68]
Förstärkt skydd av skogsmark för naturvård. [95]

"... Vi kan inte smyga oss ut ur vår egen tid bakåt.
Vi kan inte heller hoppa förbi något som är besvärligt och oklart in i en utopisk framtid.
Vi kan inte annat än se verkligheten i ögonen och acceptera den för att behärska den... "

Citat ur skriften "acceptera" utgiven i samband med Stockholmsutställningen 1930, Tidens förlag.

1997 Europaåret

mot rasism

FRITZES
OFFENTLIGA PUBLIKATIONER

POSTADRESS: 106 47 STOCKHOLM
FAX 08-690 91 91. TELEFON:08-690 9190
E-POST: fritzes.order@liber.se
FRITZES INTERNETBOKHANDEL: www.fritzs.se

ISBN 91-38-20974-8
ISSN 0375-250X